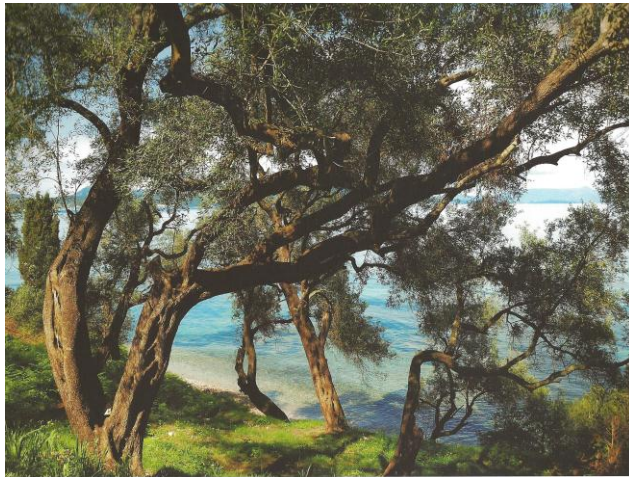

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ JEAN MONNET

ΡΑΝΤΟΥ ΣΥΛΒΙΑ- ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

**Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΛΙΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΞΟΔΟ ΑΠΟ
ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ**

ΑΘΗΝΑ ΙΟΥΛΙΟΣ 2012

Οι φωτογραφίες του εξωφύλλου προέρχονται από το λεύκωμα: *Ιόνιο. Πορεία Δυτικά*, Εκδόσεις Τοπίο, Αθήνα 2007.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	6
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ	
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ	6
1. Αύξηση της απασχόλησης	6
2. Ενίσχυση της πολιτικής της γης	9
3. Ενίσχυση της Επιχειρηματικότητας	10
4. Ενίσχυση του τομέα του αγροτουρισμού	15
5. Υιοθέτηση καλών πρακτικών	17
6. Λήψη μέτρων προστασίας των αγροτών	18
7. Μέτρα προώθησης ελληνικών προϊόντων	20
8. Αναμόρφωση του συστήματος Ασφάλισης	23
9. Ενίσχυση Εξαγωγών	24
10. Ενίσχυση της Κτηνοτροφίας	28
11. Εναλλακτικές μορφές γεωργίας	30
α) Βιολογική Γεωργία	30
β) Θερμοκηπιακή Καλλιέργεια	32
12. Ανάπτυξη της ελληνικής γεωργίας στα πλαίσια της	
Αναμόρφωσης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής	33
12.α. Η έννοια του ενεργού αγρότη στα πλαίσια της ΚΑΠ	38
12.β. Συνεταιρισμοί: χαρακτηριστικά και τρόπος λειτουργίας	40
Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΑΛΙΕΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ	41
1. Η αλιεία ανοιχτής θαλάσσης	41
2.Υδατοκαλλιέργειες	45
3. Αλιευτικός Τουρισμός	49
4. Συνδιαχειριζόμενες αλιευτικές ζώνες	51
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	53
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	54
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	57

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία αυτή ερευνά πως η γεωργία και η αλιεία μπορούν να αποτελέσουν δύο τομείς που δύνανται να αξιοποιηθούν για την αντιμετώπιση της ελληνικής κρίσης. Κάθε τομέας χωρίζεται σε υποκατηγορίες, στις οποίες παρουσιάζονται αρχικά οι παθογένειες της καθεμιάς ξεχωριστά και ακολουθεί η παράθεση μέτρων πολιτικής για την αντιμετώπιση τους καθώς και για την ανάπτυξη των δύο τομέων. Τα μέτρα αυτά έχουν προταθεί από διαφορετικούς φορείς: Διεθνείς Οργανισμούς, Ομάδες Συμφερόντων, Κόμματα, Κρατικούς Φορείς. Μέσα από την παρουσίαση κοινών αλλά και αντικρουόμενων απόψεων, στόχος είναι αφενός να αναδειχθούν τα πολλαπλά οφέλη που μπορεί να προσφέρει ο γεωργικός και αλιευτικός τομέας, υπό συνθήκες υγιούς λειτουργίας, αφετέρου ο ρόλος που μπορούν να διαδραματίσουν στην αντιμετώπιση της κρίσης. Η εργασία ολοκληρώνεται με την αποτίμηση καθώς και κάποιες σκέψεις για τον μέλλον του γεωργικού και αγροτικού τομέα.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Ελλάδα, χαρακτηρίζεται ως μία χώρα καθαρά γεωργική, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του εδάφους και του πληθυσμού της ήταν ανέκαθεν γεωργικό. Ταυτόχρονα, ως μεσογειακή χώρα, με μεγάλο αριθμό αλιευτικών αποθεμάτων, έχει κατακτήσει μία από τις υψηλότερες θέσεις στον τομέα της αλιείας, διεθνώς. Για αρκετές δεκαετίες λοιπόν, οι δύο αυτοί τομείς αποτέλεσαν δύο από τους σημαντικότερους πυλώνες της ελληνικής οικονομίας. Η είσοδος της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, είχε ως αποτέλεσμα την αλλοίωση σε ένα βαθμό του αγροτικού και αλιευτικού επαγγέλματος. Ιδιαίτερα για την ελληνική γεωργία, αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι στα πλαίσια της ΚΑΠ, οι Έλληνες γεωργοί αρκέστηκαν να λαμβάνουν τις κοινοτικές επιδοτήσεις¹. Παράλληλα με την κατάσταση αυτή, παρατηρήθηκε μία αλόγιστη διόγκωση του τριτογενούς τομέα και μία απαξίωση της πρωτογενούς παραγωγής, γεγονός που οδήγησε σε ελλειμματικό εμπορικό ισοζύγιο στα αγροτικά προϊόντα και τρόφιμα.

Τα δύο τελευταία χρόνια, η Ελλάδα καταβάλλει μία γιγαντιαία προσπάθεια αναδιάρθρωσης της οικονομίας της μέσα από ένα πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

Σ'αυτήν την προσπάθεια πρωταρχικό ρόλο καλείται να διαδραματίσει η πρωτογενής παραγωγή. Για τον λόγο αυτό, η εργασία αυτή επιδιώκει να συγκεντρώσει τα μέτρα πολιτικής που έχουν προτείνει διάφοροι φορείς, προκειμένου να πραγματοποιηθεί η αναγέννηση του πρωτογενούς τομέα και να καταστεί ο ελληνικός αγροτικός και αλιευτικός τομέας αρωγοί στην ανάπτυξη και την έξοδο από την οικονομική κρίση.

¹ Το αποτέλεσμα είναι σήμερα, το μεγαλύτερο ποσοστό του οικογενειακού γεωργικού εισοδήματος, πάνω από 70%, να προέρχεται από τις κοινοτικές επιδοτήσεις, ενώ λιγότερο του 30% προέρχεται από το εισόδημα από τις αγροτικές εκμεταλλεύσεις. Βλ. σχετικά: Π. Καρανικόλας, «Πυλώνες Ανάπτυξης για έξοδο από την κρίση: Γεωργία», Παρουσίαση στην Ημερίδα «Μια συνεκτική αναπτυξιακή προοπτική της Ελλάδας απέναντι στην κρίση», Αθήνα, 2 Ιουλίου 2012 και Παράρτημα, Πίνακας 1.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ

Τα μέτρα που προτείνονται από τους διάφορους φορείς, προκειμένου η ελληνική γεωργία να καταστεί ανταγωνιστικότερη είναι πολλαπλά και εμφανίζουν ομοιότητες αλλά και διαφορές σε πολλά σημεία. Πιο συγκεκριμένα, αφορούν στην:

1. Αύξηση της απασχόλησης

Η Ελλάδα είναι μία κατεξοχήν γεωργική χώρα, καθώς το 97,1% της έκτασης της, σύμφωνα με τα κριτήρια του ΟΟΣΑ², χαρακτηρίζεται ως αγροτικές περιοχές με τα 2/3 του πληθυσμού της χώρας να κατοικούν σε αυτές. Είναι λοιπόν προφανές ότι ο ελληνικός γεωργικός τομέας, παραμένει μέχρι σήμερα ένας από τους σημαντικότερους τομείς της χώρας, διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στην οικονομία.

Όσον αφορά στην απασχόληση, ο τομέας της γεωργίας απορροφά το μεγαλύτερο ποσοστό του ανθρώπινου δυναμικού, σε σύγκριση με άλλους τομείς³. Πρέπει όμως να σημειωθεί και ο ηλικιακός παράγοντας, καθώς το ποσοστό ενασχόλησης με τη γεωργία στις νεανικές ηλικίες εμφανίζεται ιδιαίτερα χαμηλό, σε αντίθεση με τις μεγαλύτερες ηλικίες.

Στους ανασταλτικούς παράγοντες της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας του γεωργικού τομέα πρέπει να προστεθεί και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των απασχολούμενων⁴.

² Κυρίως αγροτικές περιοχές (PR): πάνω από 50% του πληθυσμού ζει στις αγροτικές κοινότητες (με λιγότερο από 150 κατοίκους/km²). Ενδιάμεσες αγροτικές περιοχές (IR): 15% έως 50% του πληθυσμού της περιοχής ζει στις αγροτικές κοινότητες. Κυρίως αστικές περιοχές (PU): λιγότερο από το 15% του πληθυσμού της περιοχής ζει στις αγροτικές κοινότητες. Βλ. σχετικά: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Ειδική Γραμματεία Κοινοτικών Πόρων και Υποδομών, «Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας», Ενδέκατη Έκδοση, Μάρτιος 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.agrotikianaptixi.gr/Uploads/Files/rdp10_modif_29052012.pdf.

³ Συγκριτικά με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, παρατηρείται μικρό ποσοστό απασχόλησης στον αγροτικό τομέα, γεγονός που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο χαμηλό ποσοστό απασχόλησης των γυναικών. Βλ. σχετικά: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Δελτίο Τύπου, «Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: Δ΄ Τρίμηνο 2011», 15 Μαρτίου 2012, σ. 6, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0101/PressReleases/A0101_SJO01_DT_QQ_04_2011_01_F_GR.pdf.

⁴ Όσον αφορά στην ενασχόληση των εργαζομένων στον τομέα αυτό με την κατάρτιση, αυτή εμφανίζει χαμηλό ποσοστό, το οποίο εν μέρει δικαιολογείται από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αναφορικά με την πρόσβαση σε όλες τις υπηρεσίες που διατίθενται. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, να μην προσφέ-

Παρά την ύπαρξη ερευνητικών κέντρων και εργαστηρίων σε πανεπιστημιακά ιδρύματα, τα οποία στα πλαίσια των ερευνητικών τους δραστηριοτήτων παρέχουν σημαντική τεχνογνωσία στον ελληνικό αγροτικό τομέα, εντούτοις αυτή δεν αξιοποιείται στο βαθμό που θα έπρεπε από τους αγρότες⁵. Εκτός αυτού, δεν υπάρχει μηχανισμός ο οποίος να διαχέει τα αποτελέσματα της επιστημονικής έρευνας στη διαδικασία του σχεδιασμού και της εφαρμογής της αγροτικής πολιτικής, εκτός από κάποιες σπάνιες περιπτώσεις⁶.

Ωστόσο, αναλύοντας τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, διαπιστώνεται ότι με την έναρξη της ελληνικής κρίσης αυξήθηκε το ποσοστό των νεοεισερχόμενων στη γεωργία, ενώ μεγάλος ήταν και ο αριθμός εκείνων που εγκατέλειψαν άλλους τομείς εργασίας και στράφηκαν στη γεωργία⁷. Από τα άτομα αυτά, το 85% είναι μέλη αγροτικών νοικοκυριών και το 15% προέρχονται από τη μισθωτή απασχόληση. Έτσι, η γεωργία φαίνεται μετά τα μέσα του 2007 να ανακτά τις θέσεις απασχόλησης που είχαν χαθεί από τις αρχές του 2006, όταν άρχισε η εφαρμογή της τελευταίας αναθεώρησης της ΚΑΠ⁸.

Ως εκ τούτου, ένας από τους βασικούς τομείς που θα επωφεληθεί άμεσα από την ανάπτυξη του γεωργικού τομέα είναι αυτός της απασχόλησης. Μέχρι σήμερα, περίπου το 90% των απασχολούμενων στη γεωργία είναι αλλοδαποί⁹. Με την έναρξη όμως της ελληνικής οικονομικής κρίσης, η συμπεριφορά και οι προτιμήσεις των

ρονται σε όλους ίσες ευκαιρίες ενημέρωσης, κατάρτισης και εκπαίδευσης. Βλ. σχετικά: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, «Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας», σσ. 11-12.

⁵ Η κατάσταση αυτή εξηγείται ως ένα σημείο από το γεγονός ότι υπάρχει αδυναμία προσαρμογής της τεχνογνωσίας και των καινοτομιών στις ιδιαιτερότητες των ελληνικών αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Βλ. σχετικά: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, «Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας», σσ. 12-13.

⁶ Π. Καρανικόλας, Ν. Μαρτίνος, «Η ελληνική γεωργία μπροστά στην κρίση: προβλήματα και προοπτικές», *Νέος Λόγιος Ερμής*, τ. 2., 15 Φεβρουαρίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://ardin-rixix.gr/archives/3811>.

⁷ Α. Στεργίου, «38.000 έπιασαν δουλειά στο χωράφι την τριετία 2008-2011», *Εφημερίδα Ελευθεροτυπία*, 15 Μαρτίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=259564>.

⁸ Τα τελευταία 3 χρόνια η γεωργία έχει χάσει 20.000 θέσεις εργασίας, εντούτοις 17.000 θέσεις έχουν δημιουργηθεί στον πρωτογενή τομέα, στις αστικές όμως περιοχές της χώρας. Βλ. σχετικά: Π. Καρανικόλας, «Πυλώνες Ανάπτυξης για έξοδο από την κρίση: Γεωργία» και Π. Καρανικόλας, Ν. Μαρτίνος, «Η ελληνική γεωργία μπροστά στην κρίση: προβλήματα και προοπτικές».

⁹ Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, το 2010 οι αλλοδαποί έφταναν το 8,2% του συνολικού δυναμικού που απασχολούνταν στη γεωργία. Η κατάσταση αυτή επιβεβαιώνει και τη νοοτροπία από την οποία διακατέχονταν μέχρι σήμερα οι Έλληνες αναφορικά με την ενασχόληση, εποχιακή ή μόνιμη, με τις αγροτικές εργασίες. Βλ. σχετικά: Παράρτημα, Πίνακας 2.

Ελλήνων άλλαξαν άρδην, καθώς μεγάλο είναι το ποσοστό εκείνων που εκδηλώνουν ενδιαφέρον για απασχόληση στον γεωργικό τομέα¹⁰.

Έχοντας υπόψη αυτά τα δεδομένα, θα μπορούσε να υπάρξει μία συνεργασία ανάμεσα στον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) και την τοπική αυτοδιοίκηση για την ενίσχυση της απασχόλησης¹¹. Το Υπουργείο από την πλευρά του, στα πλαίσια της αγροτικής πολιτικής υλοποιεί ήδη πρόγραμμα που αφορά στην εγκατάσταση νέων αγροτών σε ανεκμετάλλευτη αγροτική γη του δημοσίου, αποσκοπώντας αφενός μεν, στην ένταξη των ανέργων στην αγορά εργασίας και αφετέρου, στη στροφή προς νέες εναλλακτικές καλλιέργειες και εκτροφές. Αυτή η πολιτική έχει βρει ανταπόκριση στους νέους, οι οποίοι έχουν γνώση του αντικειμένου, γεγονός που αποδεικνύει ότι η γνώση αρχίζει να συνδέεται σιγά σιγά με την παραγωγή¹².

Στην προσπάθεια αυτή συμβάλλουν και τα επιχειρησιακά προγράμματα του Υπουργείου Ανάπτυξης, όπως αυτά της παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών και των σχεδίων βελτίωσης της ποιότητας, με τα οποία το Υπουργείο στηρίζει και ενημερώνει τους αγρότες.

Όπως προαναφέραμε, στην κατηγορία των νέων που αναζητούν εργασία στον αγροτικό τομέα, ανήκουν πολλοί που διαθέτουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Πρέπει λοιπόν να ενταθούν οι προσπάθειες, προκειμένου να παραχωρείται γη στους νέους αγρότες¹³. Ταυτόχρονα όμως πρέπει να ενισχυθούν και οι προσπάθειες για εκπαίδευση και επιμόρφωση, στα πλαίσια της δια βίου μάθησης, ενώ πρέπει να παρέχονται και κίνητρα προκειμένου να ενισχυθούν όσοι κάνουν επιχειρηματικά βήματα.

¹⁰ Σύμφωνα μάλιστα με το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης, μεγάλο ποσοστό του ελληνικού πληθυσμού προτίθεται να επιστρέψει στην επαρχία και να απασχοληθεί με τη γεωργία, αξιοποιώντας την ανεκμετάλλευτη γεωργική γη. Από αυτούς, το μεγαλύτερο ποσοστό είναι νέοι, ηλικίας 25-40 ετών, οι οποίοι διαθέτουν και υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Βλ. σχετικά: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Δελτίο Τύπου, Δημοσίευση 27 Μαρτίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 8 Ιουλίου 2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.minagric.gr/index.php/el/news/deltiatypou/arxeiodt/516-dt27032012.html>.

¹¹ Σαν μέτρο θα μπορούσε να προταθεί σε κάθε Περιφέρεια οι παραγωγοί να έχουν τη δυνατότητα να δηλώνουν στον ΟΑΕΔ τις θέσεις εργασίας που χρειάζονται και στη συνέχεια οι άνεργοι να μπορούν με τη σειρά τους να ενημερώνονται και να εκδηλώνουν ενδιαφέρον. Βλ. σχετικά: ΝΔ: «Να απασχοληθούν άνεργοι Έλληνες στον αγροτικό τομέα», 18 Απριλίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.newsbomb.gr/ekloges-2012/nea-dimokratia/story/129174/nd-na-apasholithoyn-anergoi-ellines-ston-agrotiko-tomea>.

¹² Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Δελτίο Τύπου.

¹³ Την πρόταση αυτή έχει κάνει το ΠΑΣΟΚ στο πρόγραμμα του για την αγροτική πολιτική. Βλ. σχετικά: ΠΑΣΟΚ, «Αγροτική Πολιτική», 2.6.2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.pasok.gr/portal/resource/contentObject/id/3d0a886a-f023-4468-9065-65898e3fa017>.

Μάλιστα, επειδή τα ποσοστά απασχόλησης στις γυναίκες είναι χαμηλά, κρίνεται απαραίτητη η ενίσχυση της γυναικείας επιχειρηματικότητας¹⁴.

Πρέπει να αναφερθεί επίσης, ότι η ΕΕ, στα πλαίσια της βοήθειας που παρέχει στην Ελλάδα, παρέχει οικονομική υποστήριξη με στόχο την ενίσχυση της αγροτικής απασχόλησης¹⁵.

2. Ενίσχυση της Πολιτικής της γης

Όσον αφορά στην πολιτική της γης, μέχρι σήμερα δεν έχει αναπτυχθεί μία ολοκληρωμένη πολιτική, η οποία να περιλαμβάνει στόχους που να αποβλέπουν στην άρση των εμποδίων, επιτρέποντας όχι μόνο την άσκηση της αγροτικής δραστηριότητας, αλλά κυρίως την ομαλή υλοποίηση των επενδύσεων¹⁶.

Για να μπορέσει να ενισχυθεί η απασχόληση, αλλά και να αξιοποιηθεί η αγροτική γη με τους πλέον παραγωγικούς και αποτελεσματικούς τρόπους, χρειάζονται και περαιτέρω μέτρα¹⁷.

Αναφορικά με όσους έχουν στην κατοχή τους γη, χωρίς όμως να την εκμεταλλεύονται, ο ΣΥΡΙΖΑ στο πρόγραμμα του υποστηρίζει την αναγκαιότητα μέτρων αποθάρρυνσης.

¹⁴ Ε. Κατσινοπούλου, «Ο αγροτικός τομέας πυλώνας ανάπτυξης και διεξόδου από την κρίση», Εκδήλωση ΣΥΡΙΖΑ στην Agrotica, 05 Φεβρουαρίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.avgi.gr/ArticleActionshow.action?articleID=667493>.

¹⁵ Τον Δεκέμβριο του 2011, η καταβολή του 1,7 δισεκατομμυρίου ευρώ, είχε ως αποτέλεσμα περισσότεροι από 8.000 νέοι, να εγκατασταθούν ως αγρότες σε αγροτικές περιοχές της Ελλάδας. Στόχος των κονδυλίων αυτών, ο οποίος και επιτεύχθηκε, ήταν να γίνουν επενδύσεις στον γεωργικό τομέα, καθώς και στους τομείς της μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων. Βλ. σχετικά: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, την Επιτροπή των Περιφερειών και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, «Ανάπτυξη για την Ελλάδα», 18.4.2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/financial_operations/pdf/2012-04-18-greece-comm_el.pdf.

¹⁶ Τζ. Καραμίχας, «Να δούμε μπροστά ένα μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης με επίκεντρο τον αγρότη που παράγει», 31 Ιανουαρίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.paseges.gr/el/news/Tzanetos-Karamihas:-Na-doyme-mprosta-ena-montelo-agrotikhs-anaptyxhs-me-epikentro-ton-agroth-ayton-poy-paragei>.

¹⁷ Έχει προταθεί να παραχωρηθεί στους αγρότες γη του δημοσίου, με σχέση μακροχρόνιας μίσθωσης. Με το μέτρο αυτό, θα δοθεί η δυνατότητα στους αγρότες να αυξήσουν την παραγωγικότητα της γης, υιοθετώντας σύγχρονες μεθόδους, επιτυγχάνοντας παράλληλα και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας. Βλ. σχετικά: McKinsey&Company, “Greece 10 Years Ahead, Defining Greece’s new growth model and strategy”, March 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.mckinsey.com/locations/athens/GreeceExecutiveSummary_new/pdfs/Executive_summary_English.pdf

Ταυτόχρονα και η Πανελληνία Συνομοσπονδία Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ) έχει προτείνει τη δική της εκδοχή για την υιοθέτηση μίας πολιτικής γης, η οποία θα περιλαμβάνει αναλυτικά μέτρα¹⁸.

3. Ενίσχυση της Επιχειρηματικότητας

Η οικονομική κρίση έχει ως συνέπεια τη σταδιακή μείωση του εισοδήματος των Ελλήνων γεωργών και κτηνοτρόφων, την ίδια στιγμή που το αγροτικό εισόδημα των Ευρωπαίων αυξάνεται¹⁹. Αξίζει να σημειωθεί επίσης, ότι η γεωργία αποτελεί μόνο το 36% του εισοδήματος των αγροτικών οικογενειών, με περισσότερο του 50% να προέρχεται από άλλες πηγές²⁰.

Η κατάσταση αυτή επιδεινώθηκε από διάφορες αλλαγές²¹. Παράλληλα, η μείωση της χρηματοδότησης από την Αγροτική Τράπεζα, αλλά και από άλλες εμπορικές τράπεζες, η κατάργηση της πίστωσης από πολλούς προμηθευτές, και η

¹⁸ Η ΠΑΣΕΓΕΣ υποστηρίζει ότι προκειμένου να διατηρηθεί η γη, αλλά και η χωροθέτησή της, είναι απαραίτητη προϋπόθεση να γίνεται χρήση αυτής. Φυσικά, πρέπει να θεσπιστούν μέτρα και πολιτικές, που να προστατεύουν την αγροτική γη από τον ανταγωνισμό ανάμεσα στον συγκεκριμένο τομέα και σε άλλους, οι οποίοι κάνουν χρήση της γης, όπως για παράδειγμα ο τουρισμός και η βιομηχανία. Για τον λόγο αυτό, κρίνεται ζωτικής σημασίας η δημιουργία ενός εθνικού αγροτικού κτηματολογίου. Με τον τρόπο αυτό θα κατοχυρωθεί η ιδιοκτησία των εκτάσεων, οι οποίες έχουν παραχωρηθεί εδώ και πολλά χρόνια στους αγρότες για καλλιέργεια. Για τη δημιουργία του εθνικού αγροτικού κτηματολογίου μπορεί να χρησιμοποιηθεί αρχικά ως υλικό η βάση δεδομένων που έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης των ενισχύσεων και η οποία περιλαμβάνει τις εκτάσεις που καλλιεργούνται. Προκειμένου όμως να υλοποιηθεί η πολιτική αυτή, θα πρέπει τα Υπουργεία Περιβάλλοντος και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων να θεσπίσουν μέτρα για τη χωροθέτηση και την καθιέρωση χρήσεων γεωργικής και κτηνοτροφικής γης, καθώς και για την κατοχύρωση της ιδιοκτησίας των εκτάσεων που έχουν παραχωρηθεί σε επαγγελματίες αγρότες. Επιπλέον, θα πρέπει να αξιοποιηθεί ως βασικό εργαλείο υλοποίησης της πολιτικής γης, η βάση δεδομένων των Αιτήσεων Ενιαίας Ενίσχυσης και του Μητρώου Αγροτών και Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων. Βλ. σχετικά: Τζ. Καραμίχας, «Να δούμε μπροστά ένα μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης με επίκεντρο τον αγρότη που παράγει».

¹⁹ Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Eurostat), τα τελευταία χρόνια η μείωση του εισοδήματος των αγροτών στη χώρα μας φθάνει στο 20,9%, όταν το μέσο ευρωπαϊκό αγροτικό εισόδημα αυξάνεται με ρυθμό 18,3%. Βλ. σχετικά: Γ. Κασαπίδης, Δελτίο Τύπου, «Απροστάτευτοι στην κρίση οι Έλληνες αγρότες», 13 Ιανουαρίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL:

<http://www.kasapidis.gr/index.php?module=action&task=read&id=907>.

²⁰ Σύμφωνα με στοιχεία του 2008. Βλ. σχετικά Π. Καρανικόλας, «Πυλώνες Ανάπτυξης για έξοδο από την κρίση: Γεωργία».

²¹ Οι αλλαγές ήταν: α) άνοδος του κόστους παραγωγής, που προκλήθηκε από την επιβολή φόρων, β) αύξηση του ΦΠΑ σε εργαλεία, πάγιο εξοπλισμό, γ) επιβαρύνσεις στις τιμές ζωοτροφών, φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων, και δ) η αύξηση των ασφαλιστικών εισφορών υπέρ ΕΛΓΑ. Το γεγονός ότι οι Έλληνες δεν έχουν ακόμα λάβει τις αποζημιώσεις για τις αποδεδειγμένες ζημιές που έχουν υποστεί, κατά διαστήματα, οι καλλιέργειες τους, επέτεινε την κατάσταση. Σύμφωνα με τη Ν.Δ., ο ΕΛΓΑ, ο οποίος έχει ως καθήκον την αναπλήρωση της απώλειας εισοδήματος των παραγωγών, έχει μετατραπεί στην ουσία σε έναν εισπρακτικό μηχανισμό, ο οποίος καθημερινά επιχειρεί να υποβαθμίσει την σοβαρότητα των πραγματικών ζημιών σε φυτική και ζωική παραγωγή Βλ. σχετικά: Γ. Κασαπίδης, «Απροστάτευτοι στην κρίση οι Έλληνες αγρότες».

μετάθεση πληρωμών από πολλούς εμπόρους ή και η αθέτηση συμφωνιών, επιδεινώνει την κατάσταση²².

Πρέπει να αναφερθεί επίσης, ότι ο αγροτικός τομέας αντιμετωπίζει ένα τεράστιο πρόβλημα, σχετικά με την ανάπτυξη. Παρά το γεγονός ότι η χώρα διαθέτει πολυετή εμπειρία από τον σχεδιασμό και την εφαρμογή αναπτυξιακών προγραμμάτων, εντούτοις τίθεται ζήτημα ως προς το κατά πόσο ο αναπτυξιακός σχεδιασμός για την ελληνική ύπαιθρο χαρακτηρίζεται ως αποτελεσματικός. Σε όλα τα αναπτυξιακά προγράμματα παρατηρείται μία καθυστέρηση ενώ και η υλοποίηση πραγματοποιείται με αργούς ρυθμούς²³. Την ίδια καθυστέρηση αντιμετωπίζει και η εφαρμογή του αγροτικού Ταμείου Ενίσχυσης Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων (ΤΕΜΠΜΕ)²⁴.

Την κατάσταση επιδεινώνει και ο ανταγωνισμός που επικρατεί στην παγκόσμια αγορά, ο οποίος καθιστά δύσκολο για τα προϊόντα του ελληνικού γεωργικού τομέα να ανταγωνιστούν τα διεθνή, καθώς πολλά από αυτά παράγονται με μικρότερο κόστος²⁵. Σε αυτό έρχεται να προστεθεί και η μείωση των επενδύσεων, οι οποίες αποτελούν βασικό παράγοντα²⁶. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά και ο Αντιπρόεδρος

²² Παρατηρείται επίσης καθυστέρηση των πληρωμών των προμηθευτών από τις μεγάλες αλυσίδες λιανικής πώλησης τροφίμων, κατά παράβαση της σχετικής Κοινοτικής Οδηγίας και του υφιστάμενου εθνικού πλαισίου. Βλ. σχετικά: Τζ. Καραμίχας, «Να δούμε μπροστά ένα μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης με επίκεντρο τον αγρότη που παράγει» και «Από την ύπαιθρο θα αρχίσει η ανάκαμψη», 16 Μαρτίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://ndthessaloniki.gr/?p=6180>.

²³ Παρά τις προκηρύξεις, δεν έχει γίνει καμία εκταμίευση για αναπτυξιακά προγράμματα στην ύπαιθρο, όπως για παράδειγμα τα σχέδια βελτίωσης των αγροτικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, προώθησης της βιολογικής φυτικής και ζωικής παραγωγής, και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργίας. Επιπλέον, υπάρχουν ορισμένα σοβαρά διαχρονικά προβλήματα, όπως οι λεγόμενες *ανειλημμένες υποχρεώσεις*. Πρόκειται για την επιβάρυνση του Επιχειρησιακού Προγράμματος κάθε προγραμματικής περιόδου με υποχρεώσεις που απορρέουν από νομικές δεσμεύσεις της προηγούμενης περιόδου. Το πρόβλημα αυτό δημιουργείται καθώς σε κάθε πρόγραμμα εντάσσεται μεγάλος αριθμός έργων, τα οποία δεν είναι εφικτό να υλοποιηθούν, επειδή δεν μπορεί να καλυφθεί το σύνολο των πόρων από τους σχετικούς πόρους του προγράμματος. Ως εκ τούτου τα ποσά που έχουν προβλεφθεί για τα έργα αυτά επιβαρύνουν το πρόγραμμα της επόμενης περιόδου. Βλ. σχετικά: Π. Καρανικόλας, Ν. Μαρτίνο, «Η ελληνική γεωργία μπροστά στην κρίση: προβλήματα και προοπτικές» και Π. Καρανικόλας, «Πυλώνες Ανάπτυξης για έξοδο από την κρίση: Γεωργία», Παρουσίαση στην Ημερίδα «Μια συνεκτική αναπτυξιακή προοπτική της Ελλάδας απέναντι στην κρίση», Αθήνα, 2 Ιουλίου 2012.

²⁴ Όπως υποστηρίζει η Ν.Δ.: «οι στρόφιγγες του τραπεζικού δανεισμού έχουν κλείσει ερμητικά και η έλλειψη οικονομικής ρευστότητας κυριολεκτικά στραγγαλίζει γεωργούς, κτηνοτρόφους, αγροτικές μονάδες, συνεταιρισμούς και επιχειρήσεις». Βλ. σχετικά: Γ. Κασαπίδης, «Απροστάτευτοι στην κρίση οι Έλληνες αγρότες».

²⁵ Το χαμηλό επίπεδο μισθών σε άλλες χώρες, συμβάλλει στη διαμόρφωση χαμηλού τελικού κόστους, καθιστώντας τα ελληνικά αγροτικά προϊόντα μη ανταγωνιστικά. Βλ. σχετικά: Μ. Στρατάκης, «Ο Αγροτικός τομέας στην Ελλάδα και το μέλλον του», Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://vo.pasok.gr/mstratakis/archives/1031>.

²⁶ Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Δελτίο Τύπου, σσ. 4-9.

της ΠΑΣΕΓΕΣ, Γρηγόρης Αλεξανδρής: «παρατηρείται συνεχής πτώση των επενδύσεων που λαμβάνει τα χαρακτηριστικά της αποεπένδυσης»²⁷.

Ταυτόχρονα, η απουσία συλλογικότητας είναι ένας ακόμα ανασταλτικός παράγοντας. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των Ομάδων Παραγωγών (ΟΠ) στα οπωροκηπευτικά²⁸, οι οποίες εντέλει δραστηριοποιήθηκαν σχεδόν αποκλειστικά στη διαδικασία των αποσύρσεων («χωματερών») ²⁹. Πρέπει επίσης να αναφερθεί το γεγονός ότι μόλις το 11,2% της συνολικής ποσότητας φρούτων και λαχανικών διακινείται μέσα από οργανώσεις παραγωγών³⁰.

Από την άλλη πλευρά, οι επιδοτήσεις που παρέχονταν μέχρι σήμερα στις γεωργικές επενδύσεις, χρησιμοποιήθηκαν για την απόκτηση μηχανολογικού εξοπλισμού πολύ μεγαλύτερου από αυτόν που πραγματικά χρειάζονταν για τις εκμεταλλεύσεις³¹.

Στα πλαίσια της ανταγωνιστικότητας, είναι απαραίτητο να δοθεί έμφαση στην ενίσχυση μικρών και μεσαίων αγροτών. Επίσης, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις μεταποίησης αγροτικών προϊόντων μπορούν να ενισχυθούν μέσα από προγράμματα ανάπτυξης. Παράλληλα πρέπει να αξιοποιηθούν οι τοπικοί πόροι και να αναπτυχθούν αγροτουριστικές και οικοτουριστικές δραστηριότητες. Προκειμένου να υλοποιηθούν τα προτεινόμενα μέτρα και κατ' επέκταση να αναπτυχθεί η αγροτική παραγωγή, πρέπει να πραγματοποιηθούν περιφερειακές αγροτικές συμπράξεις³².

Θετικό μέτρο αποτελεί η δημιουργία νέων συνεταιρισμών, οι οποίοι θα λειτουργήσουν σύμφωνα με νέο θεσμικό πλαίσιο το οποίο θα διαφυλάσσει το δημοκρα-

²⁷ Γρ. Αλεξιάδης, «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και ο ρόλος του πρωτογενούς τομέα», 11.01.2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.paseges.gr/el/news/H-pagkosmia-oikonomikh-krish-kai-o-rol-os-toy-prwtogenoy-s-tomea>.

²⁸ Οι Ομάδες Παραγωγών στα οπωροκηπευτικά αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της ελληνικής γεωργίας, οι οποίες μαζί με την υποχρεωτική τυποποίηση και την εφαρμογή προτύπων ποιότητας, ήταν πάντα τα βασικά στοιχεία του πλαισίου πολιτικής για τα οπωροκηπευτικά. Ο ρόλος τους ήταν να συντονίσουν τα μέλη τους σε ενέργειες σχετικές με την παραγωγή και την προώθηση της εμπορίας. Συγκροτήθηκαν και λειτούργησαν με κοινοτική και εθνική στήριξη. Βλ. σχετικά: Π. Καρανικόλας, Ν. Μαρτίνος, «Η ελληνική γεωργία μπροστά στην κρίση: προβλήματα και προοπτικές».

²⁹ Οι χωματερές, ήταν ένα μέτρο που είχε προβλεφθεί ως μία έκτακτη δυνατότητα σε περιόδους υπερπαραγωγής. Βλ. σχετικά: Π. Καρανικόλας, Ν. Μαρτίνος, «Η ελληνική γεωργία μπροστά στην κρίση: προβλήματα και προοπτικές».

³⁰ Σύμφωνα με στοιχεία του 2009. Βλ. σχετικά Π. Καρανικόλας, «Πυλώνες Ανάπτυξης για έξοδο από την κρίση: Γεωργία».

³¹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση του βαμβακιού, στην οποία είχε δοθεί μηχανολογικός εξοπλισμός, χωρίς όμως να γίνουν οι απαραίτητες διαρθρωτικές μεταβολές (μεγέθυνση, μείωση του κόστους παραγωγής, κ.λπ.) στο επίπεδο των εκμεταλλεύσεων. Το αποτέλεσμα είναι να επιβαρυνθεί δυσανάλογα το κόστος παραγωγής και να γίνει σπατάλη πολύτιμων πόρων. Βλ. σχετικά: Π. Καρανικόλας, Ν. Μαρτίνος, «Η ελληνική γεωργία μπροστά στην κρίση: προβλήματα και προοπτικές».

³² ΠΑΣΟΚ, *Αγροτική Πολιτική*.

τικό και συμμετοχικό χαρακτήρα τους³³. Με τον τομέα της επιχειρηματικότητας έχει ασχοληθεί και το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης, θεσπίζοντας ως πυλώνα την *εξυγίανση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας των αγροτών*. Για να επιτευχθεί αυτό είναι αναγκαία η συλλογική εργασία, ώστε να μειωθεί με αυτόν τον τρόπο το κόστος, να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα στις αγορές και να παταχθεί η κερδοσκοπία. Επιπλέον, προκειμένου να διασφαλιστεί η συλλογικότητα, πρέπει να σταματήσει η συχνή αλλαγή της συνεταιριστικής νομοθεσίας³⁴.

Αναγκαία κρίνεται όμως και η μεταρρύθμιση του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 του Υπουργείου όσον αφορά στην αξιοποίηση των πόρων που διατίθενται για τη στήριξη των επενδύσεων στον αγροτικό τομέα. Συγκεκριμένα, έχουν προταθεί τα εξής:

- Να αρχίσει η λειτουργία του Ταμείου Αγροτικής Επιχειρηματικότητας, το οποίο έχει συσταθεί από τον Μάρτιο του 2011 και να συμφωνηθεί η χρηματοδότηση από το Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης (ETEAN A.E.). Έτσι, θα χρηματοδοτηθούν τα επενδυτικά σχέδια που έχουν πρόσφατα υποβληθεί για τον εκσυγχρονισμό των αγροτικών εκμεταλλεύσεων.
- Να επιταχυνθούν οι διαδικασίες για την αξιολόγηση, την προέγκριση, την έγκριση και την πληρωμή των επενδυτικών μέτρων του Προγράμματος, με προτεραιότητα στις επενδύσεις που αφορούν στην πρωτογενή παραγωγή, αλλά και στη μεταποίηση και εμπορία αγροτικών προϊόντων.
- Πρέπει, αφενός μεν να αναθεωρηθεί το επιχειρησιακό Πρόγραμμα, ώστε να απενταχθούν μέτρα που παρουσιάζουν περιορισμένο ενδιαφέρον ή/και χαμηλή απορρόφηση, αφετέρου να αξιοποιηθούν όλα τα διατιθέμενα χρηματοδοτικά εργαλεία των συναρμόδιων υπουργείων για τη στήριξη και την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα της οικονομίας³⁵.

³³ Το πλαίσιο αυτό θα προσφέρει τη δυνατότητα στα μέλη των συνεταιρισμών να ελέγχουν και να διακινούν πλήρως και ουσιαστικά τα προϊόντα τους, εξασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό τον παραγωγικό χαρακτήρα των συνεταιρισμών. Βλ. σχετικά: Ε. Κατσινοπούλου, «Ο αγροτικός τομέας πυλώνας ανάπτυξης και διεξόδου από την κρίση».

³⁴ Π. Καρανικόλας, «Πυλώνες Ανάπτυξης για έξοδο από την κρίση: Γεωργία».

³⁵ Προτεραιότητα έχουν: α) Η πρόσβαση των μικρομεσαίων συνεταιριστικών επιχειρήσεων του αγροτικού τομέα στα μέτρα και τις δράσεις του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητας και Επιχειρηματικότητας (ΕΠΑΝ II) του ΕΣΠΑ, όπως για παράδειγμα το πρόγραμμα “Εξωστρέφεια-Ανταγωνιστικότητα”, το πρόγραμμα για την “Πράσινη Ανάπτυξη” κ.α. και β) Η ένταξη των μικρομεσαίων συνεταιριστικών επιχειρήσεων του αγροτικού τομέα στο σχεδιαζόμενο πρόγραμμα του ΕΣΠΑ για την ενίσχυση της ρευστότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με κεφάλαια κίνησης. Βλ. σχετικά:

Επίσης βασική είναι και η συνεχής κατάρτιση των αγροτών, προκειμένου αφενός κάποιοι να γνωρίσουν τις βασικές αρχές της επιχειρηματικότητας, αφετέρου κάποιοι να αναπτύξουν τις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες, μέσω της παρακολούθησης προγραμμάτων marketing. Συγκεκριμένα, έχουν προταθεί από πανεπιστημιακούς τα εξής μέτρα:

- Οι επιχειρηματίες – αγρότες να αλλάξουν την επιχειρηματική τους νοοτροπία, να κατανοήσουν και να προσαρμοστούν στους νέους κανόνες της αγοράς.
- Διατήρηση των τιμών σε σταθερά επίπεδα, με μείωση των περιθωρίων κέρδους³⁶.
- Στην περίπτωση που δεν είναι εφικτή η μείωση του κόστους παραγωγής, να καταβάλλονται προσπάθειες για βελτίωση της ποιότητας του προϊόντος.
- Οι αγρότες, αντί να μειώνουν τις τιμές, να παρέχουν περισσότερα οφέλη για τους πελάτες τους³⁷.
- Μεγαλύτερη έμφαση στο μάρκετινγκ, με τη σωστή αξιοποίηση και του διαδικτύου και των κοινωνικών μέσων δικτύωσης³⁸.

Όσον αφορά στη χρήση της τεχνολογίας στα πλαίσια της επιχειρηματικότητας, και ειδικότερα στη χρήση του ηλεκτρονικού εμπορίου, πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή συγκεντρώνει πληθώρα πλεονεκτημάτων. Ταυτόχρονα, επιτυγχάνεται η εξοικονόμηση χρόνου, πόρων και η αύξηση των πωλήσεων, πάντα όμως υπό την προϋπόθεση ότι θα έχουν διαμορφωθεί οι κατάλληλες συνθήκες, ο σωστός σχεδιασμός και θα έχουν τεθεί οι σωστοί στόχοι³⁹.

Τζ. Καραμίχας, «Να δούμε μπροστά ένα μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης με επίκεντρο τον αγρότη που παράγει».

³⁶ Για παράδειγμα, μπορούν: α) να στραφούν στην παραγωγή νέων εμπορεύσιμων προϊόντων, β) να πιστοποιούν τα προϊόντα τους με βάση τις ευρωπαϊκές προδιαγραφές γ) να διασφαλίζουν την ποιότητα των προϊόντων τους (με ISO 9000, 14000 κ.ά) και δ) να δίνουν περισσότερη έμφαση στην καινοτομία. Βλ. σχετικά: Γ. Παπαδόπουλος, «Αρχές Αντιμετώπισης της Οικονομικής Κρίσης», Σεμινάριο για Νέους Αγρότες στα πλαίσια υλοποίησης του προγράμματος της Γραμματείας Νέας Γενιάς «Επιστημονική Υποστήριξη Νέων Αγροτών», Ιούλιος-Αύγουστος 2011, Τελευταία πρόσβαση 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL:

<http://www.neagenia.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=RESOURCE&cresrc=1833&cnode=31>

³⁷ Για παράδειγμα: α) να μην υπάρχουν επιπλέον χρεώσεις στα μεταφορικά β) να δίνεται περισσότερο βάρος στην κοινωνική ευθύνη της επιχείρησης, με ενέργειες για την προστασία του περιβάλλοντος ή την παροχή βοήθειας σε κοινωνικά ευπαθείς ομάδες. Βλ. σχετικά: Γ. Παπαδόπουλος, *ό.π.*

³⁸ Γ. Παπαδόπουλος, *ό.π.*

³⁹ Γ. Τζήμας, Κ. Πουλός, Ε. Βιέννας, «Επιστημονική Υποστήριξη Νέων Αγροτών: Πρωτοπόρες Μέθοδοι Προώθησης και Πώλησης Αγροτικών Προϊόντων. Εγχειρίδιο Ορθών Πρακτικών. Ηλεκτρονικό Εμπόριο», Στα πλαίσια υλοποίησης του προγράμματος της Γραμματείας Νέας Γενιάς «Επιστημονική Υποστήριξη των Νέων Αγροτών», Τελευταία Πρόσβαση 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.neagenia.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=RESOURCE&cresrc=1833&cnode=31>

Στα πλεονεκτήματα συγκαταλέγονται οι συναλλαγές, οι οποίες πραγματοποιούνται με μικρό κόστος, γεγονός που προσφέρει τη δυνατότητα περισσότερων αγορών ανά συναλλαγή⁴⁰.

Ο αγρότης λοιπόν μπορεί να επιλέξει να διαμορφώσει την επιχείρησή του είτε στη βάση του B-to-B (Επιχείρηση προς Επιχείρηση) είτε στη βάση B-to-C (Επιχείρηση προς Καταναλωτή)⁴¹.

4. Ενίσχυση του αγροτουρισμού

Στα πλαίσια της επιχειρηματικότητας και συγκεκριμένα της ενίσχυσης τοπικών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια ο αγροτουρισμός⁴², λόγω της αυξημένης τουριστικής ζήτησης. Ο αγροτουρισμός αποτελεί μία εναλλακτική μορφή επιχειρηματικότητας η οποία όχι μόνο συμβάλλει στην ενίσχυση της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα, αλλά και στην ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο καθώς και στην ευημερία του τοπικού πληθυσμού.

Το γεγονός όμως ότι στην Ελλάδα ο αγροτουρισμός ασκείται από επιχειρηματίες, οι οποίοι δεν προσφέρουν αγροτουρισμό παρά μόνο κατάλυμα, δεν προσφέρει τη δυνατότητα στους αγρότες να αναπτύξουν επιχειρηματικότητα σε αυτόν τον τομέα⁴³.

⁴⁰ Ο επιχειρηματίας μπορεί να ενταχθεί άμεσα και χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες στην αγορά. Από την πλευρά τους οι καταναλωτές έχουν την άνεση να επιλέγουν τον τρόπο αγοράς, καθώς το ηλεκτρονικό εμπόριο προσφέρει δυνατότητα για ολοκλήρωση της παραγγελίας μετά από πολλές μέρες, εκτέλεση πολύπλοκων παραγγελιών, σύγκριση τιμών, αναζήτηση ανάμεσα σε πολλούς και διαφορετικούς καταλόγους προϊόντων. Βλ. σχετικά: Γ. Τζήμας, Κ. Πουλάς, Ε. Βιέννας, *ό.π.*

⁴¹ Στα πλαίσια της πρώτης μορφής ηλεκτρονικού εμπορίου επιτρέπεται η πραγματοποίηση πωλήσεων απευθείας σε επιχειρήσεις (π.χ. εστιατόρια), αλλά και σε άλλες αγορές όπως και σε κρατικούς φορείς (π.χ. σχολεία, νοσοκομεία κ.τ.λ). Με τη δεύτερη μορφή, ο καταναλωτής μπορεί να απευθύνεται κατευθείαν στον παραγωγό για την παραγγελία του και να απολαμβάνει τις υπηρεσίες παράδοσης κατ'οίκον. Βλ. σχετικά: Γ. Τζήμας, Κ. Πουλάς, Ε. Βιέννας, *ό.π.*

⁴² Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται στον αγροτικό χώρο από άτομα που έχουν ως κύριο επάγγελμα το αγροτικό και διαμένουν μόνιμα στην περιοχή αυτή. Η ενασχόληση με τον αγροτουρισμό γίνεται με κύριο στόχο την ενίσχυση του εισοδήματός τους, μέσα από την εκμετάλλευση των καταλυμάτων, την τροφοδοσία των τουριστικών μονάδων με προϊόντα τοπικής παραγωγής, ενώ ενισχύουν ταυτόχρονα και την τοπική οικονομία. Βλ. σχετικά: Δ. Λαγός, «Ο αγροτουρισμός ως παράγοντας ανάπτυξης του νομού Αρκαδίας», Τελευταία πρόσβαση 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://conference.arcadians.gr/index.php?catid=1&itemid=7>

⁴³ Ο αγροτουρισμός αποτελεί μία ήπια μορφή τουρισμού. Στα πλαίσια του αγροτουρισμού, οι επισκέπτες διαμένουν σε αγρόκτημα, ενώ συμμετέχουν και σε αγροτικές δραστηριότητες. Το νέο νομοθετικό πλαίσιο προβλέπει ότι οι υπηρεσίες που προσφέρονται στα πλαίσια του αγροτουρισμού χαρακτηρίζονται ως τουριστικές και προσφέρονται από αγρότες. Συνεπώς, αυτές οι υπηρεσίες προσφέρονται στο σύνολο τους στα πλαίσια άσκησης του αγροτικού επαγγέλματος, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με τον αρχικό ορισμό του αγροτουρισμού. Βλ. σχετικά: Α. Τσακίρη, «Αγρότες, Αγροτουρισμός και

Ο αγροτουρισμός προσφέρει πολλαπλά οφέλη στον αγρότη⁴⁴. Κρίνεται λοιπόν αναγκαία η θέσπιση ενός συγκεκριμένου θεσμικού πλαισίου, το οποίο θα ορίζει το αγροτικό επάγγελμα ως ιδιαίτερη επαγγελματική ομάδα. Είναι γεγονός ότι μόνο ο αγρότης έχει τη δυνατότητα να μεταφέρει όλα τα στοιχεία του τόπου στον επισκέπτη, καθώς ο ίδιος μόνο γνωρίζει τον τόπο και διαθέτει εμπειρίες σχετικά με αυτόν. Επίσης, θα πρέπει να υπάρξει σαφής οριοθέτηση του αγροτουρισμού, έτσι ώστε να υπάρξουν αγροτουριστικές συλλογικές δομές, με τη μορφή αγροτικών συνδικαλιστικών οργανώσεων⁴⁵. Όσον αφορά στο κατά πόσο ο αγροτουρισμός θα πρέπει να είναι ανοικτό επάγγελμα, από κάποιους υποστηρίζεται πως πρέπει να είναι έτσι, ώστε όποιος θέλει να έχει τη δυνατότητα να γίνει αγρότης και να εκφράζεται συνδικαλιστικά από τις Αγροτικές Συνδικαλιστικές Οργανώσεις⁴⁶.

Επιπλέον, βασική προϋπόθεση είναι η ενασχόληση του αγρότη με τον αγροτουρισμό να διαπνέεται από αγάπη για τον τόπο⁴⁷, ενώ οι δραστηριότητες που θα προσφέρει στους επισκέπτες να χαρακτηρίζονται από ποιότητα, σεβασμό προς την πολιτιστική κληρονομιά και προς το περιβάλλον. Και η αυθεντικότητα όμως των υπηρεσιών είναι απαραίτητο στοιχείο, για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού, καθώς αυτό που ζητά ο επισκέπτης, και είναι και ένας στόχος του αγροτουρισμού, είναι να γνωρίσει από κοντά τις αγροτικές περιοχές και τα τοπικά προϊόντα, να ασχοληθεί με αγροτικές δραστηριότητες και να ζήσει την καθημερινότητα των ανθρώπων του τόπου που επισκέπτεται⁴⁸. Στα πλαίσια αυτά, και προκειμένου να δομηθεί ένα ιστός

Ανάπτυξη», 01 Μαρτίου 2012, Τελευταία πρόσβαση 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.epixeiro.gr/%CE%A5%CF%80%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BE%CE%B7/%CE%91%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%B1/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%88%CE%B5%CE%B9%CF%82/284-2012-03-01-08-11-16>

⁴⁴ Συγκεκριμένα, ο αγρότης έχει τη δυνατότητα να ενισχύει το εισόδημα του αλλά και να ενισχύει την τοπική αγορά μέσα από την εκμετάλλευση καταλυμάτων και την προσφορά προϊόντων τοπικής αγροτικής προέλευσης. Δημιουργείται με τον τρόπο αυτό ένα κίνητρο ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας και σε αγροτικές περιοχές που μέχρι σήμερα δεν έχουν αξιοποιηθεί. Στην προσπάθεια αυτή, και κατ' επέκταση στην ενίσχυση του αγροτικού επαγγέλματος, θα συμβάλουν και οι συνεταιρισμοί καθώς και τα δίκτυα αγροτουριστικών επιχειρήσεων. Ένα επιπλέον όφελος από τον αγροτουρισμό είναι ότι μέσα από τη χρήση του ως εργαλείο εκπαίδευσης του κοινού, το ενημερώνει αναφορικά με τη σημασία της γεωργίας αλλά και το πώς αυτή συμβάλλει στην οικονομία της χώρας. Βλ. σχετικά: Α. Τσακίρη, *ό.π.*

⁴⁵ Δ. Παπακωνσταντίνου, «Μιχαηλίδης: Αγροτουρισμός, ένα αγροτικό επάγγελμα», 24 Μαΐου 2011, Τελευταία πρόσβαση 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.askjim.gr/agro/?p=3724>

⁴⁶ Δ. Παπακωνσταντίνου, *ό.π.*

⁴⁷ Α. Τσακίρη, «Αγρότες, Αγροτουρισμός και Ανάπτυξη».

⁴⁸ Όπως έχει αναφέρει χαρακτηριστικά και ο γεωπόνος Παπακωνσταντίνου Μιχαηλίδης: «στον αγροτουρισμό, οι «τουρίστες» ή «επισκέπτες» δεν είναι «πελάτες», αλλά φιλοξενούμενοι, που τους δεχόμαστε στο χώρο μας, μοιραζόμαστε το σύνθημα φαγητό μας, μας σέβονται ως αγρότες [...] σέβονται τον τοπικό πολιτισμό, τα ήθη και έθιμά μας, και συμμετέχουν στις τοπικές αγροτικές ασχολίες». Βλ. σχετικά: Δ. Παπακωνσταντίνου, «Μιχαηλίδης: Αγροτουρισμός, ένα αγροτικό επάγγελμα».

κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης των τοπικών κοινωνιών, είναι απαραίτητο να δίνεται και έμφαση στις ανθρώπινες σχέσεις⁴⁹.

5. Υιοθέτηση καλών πρακτικών

Η υιοθέτηση «καλών» πρακτικών, είναι επίσης ένα μέτρο που έχει προταθεί από αρκετούς. Στα πλαίσια αυτού του μέτρου, θα ενθαρρυνθούν οι αγρότες να υιοθετήσουν «καλές» πρακτικές, όπως η μείωση χρήσης νερού και η μείωση των φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων, πρακτικές οι οποίες θα μειώσουν το κόστος παραγωγής⁵⁰. Συγκεκριμένα, όσον αφορά στη μείωση χρήσης του αρδευτικού νερού, αυτή θα επιτευχθεί με: α) την αλλαγή των συστημάτων άρδευσης, β) τον περιορισμό των απωλειών στα δίκτυα, γ) τη στροφή σε λιγότερο υδροβόρες καλλιέργειες, δ) με νέα υδραυλικά έργα μικρών ταμιευτήρων και ε) με επιλεγμένες χωροθετήσεις μικροφραγμάτων⁵¹. Στην πολιτική του αρδευτικού νερού έχει αναφερθεί με προτάσεις της και η ομάδα συμφέροντος της ΠΑΣΕΓΕΣ⁵². Τα αρμόδια Υπουργεία πρέπει να παρέμβουν θεσμικά, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η ίδρυση και η επιχειρησιακή λειτουργία Φορέων Διαχείρισης Νερού, με όρους Οργανισμών Κοινής Ωφελείας⁵³.

Στα πλαίσια πάντα των «καλών» πρακτικών, για τη συμπίεση του κόστους, χρειάζεται βελτίωση των υποδομών (αρδευτικά, ηλεκτροδότηση)⁵⁴. Επιπλέον, έχει προταθεί και η προώθηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, οι οποίες θα συμβάλουν και στη δημιουργία συμπληρωματικού εισοδήματος στις αγροτικές περιοχές. Η συγκεκριμένη προώθηση θα πρέπει να γίνει μέσα από συλλογικά σχήματα, όπως αυτά των συνεταιρισμών, καθώς έτσι θα είναι δυνατή η επίτευξη οικονομίας κλίμακας⁵⁵.

⁴⁹ Δ. Λαγός, «Ο αγροτουρισμός ως παράγοντας ανάπτυξης του νομού Αρκαδίας».

⁵⁰ ΠΑΣΟΚ, «Αγροτική Πολιτική».

⁵¹ Ε. Κατσινοπούλου, «Ο αγροτικός τομέας πλώνοντας ανάπτυξης και διεξόδου από την κρίση».

⁵² Η ΠΑΣΕΓΕΣ έχει τονίσει ότι θα πρέπει να αντιμετωπιστεί το έλλειμμα των επενδύσεων για την εξοικονόμηση αρδευτικού νερού και την αποτελεσματική διαχείριση των υδάτινων πόρων. Βλ. σχετικά: Τζ. Καραμίχας, «Να δούμε μπροστά ένα μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης με επίκεντρο τον αγρότη που παράγει».

⁵³ Οι φορείς αυτοί θα πρέπει να δραστηριοποιηθούν πρώτα στις περιοχές που αντιμετωπίζουν έντονα προβλήματα ερημοποίησης, υφαλμύρωσης, ποιότητας και επάρκειας νερού. Βλ. σχετικά: Τζ. Καραμίχας, «Να δούμε μπροστά ένα μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης με επίκεντρο τον αγρότη που παράγει».

⁵⁴ Ε. Κατσινοπούλου, «Ο αγροτικός τομέας πλώνοντας ανάπτυξης και διεξόδου από την κρίση».

⁵⁵ Αναφορικά με τη συμβολή των συλλογικών σχημάτων, η ΠΑΣΕΓΕΣ αναφέρει ότι «κρίνεται απαραίτητη και η στήριξη επενδύσεων με συλλογικά σχήματα για την αξιοποίηση γεωργικής βιομάζας από υπολείμματα φυτικής και ζωικής παραγωγής, για την παραγωγή πράσινης ενέργειας, με προτεραιότητα στις περιβαλλοντικά υποβαθμισμένες περιοχές». Βλ. σχετικά: Καραμίχας, «Να δούμε μπροστά ένα μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης με επίκεντρο τον αγρότη που παράγει».

Όσον αφορά στην εγκατάσταση φωτοβολταϊκών σταθμών από επαγγελματίες αγρότες θα πρέπει το αρμόδιο Υπουργείο να λάβει ορισμένες αποφάσεις. Πρώτον, να παρατείνει τουλάχιστον για ένα εξάμηνο, τη διάρκεια των προσφορών σύνδεσης, που έχουν ήδη αποσταλεί από τις αρμόδιες υπηρεσίες της ΔΕΗ σε ενδιαφερόμενους επαγγελματίες αγρότες για εγκατάσταση φωτοβολταϊκών σταθμών. Δεύτερον, να καταργήσει την υποχρέωση κατάθεσης εγγυητικής επιστολής ύψους 15.000 €, κατά την υπογραφή σύνδεσης του φωτοβολταϊκού τους σταθμού με το δίκτυο της ΔΕΗ, στην περίπτωση κατά την οποία διαθέτουν ήδη τραπεζική έγκριση χρηματοδοτικής μίσθωσης για την υλοποίηση της εγκατάστασης.

Ως προς την αξιοποίηση της βιομάζας από γεωργικά υπολείμματα και οργανικά απόβλητα ζωικής παραγωγής για την παραγωγή πράσινης ενέργειας, έχει προταθεί η τροποποίηση από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013⁵⁶.

6. Λήψη μέτρων προστασίας των αγροτών

Για την περαιτέρω ενίσχυση και προστασία των αγροτών, βασικό μέτρο αποτελεί η παροχή στους αγρότες της κάρτας αγροτικού πετρελαίου, με την οποία θα αντιμετωπιστούν τα φαινόμενα λαθρεμπορίας⁵⁷. Επίσης, έχει προταθεί σε ορισμένες κατηγορίες η μείωση του φορολογικού συντελεστή⁵⁸. Ειδικότερα, το ΠΑΣΟΚ στηρίζει τη μείωση του φορολογικού συντελεστή σε υλικά, όπως ζωοτροφές και λιπάσματα ως μέτρο ενίσχυσης του αγροτικού τομέα. Από την πλευρά του, ο ΣΥΡΙΖΑ στηρίζει, εκτός από τη μείωση, και την ύπαρξη φορολογικών απαλλαγών και πιστωτικών διευκολύνσεων προκειμένου να αυξηθούν τα ποσοστά της απασχόλησης, ιδιαίτερα στους νέους αγρότες. Επιπλέον, κρίνει απαραίτητο να καταργηθεί ο ΦΠΑ στα είδη ευρείας

⁵⁶ Το Υπουργείο πρέπει να εντάξει στο πρόγραμμα την ίδρυση αγροτικών συνεταιρισμών ή κοινοπραξιών και σταθμών συγκέντρωσης και αποθήκευσης υπολειμμάτων και αποβλήτων. Οι συγκεκριμένοι σταθμοί θα διαθέτουν βέβαια τον απαραίτητο εξοπλισμό για συλλογή, μεταφορά, αποθήκευση και διαχείριση των υπολειμμάτων και αποβλήτων. Στόχος είναι η διασφάλιση μακρόχρονης και ομαλής τροφοδοσίας των μονάδων αξιοποίησής τους για την παραγωγή πράσινης ενέργειας. Το Υπουργείο Ανάπτυξης Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας θα πρέπει να θέσει ως προτεραιότητα στα επενδυτικά σχέδια τη μετατροπή αυτής της βιομάζας σε πράσινη ενέργεια. Βλ. σχετικά: Τζ. Καραμίχας, «Να δούμε μπροστά ένα μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης με επίκεντρο τον αγρότη που παράγει».

⁵⁷ ΠΑΣΟΚ, *Αγροτική Πολιτική*.

⁵⁸ Το μέτρο αυτό έχει προταθεί από το ΠΑΣΟΚ και το ΣΥΡΙΖΑ. Βλέπε σχετικά: ΠΑΣΟΚ, *Αγροτική Πολιτική* και Ε. Κατσινοπούλου, «Ο αγροτικός τομέας πυλώνας ανάπτυξης και διεξόδου από την κρίση».

κατανάλωσης αλλά και να ληφθούν μέτρα για να ελεγχθεί η ακρίβεια και οι ολιγοπωλιακές πρακτικές στην αγορά⁵⁹.

Όσον αφορά στην ακρίβεια, είναι απαραίτητη η δημιουργία συνθηκών υγιούς εμπορίου που θα διασφαλίζει σωστές και δίκαιες τιμές για τους παραγωγούς, θα μειώσει τον αριθμό των ενδιάμεσων και ταυτόχρονα θα τους επιτρέψει να έχουν ικανό περιθώριο κέρδους⁶⁰. Συγκεκριμένα, κρίνεται αναγκαία η απλοποίηση του συστήματος εμπορίας τροφίμων, προκειμένου να περιοριστεί η κατάχρηση εξουσίας που παρατηρείται από την πλευρά των μεσαζόντων και των εμπόρων, όσον αφορά κυρίως στη διαμόρφωση τιμών, ενισχύοντας με τον τρόπο αυτό τους παραγωγούς. Για να ενισχυθεί η προσπάθεια αυτή, θα πρέπει οι οργανώσεις παραγωγών να δράσουν με στόχο την προάσπιση των δικαιωμάτων των αγροτών, την ενίσχυση της διαπραγματευτικής τους ισχύος, επιτρέποντας τους να δράσουν συντονισμένα στην αγορά και να διασφαλίσουν τη θέση και την τιμή που τους αναλογεί στην αλυσίδα εφοδιασμού⁶¹.

Απαραίτητη προϋπόθεση όμως για τη διασφάλιση της διαφάνειας των τιμών αποτελεί η δημιουργία ενός παρατηρητηρίου τιμών⁶². Επιπλέον, προκειμένου να διασφαλισθεί ο δίκαιος ανταγωνισμός, θα πρέπει να θεσπιστούν αυστηροί κανόνες ανταγωνισμού, προκειμένου να καταπολεμηθούν καταχρηστικές πρακτικές⁶³.

Στην προσπάθεια να απαλλαγούν οι αγρότες από τις παρεμβάσεις τρίτων στις συναλλαγές τους με τους καταναλωτές, θα συμβάλλει και η μετατροπή των λαϊκών αγορών σε αγορές αγροτών. Με το μέτρο αυτό, θα ωφεληθούν και οι παραγωγοί, από άποψη εισοδήματος, αλλά και οι καταναλωτές αφού θα αγοράζουν σε προσιτές τιμές.

⁵⁹ Ε. Κασινοπούλου, «Ο αγροτικός τομέας πλώνας ανάπτυξης και διεξόδου από την κρίση».

⁶⁰ Ελληνική Εταιρία Διοικήσεως Επιχειρήσεων, «Η Ελλάδα Μπροστά! Ένα χρόνο μετά», Θέσεις της Ελληνικής Εταιρίας Διοικήσεως Επιχειρήσεων (ΕΕΔΕ) για την αντιμετώπιση της Οικονομικής Κρίσης και για την ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας, Αθήνα, Μάρτιος 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.eede.gr/pdf/EEDE_theseis.pdf

⁶¹ Οικολόγοι Πράσινοι, «Αναγκαιότητα η συλλογική δράση και η δημιουργία Δικτύων παραγωγών-καταναλωτών», 07 Μαρτίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.ecogreens-gr.org/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=3068:a-----&catid=12:agriculture&Itemid=28

⁶² Στόχος του παρατηρητηρίου θα είναι εκτός από την παρακολούθηση και τη σύγκριση τιμών, να ζητά και να μελετά εκθέσεις από τους μεγάλους εμπόρους, χονδρικής και λιανικής, αναφορικά με τις πωλήσεις και το μερίδιο που καταλαμβάνουν στην αγορά. Βλ. σχετικά: Οικολόγοι Πράσινοι, *ό.π.*

⁶³ Στην κατεύθυνση αυτή θα συμβάλλει η δημιουργία ενός καταλόγου που θα περιλαμβάνει αφενός τις καταχρηστικές πρακτικές της αγοράς, αφετέρου τις επιχειρήσεις που τις διαπράττουν, τις οποίες θα πρέπει να κατανομάζουν, προκειμένου να αποθαρρύνουν την υιοθέτησή τους. Θα πρέπει όμως να υπάρξει και εκπαίδευση των παραγωγών αναφορικά με τις καταχρηστικές πρακτικές και πώς μπορούν να τις καταγγείλουν. Βλ. σχετικά: Οικολόγοι Πράσινοι, *ό.π.*

Το κράτος μπορεί να ενθαρρύνει την προσπάθεια αυτή, επιλέγοντας ως προμηθευτές για τον εφοδιασμό με τρόφιμα, κρατικών φορέων, τις τοπικές ομάδες παραγωγών⁶⁴.

Ένα εναλλακτικό μέτρο αποτελεί η δημιουργία τοπικών δικτύων, στα πλαίσια της αλληλεγγύης και της ανταλλαγής υπηρεσιών χωρίς χρήματα⁶⁵. Αξίζει να αναφερθεί ότι ήδη έχουν δημιουργηθεί τέτοιου είδους δίκτυα, με στόχο την κατάργηση του φαινομένου των «μεσαζόντων» και την επιστροφή στην παραγωγή, με την ενίσχυση ιδιαίτερα της τοπικής παραγωγής, για την ικανοποίηση βιοτικών αναγκών⁶⁶. Το μέτρο αυτό αποτελεί και έναν τρόπο αντιμετώπισης του βιομηχανοποιημένου χαρακτήρα που είχε αποκτήσει εδώ και χρόνια η ελληνική γεωργία.

7. Μέτρα προώθησης ελληνικών προϊόντων

Για την προστασία των αγροτικών επιχειρήσεων και των αγροτών από τον αθέμιτο ανταγωνισμό, είναι απαραίτητη η λειτουργία ενός καθολικού συστήματος ι-χνηλασιμότητας των αγροτικών-διατροφικών προϊόντων γιατί η απουσία αυτού του συστήματος αποτελεί τροχοπέδη στη διάθεση των προϊόντων. Επιπλέον, δεν υπάρχει ένα ενιαίο τιμολόγιο, το οποίο να ενσωματώνει στην αρχική τιμή και τις εκπτώσεις. Παράλληλα, το ολοένα και αυξανόμενο φαινόμενο της «ελληνοποίησης» των προϊόντων υπονομεύει την εγχώρια παραγωγή⁶⁷.

Δεν πρέπει να παραβλέψουμε επίσης, το γεγονός ότι αν και η Ελλάδα έχει καταφέρει μέχρι σήμερα να διαθέτει 88 κατοχυρωμένα προϊόντα ως πιστοποιημένα με ειδικά σήματα, εντούτοις σε πολλές περιπτώσεις αυτά παραμένουν «ανενεργά». Συγκεκριμένα, παρόλο που αυτά τα προϊόντα θα μπορούσαν να λειτουργήσουν προς όφελος της περαιτέρω ανάπτυξης των τοπικών και περιφερειακών οικονομιών, το γεγονός ότι ένα χαμηλό ποσοστό φτάνει στον καταναλωτή ως πιστοποιημένο⁶⁸, ενώ τα περισσότερα πωλούνται ως συμβατικά, έχει ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει κανένα όφελος ούτε για τους παραγωγούς, ούτε για τις τοπικές κοινωνίες. Η κατάσταση

⁶⁴ Οικολόγοι Πράσινοι, *ό.π.*

⁶⁵ Μ. Τρεμόπουλος, «Δίκτυα Παραγωγών-Καταναλωτών», Παρουσίαση στην εκδήλωση με θέμα: Βιολογικά προϊόντα, μικρή κλίμακα, οικολογικά δίκτυα, 14 Μαρτίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://ecology-salonika.org/2010/03/14/%CE%BFrganic-farming-and-local-networks/>

⁶⁶ Ενδεικτικά αναφέρεται η δημιουργία δικτύου κοινωνικής αλληλεγγύης στην Κέρκυρα (http://topikopoiisi.blogspot.gr/2011/03/blog-post_4661.html) και του δικτύου Οικοκοινότητα (<http://oikodiktyo.espivblogs.net/>), Βλέπε σχετικά: Μ. Τρεμόπουλος, *ό.π.*

⁶⁷ Τζ. Καραμίχας, «Να δούμε προστά ένα μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης με επίκεντρο τον αγρότη που παράγει».

⁶⁸ Π. Καρανικόλας, «Πυλώνες Ανάπτυξης για έξοδο από την κρίση: Γεωργία».

αυτή αποδεικνύει την ελάχιστη πρόοδο που έχει συντελεστεί στη συλλογική διαχείριση ενός κοινού αγαθού, η οποία προϋποθέτει τον συντονισμό στο επίπεδο των παραγωγών και τη μακροχρόνια δέσμευση για την επίτευξη ενός ποιοτικού αποτελέσματος⁶⁹. Καθίσταται λοιπόν ζωτικής σημασίας η εντατικοποίηση των προσπαθειών για την πιστοποίηση των ελληνικών προϊόντων, τα οποία πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις, ως προϊόντα ονομασίας και προέλευσης⁷⁰.

Πρέπει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι εφόσον ενισχυθεί ο αγροτικός τομέας, αυτό θα λειτουργήσει αλυσιδωτά στην ανάπτυξη της βιομηχανίας τροφίμων αλλά και στον Τουρισμό, με την παροχή ποιοτικών προϊόντων.

Προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης των ελληνικών προϊόντων έχουν προταθεί μέτρα, όπως για παράδειγμα η δημιουργία ηλεκτρονικής πλατφόρμας. Στόχος είναι να διαμορφωθούν οι όροι για ένα πιο δίκαιο εμπόριο, προσφέροντας τη δυνατότητα να κερδίζουν περισσότερα και οι αγρότες και οι καταναλωτές⁷¹. Η υλοποίηση ηλεκτρονικών δημοπρατηρίων αγροτικών προϊόντων έχει προταθεί και από τη ΝΔ, η οποία είναι υπέρ και της ανασυγκρότησης της Επιτροπής Ανταγωνισμού, μέτρα που μπορούν να αλλάξουν τη λειτουργία της αγοράς των αγροτικών προϊόντων προς όφελος όλων. Ταυτόχρονα, έχει προταθεί από την Ελληνική Εταιρία Διοικήσεως Επιχειρήσεων η δημιουργία ηλεκτρονικής πύλης για θέματα αγροτικής ανάπτυξης, σε επίπεδο παραγωγής αλλά και προώθησης των αγροτικών προϊόντων⁷².

Στα πλαίσια αξιοποίησης της τεχνολογίας και προκειμένου για την ενίσχυση της προώθησης των αγροτικών προϊόντων, έχουν προταθεί μέτρα με στόχο: α) την πληροφόρηση των καταναλωτών και των εμπόρων αναφορικά με τα αγροτικά προϊόντα της εκάστοτε επιχείρησης, β) την προσέλκυση νέων πελατών, γ) την αύξηση των καταναλωτών που αγοράζουν τα συγκεκριμένα αγροτικά προϊόντα, δ) τη διέξοδο σε μεγαλύτερες αγορές, ε) την αύξηση των παραγγελιών των εμπόρων αγροτικών προϊόντων, ζ) την αύξηση του ανταγωνισμού με άλλες αγροτικές επιχειρήσεις, και την αύξηση της υπεροχής τους σε θέματα ενεργειών marketing. Συγκεκριμένα, οι προτάσεις είναι οι εξής:

⁶⁹ Π. Καρανικόλας, Ν. Μαρτίνος, «Η ελληνική γεωργία μπροστά στην κρίση: προβλήματα και προοπτικές».

⁷⁰ Ελληνική Εταιρία Διοικήσεως Επιχειρήσεων, «Η Ελλάδα Μπροστά! Ένα χρόνο μετά».

⁷¹ Ε. Βενιζέλος, «Θα σεβαστούμε τα εθνικά χαρακτηριστικά της ελληνικής γεωργίας, Το πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ για την αγροτική πολιτική», *Εφημερίδα Καθημερινή*, 24.04.2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL:

http://portal.kathimerini.gr/4Dcgi/4dcgi/ w articles_kathbreak 1 24/04/2012 439060

⁷² Ελληνική Εταιρία Διοικήσεως Επιχειρήσεων, «Η Ελλάδα Μπροστά! Ένα χρόνο μετά».

- Οργάνωση επιχειρησιακών σχεδίων δράσης.
- Διεξαγωγή ερευνών αγοράς για αγορές-στόχους.
- Οργάνωση δραστηριοτήτων, στα πλαίσια δημοσίων σχέσεων.
- Διοργάνωση και συμμετοχή σε ειδικές, σχετικές με το αντικείμενο, εκδηλώσεις. Στη διοργάνωση εκδηλώσεων, θα προσφέρεται η δυνατότητα στους αγρότες επιχειρηματίες η παρουσίαση των προϊόντων τους.
- Ενημέρωση για τα αγροτικά προϊόντα μέσω της δημιουργίας ιστοσελίδας, της αξιοποίησης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.
- Δημιουργία και διανομή έντυπου υλικού, το οποίο να παρουσιάζει τα ποιοτικά χαρακτηριστικά και τα πλεονεκτήματα του προϊόντος, καθώς και τον τρόπο παραγωγής.
- Προσέλκυση των εμπόρων μέσω των τιμών. Συγκεκριμένα, παροχή διευκολύνσεων, όπως πιστώσεις, μηδενικά μεταφορικά έξοδα, με τη μόνη προϋπόθεση της εξασφάλισης σημαντικών εγγυήσεων⁷³.

Εναλλακτικό μέτρο, αποτελεί η δημιουργία τοπικών αγορών αγροτών προκειμένου να στηριχθεί η διάθεση των αγροτικών προϊόντων από τους παραγωγούς απευθείας στους καταναλωτές⁷⁴. Αυτή η απευθείας δικτύωση των αγροτών με τους καταναλωτές, θα συντελέσει αφενός στην πτώση των τιμών, αφετέρου θα επιτρέψει την καλύτερη πληροφόρηση των καταναλωτών σχετικά με την ποιότητα των αγροτικών προϊόντων.

Το Υπουργείο με τη σειρά του, έχει θέσει στα πλαίσια της πολιτικής της αγροτικής ανάπτυξης, μία σειρά μέτρων με στόχο να προσφέρει κίνητρα στους Έλληνες να στραφούν προς τη γεωργία. Ένα εξ αυτών αφορά στην εξυγίανση του οικονομικού περιβάλλοντος της αγροτικής ανάπτυξης. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτό, το Υπουργείο αναφέρει στον νόμο για τους αγροτικούς Συνεταιρισμούς τη δυνατότητα των συνεταιρισμών αυτών να συνεργαστούν με τους καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς ή ακόμα και να γίνουν μέτοχοι των αγροτικών συνεταιρισμών οι καταναλωτικοί. Έτσι, μέσω της ενδοσυνεταιριστικής συναλλαγής θα μειωθούν οι τιμές των προϊόντων.

⁷³ Ι. Παπαδόπουλος, «Στρατηγικές Μάρκετινγκ – Προώθηση Αγροτικών Προϊόντων – Παραδείγματα», Σεμινάριο για Νέους Αγρότες στο πλαίσιο υλοποίησης του Προγράμματος της Γραμματείας Νέας Γενιάς «Επιστημονική Υποστήριξη Νέων Αγροτών», Ιούλιος – Αύγουστος 2011, Τελευταία πρόσβαση 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL:

<http://www.neagenia.gr/frontoffice/popup.asp?cpage=agrotos&cnode=31>

⁷⁴ Ε. Κατσινοπούλου, «Ο αγροτικός τομέας πυλώνας ανάπτυξης και διεξόδου από την κρίση».

Όσον αφορά στον τρόπο διάθεσης των ελληνικών αγροτικών προϊόντων ένα σημαντικό μέτρο αποτελεί η καθιέρωση ενός και μοναδικού τιμολογίου από τις αλυσίδες λιανικής πώλησης, στο οποίο να ενσωματώνεται η αρχική τιμή και οι εκπτώσεις, καταργώντας έτσι το πιστωτικό τιμολόγιο έκπτωσης εκ των υστέρων. Επιπλέον, κρίνεται απαραίτητη η λειτουργία ενός συστήματος το οποίο θα ελέγχει τα αγροτικά προϊόντα, με την εφαρμογή ολοκληρωμένων πληροφοριακών συστημάτων επιχειρησιακού χαρακτήρα σε όλα τα στάδια παραγωγής, μεταποίησης και διανομής τροφίμων. Τέλος, προκειμένου να καταπολεμηθεί το φαινόμενο της νοθείας στα τρόφιμα, θα πρέπει να αυξηθεί το ελάχιστο ύψος των διοικητικών προστίμων, με άρση λειτουργίας για δύο χρόνια, σε περίπτωση υποτροπής. Παράλληλα, τα Υπουργεία Οικονομικών και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων θα πρέπει να λάβουν μέτρα προκειμένου να εντείνουν τους ελέγχους των εισαγόμενων προϊόντων και τροφίμων, προς αποφυγή «ελληνοποιήσεων» τους⁷⁵.

8. Αναμόρφωση του συστήματος Ασφάλισης

Η αναμόρφωση του συστήματος ασφάλισης της αγροτικής παραγωγής και οι αλλαγές στον ΕΛΓΑ είναι απαραίτητες προϋποθέσεις προκειμένου να ενισχυθεί το σύστημα προστασίας του αγρότη⁷⁶. Συγκεκριμένα για τον ΕΛΓΑ, έχουν προταθεί τα εξής μέτρα, με στόχο να ανακτήσει τη χαμένη του αξιοπιστία:

- Εφάπαξ ετήσια βασική ελάχιστη συμβολική εισφορά για όλες τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις-στρέμματα. Στόχος είναι να ο ΕΛΓΑ να δείξει τον κοινωνικό χαρακτήρα στα πλαίσια της αγροτικής κοινωνίας.
- Η ΕΕ, μέσω της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής-ΚΓΠ, πρέπει να αναλάβει μέρος της ασφάλισης των αγροτικών δραστηριοτήτων, αυξάνοντας τις οικονομικές ενισχύσεις προς τον αγροτικό τομέα. Έτσι θα αντιμετωπιστούν οι αγροτικοί κίνδυνοι που προκαλούνται από την εξωτερική πολιτική που εφαρμόζει⁷⁷.

⁷⁵ Τζ. Καραμίχας, «Να δούμε μπροστά ένα μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης με επίκεντρο τον αγρότη που παράγει».

⁷⁶ Η γεωργία ως μοχλός έξοδος από την κρίση, 24 Μαρτίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.agronews.gr/news/politics/arthro/79930/i-georgia-os-mohlos-exodos-apo-tin-krisi-/>.

⁷⁷ Δ. Μιχαηλίδης, «Προτάσεις προσαρμογής της «ΚΑΠ» στις συνθήκες της ελληνικής υπαίθρου», Άρθρο στα πλαίσια της διαβούλευσης: Μετάβαση σε μια Πράσινη Ελλάδα 2010-2020, 2 Μαΐου 2011,

Χρειάζεται βέβαια και ασφαλιστική κάλυψη και άλλων επαγγελματικών δραστηριοτήτων, όπως αυτών της μεταποίησης, της διακίνησης και της εμπορίας από τον ασφαλιστικό φορέα του ΟΓΑ⁷⁸. Με αυτά τα μέτρα ο αγροτικός τομέας θα αποτελέσει «έναν από τους βασικούς στυλοβάτες για την ανασύνταξη του παραγωγικού ιστού της χώρας και την έξοδο από την οικονομική κρίση»⁷⁹. Πρέπει επίσης να αναφερθεί στο σημείο αυτό και η πρόταση του ΣΥΡΙΖΑ για τη δημιουργία συνεταιριστικής τράπεζας γης. Στόχος είναι να μην υπάρχει αλλαγή χρήσης και κτηματομεσιτική κερδοσκοπία στην αγροτική γη.

9. Ενίσχυση Εξαγωγών

Στο κομμάτι των εξαγωγών, παρά τη θετική πορεία των ελληνικών γεωργικών προϊόντων, η αύξηση του ποσοστού των εισαγόμενων προϊόντων αποκαλύπτει μία από τις αδυναμίες του αγροτικού τομέα⁸⁰.

Ταυτόχρονα, όσον αφορά στα κέρδη των αγροτών από τις εξαγωγές των προϊόντων, αξίζει να αναφερθεί ότι πέρυσι το αγροτικό εισόδημα στην Ελλάδα μειώθηκε, όταν στα περισσότερα βασικά αγροτικά προϊόντα σημειώθηκε αύξηση των διεθνών τιμών. Επιπρόσθετα, οι προσπάθειες που γίνονται στον χώρο των εξαγωγών, παραμένουν ακόμα σε ατομικό επίπεδο, εξαιτίας της έλλειψης οργανωμένης προώθησης και προβολής των ελληνικών αγροτικών προϊόντων στις αγορές του εξωτερικού⁸¹.

Οι εξαγωγές αποτελούν βασική παράμετρο όχι μόνο στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τομέα, αλλά και στην αντιμετώπιση της ελληνικής οικο-

Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.diavouleusi.eliamep.gr/agriculture/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CE%B1%CF%81%CE%BC%CE%BF%CE%B3%CE%AE%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%C2%AB%CE%BA%CE%B1%CF%80%CF%80%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%82/>

⁷⁸ Ε. Κασινοπούλου, «Ο αγροτικός τομέας πυλώνας ανάπτυξης και διεξόδου από την κρίση».

⁷⁹ Η γεωργία ως μοχλός έξοδος από την κρίση, 24 Μαρτίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.agronews.gr/news/politics/arthro/79930/i-georgia-os-mohlos-exodos-apo-tin-krisi/>.

⁸⁰ Αυτή η αδυναμία συνίσταται στο γεγονός ότι η χώρα δεν μπορεί να προσφέρει προϊόντα, ούτε στους εγχώριους, ούτε τους ξένους καταναλωτές, τα οποία να ανταπεξέρχονται στις απαιτήσεις τους, τόσο από άποψη τιμών όσο και από άποψη ποσότητας και ποιότητας. Την κατάσταση αυτή επιδεινώνει και ο τρόπος λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών, καθώς το σύστημα ελέγχου που ακολουθούν κάθε άλλο παρά βοηθάει στην ανταγωνιστικότητα των αγροτικών προϊόντων. Η αναποτελεσματικότητα του συστήματος ελέγχου συντηρεί το φαινόμενο της νοθείας σε μεγάλο μέρος της εγχώριας παραγωγής ορισμένων προϊόντων, ενώ παράλληλα διευκολύνει την είσοδο ομοειδών προϊόντων καλύτερης ποιότητας, τα οποία είτε προέρχονται από χώρες της ΕΕ, είτε από τρίτες χώρες. Βλ. σχετικά: Π. Καρανικόλας, Ν. Μαρτίνος, «Η ελληνική γεωργία μπροστά στην κρίση: προβλήματα και προοπτικές».

⁸¹ Πολλοί αγρότες όχι μόνο δεν εισέπραξαν αυτές τις τιμές, αλλά πολλοί ήταν εκείνοι που παραμένουν ακόμα απλήρωτοι για τα προϊόντα που έχουν παραδώσει σε εμπόριο και βιομηχανίες εδώ και μήνες. Βλ. σχετικά: Γ. Κασαπίδης, «Απροστάτευτοι στην κρίση οι Έλληνες αγρότες».

νομικής κρίσης γενικότερα. Προκειμένου λοιπόν να ενισχυθούν οι ελληνικές εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων, πρέπει να ληφθούν ορισμένα ουσιαστικά μέτρα.

- Προτείνεται η καθιέρωση μίας Ελληνικής Εταιρίας Τροφίμων, η οποία θα αναλάβει να συντονίσει και να διαχειριστεί δίκτυα διανομής στο εξωτερικό⁸².
- Πρέπει να συντελεστεί η αλλαγή και η δημιουργία ενός οικονομικού μοντέλου «Παράγω και Εξάγω»⁸³.
- Στις εξαγωγές των προϊόντων, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στα σημαντικά αγροτικά προϊόντα (ελαιόλαδο, ελιές, φέτα, μέλι, κρασί, οπωροκηπευτικά, ιχθυοκαλλιέργειες κ.α.). Προτεραιότητα έχουν τα προϊόντα με γεωγραφική ένδειξη (ΠΟΠ, ΠΓΕ, Ειδικά Παραδοσιακά-ΕΠΠΕ) αλλά και προϊόντα διατροφικού χαρακτήρα τα οποία διαθέτουν συγκριτικό πλεονέκτημα ως προς τα ποιοτικά τους χαρακτηριστικά και ως προς τον εξαγωγικό τους προσανατολισμό, καθώς προέρχονται από συστήματα παραγωγής φιλικά προς το περιβάλλον⁸⁴.
- Στα πλαίσια αυτά πρέπει να αναφερθεί η πρόταση της Ελληνική Εταιρίας Διοικήσεως Επιχειρήσεων (ΕΕΔΕ) για την ένταξη της μεσογειακής διατροφής, σε όλες τις προσπάθειες προώθησης των ελληνικών αγροτικών προϊόντων, σε διεθνές επίπεδο.
- Επιπλέον, έχει προταθεί από την ΕΕΔΕ η ένταξη και προώθηση των ελληνικών αγροτικών προϊόντων, τα οποία διαθέτουν συγκριτικό πλεονέκτημα διεθνώς, σε όλες τις διακρατικές συμφωνίες⁸⁵.

Δεδομένης της δυσπιστίας που επικρατεί στις διεθνείς αγορές, και προκειμένου να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο αυτό, προτείνεται η υλοποίηση μιας καμπάνιας επανατοποθέτησης (brand repositioning) του εθνικού λογότυπου – «Made in Greece» στη διεθνή αγορά⁸⁶.

⁸² McKinsey&Company, “Greece 10 Years Ahead, Defining Greece’s new growth model and strategy”.

⁸³ Το συγκεκριμένο μέτρο θα βασίζεται στην παραγωγή διεθνώς ανταγωνιστικών εμπορεύσιμων αγαθών, μεταφέροντας τους πόρους από τα μη εμπορεύσιμα στα διεθνώς εμπορεύσιμα αγαθά. Παράλληλα, θα ενισχυθεί η κατανάλωση εγχώριων παραγόμενων προϊόντων, υποκαθιστώντας με αυτόν τον τρόπο τα εισαγόμενα. Βλ. σχετικά: Δ. Λακασάς, Ομιλία στο συνέδριο «Export Summit: roadmap to growth», 04 Μαΐου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.agrotypos.gr/index.asp?mod=articles&id=72287>.

⁸⁴ Τζ. Καραμίχας, «Να δούμε μπροστά ένα μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης με επίκεντρο τον αγρότη που παράγει».

⁸⁵ Ελληνική Εταιρία Διοικήσεως Επιχειρήσεων, «Η Ελλάδα Μπροστά! Ένα χρόνο μετά».

⁸⁶ Στόχος είναι να αποκατασταθεί η φήμη των ελληνικών προϊόντων που πληρούν τις προδιαγραφές για εξαγωγή σε μία χώρα και να έχουν την αποδοχή που τους αρμόζει. Στην προσπάθεια αυτή θα συμβάλλει και το μέτρο αντικατάστασης των unbranded ελληνικών προϊόντων σε branded, ειδικά στις

Ταυτόχρονα, κρίνεται αναγκαία η μείωση της γραφειοκρατίας, με την απλούστευση των διαδικασιών, έτσι ώστε αυτές να διεκπεραιώνονται σε ελάχιστο χρόνο και με το μικρότερο δυνατό κόστος⁸⁷. Αλλά και το κράτος πρέπει να γίνει αποτελεσματικότερο, προκειμένου να διευκολυνθούν οι εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων.

Πρέπει στο σημείο αυτό να τονιστεί ότι προκειμένου να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα, και κατ' επέκταση και οι εξαγωγές των αγροτικών προϊόντων, είναι απαραίτητη η υιοθέτηση των εξής μέτρων:

- Να παράγονται πιστοποιημένα προϊόντα ποιότητας, με αυστηρές προδιαγραφές, ενιαία πρότυπα και σήματα ποιότητας και αξιόπιστο σύστημα ελέγχων⁸⁸. Επίσης, η ποιότητα των προϊόντων να είναι υψηλή, και να είναι φιλικά προς το περιβάλλον.

Λαμβάνοντας υπόψη παραδείγματα επιτυχημένων ελληνικών εξαγωγικών εταιριών, να δίνεται έμφαση: α) στην ικανοποίηση των καταναλωτών και β) στη δημιουργία σταθερών, μακροχρόνιων συνεργασιών με καλύτερες τιμές, στα πλαίσια ανταμοιβής των συνεργατών και με τη δημιουργία σταθερών και αποκλειστικών σχέσεων με τους απόλυτους market leaders στην κατηγορία specialty food⁸⁹.

- Το κράτος οφείλει να λειτουργήσει συλλογικά. Συγκεκριμένα, πρέπει να ζητήσει τη συνδρομή του ιδιωτικού τομέα και κυρίως των επιχειρήσεων που ειδικεύονται σε διεθνείς επιχειρηματικές αποστολές, προκειμένου να βοηθήσουν στη διοργάνωση εκστρατείας προώθησης των αγροτικών προϊόντων στο εξωτερικό. Και οι φορείς εξωστρέφειας όμως, όπως οι Σύνδεσμοι Εξαγωγέων, μπορούν να επιστρατευθούν σε αυτήν την προσπάθεια, παρέχοντας συμβουλευτικές υπηρεσίες, συμβάλλοντας στον σχεδιασμό εξαγωγών, ενημερώνοντας για τα επιδοτούμενα προγράμματα και παρέχοντας πληροφορίες για τη δυναμική της αγοράς κάθε χώρας.

Η ΠΑΣΕΓΕΣ για τον τομέα των εξαγωγών, αναφέρει ως προτεραιότητες τα εξής:
α) τον εκ νέου σχεδιασμό των μέτρων και β) την ενίσχυση των πόρων για την

χώρες που είναι καταναλωτικά ανεπτυγμένες. Βλ. σχετικά: Ελληνική Εταιρία Διοικήσεως Επιχειρήσεων, «Η Ελλάδα Μπροστά! Ένα χρόνο μετά».

⁸⁷ Δ. Λακασάς, Ομιλία στο συνέδριο «Export Summit: roadmap to growth».

⁸⁸ Ε. Κατσινοπούλου, «Ο αγροτικός τομέας πλώνοντας ανάπτυξης και διεξόδου από την κρίση».

⁸⁹ «Μέσα από το χάος ξεπήδησε η GAΕΑ, μάνα γη, μητέρα όλων», Εισήγηση στην Ημερίδα του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών «Επιστροφή στη Γεωργία; Μύθοι και Πραγματικότητα», 6 Ιουνίου 2012, Τελευταία πρόσβαση 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://tdd.aua.gr/node/2071>

προώθηση των αγροτικών προϊόντων στη διεθνή, την ευρωπαϊκή και την εγχώρια αγορά⁹⁰.

Μέχρι σήμερα, όσοι Έλληνες επιχειρηματίες προσπαθούν ατομικά ο καθένας να εξάγει τα αγροτικά του προϊόντα, είναι υποχρεωμένοι να προσπελάζουν τις γραφειοκρατικές και φορολογικές επιβαρύνσεις, με πολλούς να εγκαταλείπουν τις προσπάθειες μην μπορώντας να αντέξουν το οικονομικό κόστος. Υιοθετώντας κάποια από αυτά τα μέτρα, ολοένα και μεγαλύτερο ποσοστό των Ελλήνων αγροτών θα ενθαρρυνθεί να ασχοληθεί με τις εξαγωγές των προϊόντων τους. Η ενίσχυση των εξαγωγών των αγροτικών προϊόντων θα λειτουργήσει αλυσιδωτά, καθώς θα στηρίξει την απασχόληση σε πολλούς τομείς και κυρίως στον αγροτικό, λειτουργώντας ως κίνητρο για τους νέους ανθρώπους να ασχοληθούν με τη γεωργία. Επιπλέον, με την αύξηση των εισαγωγών και την υποκατάσταση των εισαγόμενων προϊόντων με εγχώρια, θα ενισχυθεί η οικονομία της χώρας. Παράλληλα, εξάγοντας ελληνικά αγροτικά προϊόντα που θα πληρούν τις διεθνείς προδιαγραφές, η Ελλάδα θα γίνει πιο ανταγωνιστική, έχοντας έτσι περισσότερες δυνατότητες να μπει δυναμικά και ενεργά στη διεθνή αγορά.

Το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης από την πλευρά του, έχει θέσει ως στόχο τη δημιουργία μίας εθνικής γεωργίας βασισμένης στους μικρούς και μεσαίους αγρότες, η οποία θα της δώσει την ευκαιρία να δημιουργήσει ένα ανταγωνιστικό σύστημα εξωστρέφειας.

Βασικό επίσης μέτρο για την ενίσχυση των εξαγωγών είναι η δημιουργία και ενίσχυση δικτύων προώθησης ελληνικών προϊόντων. Με τον τρόπο αυτό, τα ελληνικά εστιατόρια θα έχουν τη δυνατότητα να λειτουργούν και ως διαρκείς εκθέσεις προβολής και προώθησης της ελληνικής κουζίνας και των πιστοποιημένων ελληνικών αγροτικών προϊόντων ποιότητας⁹¹.

⁹⁰ Η ΠΑΣΕΓΕΣ έχει προτείνει τη συλλογική δράση για την ενίσχυση της εξωστρέφειας, με τη σύσταση μίας δι-υπουργικής επιτροπής, η οποία, με τη συμμετοχή εκπροσώπων από τους επαγγελματικούς φορείς και τις οργανώσεις θα προσδιορίζει τους στόχους της πολιτικής ενημέρωσης και προώθησης. Παράλληλα, θα αναλαμβάνει τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της προβολής και της προώθησης αγροτικών προϊόντων. Η προβολή και η προώθηση θα διαφοροποιούνται ως προς το περιεχόμενό τους, ανάλογα με την αγορά προς την οποία απευθύνεται (εγχώρια αγορά, εσωτερική αγορά, αγορά τρίτων χωρών). Βλ. σχετικά: Τζ. Καραμίχας, «Να δούμε μπροστά ένα μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης με επίκεντρο τον αγρότη που παράγει».

⁹¹ Παράδειγμα αποτελεί η δημιουργία δικτύου στην Ιταλία από την Ένωση Ελληνικών Εστιατορίων Ιταλίας. Αναλυτικότερα, οι Έλληνες Επιχειρηματίες έχουν ξεκινήσει την προώθηση των αγροτικών προϊόντων μέσω των εστιατορίων τους, επιλέγοντας προϊόντα υψηλής ποιότητας που είναι πιστοποιημένα και ταυτοποιημένα. Η προσπάθεια αυτή αποτελεί έναν ιδιαίτερα αποτελεσματικό τρόπο ενίσχυσης της εξωστρέφειας της ελληνικής γεωργίας. Προκειμένου να επεκταθούν τέτοιου είδους προσπάθειες, είναι απαραίτητη η καθιέρωση ειδικού εθνικού σήματος πιστοποίησης των ελληνικών εστιατορίων του εξωτερικού. Αυτό θα γίνει σε συνεργασία με τις κατά τόπους ενώσεις των ελληνικών εστιατορίων και με τις ελληνικές πρεσβείες. Βλ. σχετικά: Νέα Δημοκρατία, Δελτίου Τύπου, 04 Απρι-

10. Ενίσχυση της Κτηνοτροφίας

Η άνοδος του κόστους των εισροών στην κτηνοτροφία (ζωοτροφές) το τελευταίο διάστημα έθεσε και συνεχίζει να θέτει σε κρίση τον κλάδο. Από την άλλη πλευρά, η αυτάρκεια σε εγχώρια προϊόντα παρουσιάζεται ιδιαίτερα χαμηλή⁹².

Η κτηνοτροφία ως κομμάτι του αγροτικού τομέα, έχει τη δυνατότητα να συμβάλει στην ανάπτυξη του συνόλου της ελληνικής αγροτικής οικονομίας. Για να επιτευχθεί αυτό όμως, απαραίτητη προϋπόθεση είναι να επικρατούν συνθήκες κοινωνικής ομαλότητας και οικονομικής σταθερότητας. Εφόσον εξασφαλιστούν αυτές οι συνθήκες, τότε θα είναι δυνατό να επιτευχθούν οι υψηλοί στόχοι που τίθενται για την ελληνική κτηνοτροφία, αν πληρούνται οι εξής προϋποθέσεις:

- Γενετική βελτίωση των κοπαδιών,
- Η λογική του ανάγλυφου – σφραγίδας επί της φέτας, μαζί με το ισοζύγιο του εισκομισθέντος γάλακτος, στις τυροκομικές μονάδες,
- Η υποχρεωτική σύναψη συμβολαίων κατά την πώληση και αγορά γάλακτος/ κρέατος,
- Η σύσταση και λειτουργία Διεπαγγελματικών Οργανώσεων γάλακτος/κρέατος,
- Η θεσμοθέτηση των βοσκοτόπων ως επαγγελματική κτηνοτροφική στέγη,
- Η υποχρεωτική ένταξη των παραγόμενων προϊόντων της ελληνικής κτηνοτροφίας στα ράφια των μεγάλων αλυσίδων λιανικής πώλησης,
- Η σύμπτυξη αμιγώς κτηνοτροφικών συνεταιρισμών,
- Η λειτουργία μικρών σφαγείων στον νησιωτικό χώρο της Ελλάδας,
- Τα κτηνοτροφικά πάρκα για την ανάδειξη και διάσωση των απειλούμενων με εξαφάνιση αυτοχθόνων αγροτικών ζώων,
- Η αποτελεσματική αντιμετώπιση των παράνομων «ελληνοποιήσεων»,
- Η πώληση γαλακτοκομικών προϊόντων στις λαϊκές αγορές,

λίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.nd.gr/web//sector-agriculture/press/-/journal_content/56_INSTANCE_1wmJ/49781/937315.

⁹² Οι εισαγωγές κρέατος και γαλακτοκομικών προϊόντων πλησιάζουν αθροιστικά στο ύψος των 2 δις ευρώ περίπου, καλύπτοντας σταθερά το 30% των εισαγωγών του αγροτικού τομέα. Αυτό αποτελεί και τη βασική αιτία δημιουργίας ελλείμματος στο εμπορικό αγροτικό ισοζύγιο. Βλ. σχετικά: Παράρτημα, Πίνακας 3 και Τζ. Καραμίχας, «Να δούμε μπροστά ένα μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης με επίκεντρο τον αγρότη που παράγει».

- Η έμπρακτη στήριξη των νέων κτηνοτρόφων,
- Η ενίσχυση της ρευστότητας του κτηνοτροφικού νοικοκυριού⁹³.

Η ανάπτυξη της κτηνοτροφίας είναι απαραίτητη αφενός για τη συγκράτηση του πληθυσμού σε έναν τόπο και αφετέρου για τη συμπληρωματική απασχόληση των κατοίκων της υπαίθρου, ιδίως των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της χώρας⁹⁴. Επίσης, απαιτείται: α) αύξηση της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας, β) παραγωγή πιστοποιημένων προϊόντων ποιότητας με αυστηρές προδιαγραφές και γ) καθιέρωση ενιαίων προτύπων και σημάτων ποιότητας και ενιαίου αξιόπιστου συστήματος ελέγχων.

Όσον αφορά στη βιολογική κτηνοτροφία, λαμβάνοντας υπόψη τα πλεονεκτήματα της και την υπεροχή της απέναντι στο συμβατικό τρόπο παραγωγής ζωικών προϊόντων, είναι προφανής η αναγκαιότητα λήψης μέτρων για την προώθηση της⁹⁵. Από την άλλη πλευρά όμως, η απουσία τυποποίησης και τα υψηλά επίπεδα τιμών, την καθιστούν μη ανταγωνιστική συγκριτικά με τα συμβατικά κτηνοτροφικά προϊόντα. Για τον λόγο αυτό, καθίσταται αναγκαία η μείωση των τιμών των βιολογικών προϊόντων, η οποία θα επιτευχθεί από τη μείωση του κόστους παραγωγής τους. Αυτό θα καταστεί εφικτό μόνο εάν οι κτηνοτρόφοι στραφούν σε ιδιοπαραγόμενες ζωοτροφές και προτιμήσουν τη φθηνή βόσκηση των ζώων για το μεγαλύτερο διάστημα του έτους⁹⁶.

Πρέπει επίσης η πολιτική που θα διαμορφωθεί, να περιλαμβάνει μέτρα τα οποία θα στοχεύουν: α) στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που αφορούν στους βοσκότοπους, β) στην απλοποίηση των διαδικασιών έκδοσης αδείας των κτηνοτροφικών

⁹³ Α. Ροντούλης, «Ατμομηχανή της ανάπτυξης για το σύνολο της ελληνικής αγροτικής οικονομίας η κτηνοτροφία», 13 Φεβρουαρίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.paseges.gr/el/news/Asterios-Rontoylhs:-Atmomhhanh-ths-anaptyxhs-gia-to-synolo-ths-ellhnikhs-agrotikhs-oikonomias-h-kthnotrofia>.

⁹⁴ Προς την κατεύθυνση αυτή λοιπόν, χρειάζεται α) η δημιουργία θεσμικού πλαισίου για τη δημιουργία κτηνοτροφικών ζωνών, β) η απλούστευση του ιδιοκτησιακού κάθεστώτος των βοσκοτόπων, γ) η δημιουργία υποδομών, και δ) η βελτίωση της παραγωγικής τους ικανότητας και η διαχείρισή τους με τη συμμετοχή των κτηνοτρόφων. Επιπλέον, πρέπει να ενισχυθεί η καλλιέργεια σανοδοτικών φυτών και ψυχανθών. Βλ. σχετικά: Ε. Κατσινοπούλου, «Ο αγροτικός τομέας πυλώνας ανάπτυξης και διεξόδου από την κρίση».

⁹⁵ Συγκεκριμένα, η υπεροχή της συνίσταται εκτός από την ποιότητα που τα χαρακτηρίζει και στο υψηλό επίπεδο υγιεινής, που οφείλεται στη μη χρήση αντιβιοτικών και άλλων επιβλαβών ουσιών στη διάρκεια παραγωγής. Επιπλέον, συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος, καθώς τα απόβλητα είναι ελάχιστα σε σύγκριση με τα αντίστοιχα των ζώων εντατικής εκτροφής. Βλ. σχετικά: Π. Γούλας, Κ. Δεληγιάννης, Δ. Κάντας, Σ. Παπαδόπουλος, Γ. Ρήγας, «Οδηγός επιχειρηματικότητας Νέων Κτηνοτρόφων», Στο πλαίσιο του προγράμματος της Γραμματείας Νέας Γενιάς «Επιστημονική Υποστήριξη Νέων Αγροτών», Λάρισα, Οκτώβριος 2011, Τελευταία Πρόσβαση 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.neagenia.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=RESOURCE&cresrc=1833&cnode=31>

⁹⁶ Π. Γούλας, Κ. Δεληγιάννης, Δ. Κάντας, Σ. Παπαδόπουλος, Γ. Ρήγας, *ό.π.*

εκμεταλλεύσεων, γ) στην εξάλειψη των “ελληνοποιήσεων” στα εισαγόμενα προϊόντα ζωικής παραγωγής, δ) στη θεσμοθέτηση νέου πλαισίου για τη γενετική βελτίωση των φυλών των ζώων και ε) στη χρηματοδότηση των κτηνοτρόφων με ευνοϊκές προϋποθέσεις για την προμήθεια ζωοτροφών⁹⁷.

11. Εναλλακτικές μορφές γεωργίας

α) Βιολογική Γεωργία

Στην Ελλάδα, αν και υπάρχουν αγρότες που ασχολούνται με τη βιολογική γεωργία, εντούτοις είναι πολύ μικρό το ποσοστό αυτό και οι παράγοντες που εμποδίζουν την ανάπτυξη του τομέα αυτού είναι ποικίλοι⁹⁸.

Προκειμένου να αυξηθεί η παραγωγή των βιολογικών προϊόντων, χρειάζεται η υιοθέτηση πολιτικών που θα έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Αρχικά θα πρέπει να τεθεί ως στόχος η αύξηση του ποσοστού των βιολογικών καλλιεργειών, με την αναληψη συγκεκριμένων δράσεων και κινήτρων⁹⁹.

Βασικό επίσης στοιχείο είναι αυτό της καθολικότητας, καθώς η πολιτική θα πρέπει να εφαρμόζεται σε όλες τις περιοχές της χώρας, χωρίς να αποκλείει την πρόσβαση σε κανέναν αγρότη. Στα πλαίσια αυτά, απαιτείται η ενίσχυση των τοπικών μικρών οικοτεχνιών και των τοπικών παραγωγικών πόρων. Στην κατεύθυνση αυτή θα βοηθήσει

⁹⁷ Τζ. Καραμίχας, «Να δούμε μπροστά ένα μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης με επίκεντρο τον αγρότη που παράγει».

⁹⁸ Ο πρώτος παράγοντας είναι η έλλειψη ενημέρωσης όσον αφορά στα θετικά στοιχεία που συγκεντρώνει η βιολογική παραγωγή και στα αρνητικά που έχει η χρήση γεωργοχημικών στις καλλιέργειες. Ταυτόχρονα, παρατηρείται έλλειψη ενδιαφέροντος από την πλευρά των επενδυτών για την υιοθέτηση εναλλακτικών τεχνολογιών, οι οποίες είναι απαραίτητες προκειμένου να υποκατασταθεί η χρήση γεωργοχημικών και να υιοθετηθεί η βιολογική γεωργία. Βλ. σχετικά: Α. Σέμος, «Η πολιτική επέκτασης της βιολογικής γεωργίας στην Ελλάδα (προοπτικές και οφέλη για τους παραγωγούς)», Άρθρο στα πλαίσια της διαβούλευσης: «Μετάβαση σε μια πράσινη Ελλάδα 2010-2020», 31 Ιανουαρίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.diavouleusi.eliamep.gr/agriculture/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CF%80%CE%AD%CE%BA%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%CF%82/>.

⁹⁹ Γι' αυτό θα πρέπει, μεταξύ άλλων, να υπάρξει αναθεώρηση του προγράμματος Αγροτικής Αναπτυξης «Αλέξανδρος Μπαλατζής», έτσι ώστε να υπάρξει αναδιανομή πόρων προς τη βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία. Βλ. σχετικά: Μ. Αναστασιάδης, «Ορισμένες θέσεις των Οικολόγων Πράσινων για τη γεωργία-κτηνοτροφία», Παρουσίαση στην εκδήλωση: Βιολογικά προϊόντα, μικρή κλίμακα, οικολογικά δίκτυα, 14 Μαρτίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://ecology-salonika.org/2010/03/14/%CE%BFrganic-farming-and-local-networks/>.

και η υποχρεωτική δημιουργία ζωνών βιολογικής καλλιέργειας γύρω από οικολογικά ευαίσθητες περιοχές και οικισμούς¹⁰⁰.

Το κράτος πρέπει να παράσχει κίνητρα για την παραγωγή βιολογικών προϊόντων, τα οποία διαθέτουν υψηλή προστιθέμενη αξία, με στόχο να έχουν τη δυνατότητα της διαφοροποίησης στην τιμή πώλησης¹⁰¹. Στην κατεύθυνση αυτή, το κράτος πρέπει να θεσμοθετήσει τη δημιουργία αγορών οι οποίες να αφορούν αποκλειστικά στους βιοκαλλιεργητές και στα βιολογικά προϊόντα¹⁰². Παράλληλα, η δημιουργία δικτύων παραγωγών-καταναλωτών, βασισμένα στις ευρωπαϊκές προδιαγραφές, θα επιτρέψει και σε αυτήν την περίπτωση καλύτερη διακίνηση, με την απουσία των «μεσαζόμενων», καθώς και καλύτερες τιμές¹⁰³.

Στα πλαίσια διαμόρφωσης πολιτικής, θα πρέπει να περιλαμβάνονται αφενός μετρα εκπαίδευσης, προκειμένου οι αγρότες να αποκτήσουν τις απαραίτητες γνώσεις και τεχνικές, αφετέρου μέτρα ενημέρωσης για τους καταναλωτές, έτσι ώστε να κατανοήσουν τα θετικά οφέλη των βιολογικών προϊόντων. Απαραίτητο στοιχείο που θα πρέπει να περιλαμβάνεται στην πολιτική είναι τα κίνητρα, κυρίως οικονομικά, που θα δίνονται στους αγρότες, ταυτόχρονα θα πρέπει να περιέχει και αυστηρά κριτήρια και διαδικασίες ένταξης των ενδιαφερομένων στην παραγωγή βιολογικών προϊόντων¹⁰⁴.

Συνεπώς θα πρέπει να δοθεί έμφαση αρχικά στην βελτίωση των επαγγελματικών δεξιοτήτων των αγροτών με κατάλληλες και συγκεκριμένες εκπαιδεύσεις. Προς αυτή την κατεύθυνση θα συμβάλει και η δημιουργία ενός κατάλληλου συστήματος πληροφόρησης για τα βιολογικά προϊόντα¹⁰⁵. Συγκεκριμένα, έχει προταθεί η

¹⁰⁰ Οικολόγοι Πράσινοι, «Βιώσιμη γεωργία, στήριξη της υπαίθρου- Για ένα κίνημα αλλαγής της αγροτικής πολιτικής», 21 Ιανουαρίου 2010, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.ecogreens-gr.org/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=758:agrotres&catid=12:agriculture&Itemid=28.

¹⁰¹ Ελληνική Εταιρία Διοικήσεως Επιχειρήσεων, «Η Ελλάδα Μπροστά! Ένα χρόνο μετά».

¹⁰² Μ. Αναστασιάδης, «Ορισμένες θέσεις των Οικολόγων Πράσινων για τη γεωργία-κτηνοτροφία».

¹⁰³ Απαραίτητη προϋπόθεση, για να υπάρξει εμπιστοσύνη ανάμεσα σε παραγωγούς και καταναλωτές, είναι η αναγραφή της προέλευσης των αγροτικών προϊόντων, καθώς και η θεσμοθέτηση μηχανισμών επαλήθευσης. Με τον τρόπο αυτό, οι καταναλωτές θα διαθέτουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες και θα γνωρίζουν τι επιλέγουν. Στη προσπάθεια αυτή θα συμβάλει και η Επιτροπή Ανταγωνισμού ελέγχοντας τις συνθήκες εμπορίας όλων των αγροτικών προϊόντων. Βλ. σχετικά: Οικολόγοι Πράσινοι, «Βιώσιμη γεωργία, στήριξη της υπαίθρου- Για ένα κίνημα αλλαγής της αγροτικής πολιτικής».

¹⁰⁴ Οι εκπαιδεύσεις θα πρέπει να περιλαμβάνουν εκείνα τα θέματα που θα επιτρέψουν στον κάθε αγρότη να κατανοήσει σε βάθος το αντικείμενο της απασχόλησης του. Θα πρέπει επίσης να επιδιωχθεί η δημιουργία αγορών βιολογικών προϊόντων, η οποία σε συνδυασμό με τις εκστρατείες ενημέρωσης του καταναλωτικού κοινού σχετικά με τα βιολογικά προϊόντα, θα αποτελέσει ένα σημαντικό βήμα ως προς την αύξηση της ζήτησης βιολογικών προϊόντων. Βλ. σχετικά: Α. Σέμος, «Η πολιτική επέκτασης της βιολογικής γεωργίας στην Ελλάδα (προοπτικές και οφέλη για τους παραγωγούς)».

¹⁰⁵ Α. Σέμος, «Η πολιτική επέκτασης της βιολογικής γεωργίας στην Ελλάδα (προοπτικές και οφέλη για τους παραγωγούς)».

εφαρμογή ενός «Σχεδίου Δράσης για την προώθηση της Βιολογικής Γεωργίας» το οποίο, εκτός από τα μέτρα για τη βελτίωση της παραγωγής και των δομών του εμπορίου, θα περιλαμβάνει και μέτρα για την εξειδικευμένη ενημέρωση και εκπαίδευση¹⁰⁶.

β) Θερμοκηπιακή Καλλιέργεια

Μία άλλη εναλλακτική μορφή γεωργίας αποτελεί η θερμοκηπιακή καλλιέργεια. Στην Ελλάδα, αν και δεν έχει αναπτυχθεί ιδιαίτερα αυτό το είδος καλλιέργειας, εντούτοις συγκεντρώνονται όλες οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την αύξηση του ποσοστού χρήσης της¹⁰⁷.

Προκειμένου η θερμοκηπιακή καλλιέργεια να εξελιχθεί σε ένα οικονομικά βιώσιμο είδος, βασικός παράγοντας είναι ο εκσυγχρονισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Αυτό θα επιτευχθεί με την υιοθέτηση τεχνικών και τεχνολογιών προσαρμοσμένων στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και την αειφορία των αγροτικών οικοσυστημάτων οι οποίες θα στοχεύουν:

- Στη βελτίωση της ποιότητας και ποσότητας των παραγόμενων προϊόντων μέσω καλύτερων και νέων τεχνικών καλλιέργειας (υδροπονία, νέα υποστρώματα, σύσταση και διαχείριση θρεπτικών διαλυμάτων)
- Στη μείωση των εισροών ενέργειας (εξοικονόμηση ενέργειας, αξιοποίηση βιομάζας και λοιπών ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, καλύτερη διαχείριση μικροκλίματος)
- Στη μείωση των χημικών εισροών (ολοκληρωμένη παραγωγή, δίχτυα εντομοστεγανότητας, φωτοεκλεκτικά υλικά κάλυψης)

¹⁰⁶ Μ. Αναστασιάδης, «Ορισμένες θέσεις των Οικολόγων Πράσινων για τη γεωργία-κτηνοτροφία».

¹⁰⁷ Διαθέτει άριστες κλιματικές συνθήκες, εύκολη πρόσβαση στις αγορές της Ευρώπης λόγω της γεωγραφικής της θέσης, σημαντικές ποσότητες ανανεώσιμων πηγών ενέργειας που μπορεί να υποκαταστήσει πλήρως τα συμβατικά καύσιμα, και σημαντική τεχνογνωσία από εξειδικευμένα εργαστήρια. Βλ. σχετικά: Κ. Κίττας, «Οι θερμοκηπιακές καλλιέργειες μοχλός ανάπτυξης της ελληνικής υπαίθρου», Άρθρο στα πλαίσια της διαβούλευσης: «Μετάβαση σε μια πράσινη Ελλάδα 2010-2020», 29 Ιουλίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.diavouleusi.eliamep.gr/agriculture/%CE%BF%CE%B9-%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%BC%CE%BF%CE%BA%CE%B7%CF%80%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B9%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B5%CF%82-%CE%BC%CE%BF%CF%87%CE%BB%CF%8C/>

- Στην καλύτερη διαχείριση των υδάτινων πόρων (κλειστά υδροπονικά συστήματα)
- Στην αναδιάρθρωση του φυτικού κεφαλαίου (δοκιμή νέων ποικιλιών)
- Στην ιχνηλασιμότητα, τυποποίηση και πιστοποίηση των παραγομένων προϊόντων.

Για να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί, θα πρέπει να είναι διαθέσιμες στη διαδικασία της παραγωγής, καινοτόμες τεχνολογίες, η εφαρμογή των οποίων θα οδηγήσει σε θερμοκήπια φιλικότερα στο περιβάλλον. Σύμφωνα με ερευνητές, τα θερμοκήπια θα πρέπει να είναι σχεδιασμένα και προσαρμοσμένα στις ανάγκες της κάθε περιοχής.

Οι θερμοκηπιακές καλλιέργειες, ως είδος επιχείρησης, αποτελούν το μέλλον στην παραγωγή ποιοτικών προϊόντων. Είναι όμως απαραίτητη η υποστήριξη όλων των εμπλεκόμενων στον χώρο των θερμοκηπιακών καλλιεργειών, προκειμένου να καταστεί δυνατή η ενδυνάμωση του κλάδου των θερμοκηπίων στη βάση μιας σύγχρονης ανταγωνιστικής και αειφορικής γεωργίας. Η ενίσχυση του κλάδου των θερμοκηπίων, εκτός από τον αγροτικό τομέα θα τονώσει και τις δραστηριότητες άλλων συναφών επιχειρήσεων οι οποίες δραστηριοποιούνται στον χώρο (εταιρείες κατασκευής θερμοκηπίων, εξοπλισμού, παραγωγής πλαστικών φύλλων κάλυψης, αρδευτικού εξοπλισμού)¹⁰⁸.

¹⁰⁸ Κ. Κίττας, *ό.π.*

12. Ανάπτυξη της ελληνικής γεωργίας στα πλαίσια της αναμόρφωσης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής

Ο αγροτικός τομέας της Ελλάδας, όπως και όλων των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) εντάσσεται στα πλαίσια της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ)¹⁰⁹. Επιπλέον, χαρακτηρίζεται ως η πιο ολοκληρωμένη κοινή πολιτική της Ένωσης, καθώς οι κανόνες της καλύπτουν το σύνολο του αγροτικού τομέα, όσον αφορά στη λειτουργία των γεωργικών αγορών αλλά και των αγροτικών δομών¹¹⁰.

Η Ελλάδα, διαθέτοντας έναν πολύ σημαντικό τομέα, έχει άμεση εξάρτηση από την ΚΑΠ όχι μόνο σε επίπεδο αγροτικών εισοδημάτων, αλλά και σε επίπεδο δημοσιονομικών εισροών¹¹¹.

Αναφορικά με τις επιπτώσεις της ΚΑΠ στα κράτη-μέλη, και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, πρέπει να τονιστεί ότι σε όποιο κράτος-μέλος αυτή εφαρμόστηκε ως μονοσήμαντη πολιτική οικονομικής στήριξης του γεωργικού τομέα, δεν μπόρεσε να μειώσει τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, ούτε να συμβάλει στην περιφερειακή σύγκλιση και συνοχή. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η χώρα απέφυγε τις αμιγείς εθνικές ενισχύσεις στον γεωργικό τομέα¹¹². Η απουσία εθνικής στρατηγικής και θεσμικών, οικονομικών δομών είχε ως συνέπεια την αδυναμία του κράτους να περιορίσει την αλόγιστη χρήση των κοινοτικών εισροών τη στιγμή που έπρεπε να τις επενδύσει σε επιχειρηματικές δραστηριότητες¹¹³.

Από την πλευρά του, ο ΣΥΡΙΖΑ τονίζει πως η ΚΑΠ είχε ως αποτέλεσμα την πτώση της παραγωγής σε πολλά αγροτικά προϊόντα, με κύρια τον καπνό και τα τεύτλα. Η κατάσταση αυτή οφείλεται και στις λανθασμένες κινήσεις στις κυβερνητικές διαπραγματεύσεις στις Βρυξέλλες¹¹⁴.

¹⁰⁹ Πρόκειται για μία από τις παλαιότερες και σημαντικότερες πολιτικές της Ένωσης, από θεσμικής και δημοσιονομικής πλευράς, με μεγάλο ποσοστό απορρόφησης του κοινοτικού προϋπολογισμού. Το 1980 η απορρόφηση έφτανε το 70%, το 2000 το 45% και το 2010 το 40%. Βλ. σχετικά: Π. Πέζαρος, «Η Κοινή Αγροτική Πολιτική: Εξελίξεις και προοπτικές», *Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική*, τ. 21-22, Εκδόσεις Παπαζήση, Ιανουάριος-Ιούνιος 2011, σ. 183.

¹¹⁰ Π. Πέζαρος, *ό.π.* σ. 183.

¹¹¹ Π. Πέζαρος, *ό.π.*, σσ. 95-96.

¹¹² Εξαίρεση αποτελούν οι ρυθμίσεις των χρεώσεων των συνεταιριστικών οργανώσεων που διευκόλυναν όμως παράλληλα και την εξυγίανση του φακέλου της Αγροτικής Τράπεζας Ελλάδος (ΑΤΕ). Βλ. σχετικά: Κ. Μπατζελή, «Πρόταση θέσεων του δικτύου αγροτών», Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://ne.pasok.gr/nelarisas/?page_id=143.

¹¹³ Κ. Μπατζελή, *ό.π.*

¹¹⁴ ΣΥΡΙΖΑ, «Η αγροτική οικονομία», Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://syrizaekmlarissas.wordpress.com/%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%83/>

Ένα ακόμα πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι Έλληνες γεωργοί στα πλαίσια της ΚΑΠ, είναι η αδυναμία πρόσβασης τους σε χρηματοδότηση μέσω τραπεζικών δανείων. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί το ζήτημα αυτό, θα δοθεί η δυνατότητα στους Έλληνες γεωργούς να αξιοποιούν τα χρηματοδοτικά εργαλεία τα οποία θα είναι διαθέσιμα για Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις. Ταυτόχρονα, στα πλαίσια του προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης, η Ελλάδα θα μπορεί να θέσει σε εφαρμογή μηχανισμούς για την πρόσβαση των γεωργών σε χρηματοδότηση¹¹⁵.

Οι αλλαγές που θα επιτευχθούν στην ΚΑΠ, στα πλαίσια του προγράμματος «Ευρώπη 2020» επηρεάζουν άμεσα και την ελληνική γεωργία, καθώς είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ΚΑΠ. Αυτό θα λειτουργήσει προς όφελος της Ελλάδας, καθώς θα προσφέρει τη δυνατότητα να καταστεί η *ελληνική αγροτική οικονομία βιώσιμη, ανταγωνιστική, μοχλός εξόδου της χώρας μας από την οικονομική κρίση*¹¹⁶. Το ίδιο υποστηριξε και ο επικεφαλής της Ομάδας Δράσης, Ράιχενμπαχ, τονίζοντας ότι η ελληνική γεωργία, ως σημαντικό κομμάτι της οικονομίας, μπορεί να λειτουργήσει ως μέτρο για την αντιμετώπιση της κρίσης, καθώς μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στην ανάπτυξη¹¹⁷.

Στις προσπάθειες της να καταστεί κινητήριος μοχλός στην αντιμετώπιση της κρίσης, η ελληνική γεωργία οφείλει να εκμεταλλευτεί με τον πλέον εποικοδομητικό τρόπο τα οφέλη που προκύπτουν από την αναδιαμόρφωση της ΚΑΠ¹¹⁸. Συγκεκρι-

[CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%AF-%CF%83%CF%84%CF%8C%CF%87%CE%BF%CE%B9/%CE%B1%CE%B3%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1/](http://www.papastamkos.gr/index.php?pathID=1_1697_1897_1994&aid=4816)

¹¹⁵ Σύμφωνα με τον Γ. Παπαστάμκο, οι εταιρίες, των οποίων το αντικείμενο είναι τα γεωργικά εφόδια, ζητούν άμεση εξόφληση από τους γεωργούς, στερώντας τους τη δυνατότητα να προμηθεύονται επί πιστώσει. Το αποτέλεσμα είναι οι γεωργοί να μην έχουν άλλη επιλογή, από την παύση καλλιέργειας. Βλ. σχετικά: Γ. Παπαστάμκος, «Το πρόβλημα της έλλειψης ρευστότητας των Ελλήνων γεωργών έθεσε στον Επίτροπο Γεωργίας ο Γ. Παπαστάμκος», 24 Απριλίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.papastamkos.gr/index.php?pathID=1_1697_1897_1994&aid=4816.

¹¹⁶ Β. Διβάρης, «Η αγροτική ανάπτυξη με ορίζοντα το 2020. Προοπτικές και προκλήσεις», 16 Μαρτίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.agrotypos.gr/index.asp?mod=articles&id=71286>.

¹¹⁷ Ο επικεφαλής της Ομάδας Δράσης, Ράιχενμπαχ, έχει αναφέρει ότι ο τομέας της γεωργίας, μεταξύ άλλων, *προσφέρει σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης*. Ράιχενμπαχ: «Γεωργία, ενέργεια και τουρισμός οι προοπτικές της Ελλάδας», Άρθρο στην Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.paseges.gr/el/news/Raihenmpah:-Gewrgia-energeia-kai-toyrismos-oi-prooptikes-ths-Elladas>.

¹¹⁸ «Η επιτροπή ξεκίνησε στις 12 Απριλίου 2010 δημόσια διαβούλευση για το μέλλον της ΚΑΠ. Στη συνέχεια, τον Νοέμβριο του 2010, παρουσίασε μία Ανακοίνωση με τίτλο «Η ΚΑΠ με ορίζοντα το 2020», η οποία περιγράφει τις επιλογές της για το μέλλον της ΚΑΠ. Παράλληλα, ξεκινάει η συζήτηση με τα υπόλοιπα θεσμικά όργανα και τους ενδιαφερόμενους. Τον Οκτώβριο του 2011, η Επιτροπή

μένα, οι νομοθετικές προτάσεις της Επιτροπής στα πλαίσια της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ, αποτελούν μία ευκαιρία για την Ελλάδα να ενσωματώσει τα *μελλοντικά ευρωπαϊκά κανονιστικά εργαλεία* στην ελληνική αγροτική πολιτική, προκειμένου η *ελληνική αγροτική οικονομία να καταστεί βιώσιμη, ανταγωνιστική*, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην προσπάθεια για έξοδο της χώρας από την οικονομική κρίση¹¹⁹.

Στην παρούσα περίοδο όμως, όπου συνεχίζονται οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των κρατών, έχει ανακύψει ένα ζήτημα αναφορικά με τη «δίκαιη» κατανομή των πόρων της ΚΑΠ ανάμεσα στα κράτη μέλη¹²⁰.

Σύμφωνα με τον Ευρωβουλευτή της Νέας Δημοκρατίας και μέλος της Επιτροπής Γεωργίας και Ανάπτυξης της Υπαίθρου, Γ. Παπαστάμκο, *σχετικά με την κατανομή των πόρων της ΚΑΠ*, «είναι επιτακτική η ανάγκη ανάδειξης αντικειμενικών κριτηρίων, επί τη βάση των ιδιαιτεροτήτων του ελληνικού γεωργικού τομέα, όπως το μερίδιο του γεωργικού εισοδήματος στο ΑΕΠ, το πλήθος και η διάρθρωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, το ποσοστό των γεωργικών γαιών με φυσικά και άλλα μειονεκτήματα, οι περιβαλλοντικά ευάλωτες περιοχές, το ποσοστό απασχόλησης στον γεωργικό τομέα»¹²¹.

Ταυτόχρονα, προκύπτει και ένα θέμα σχετικά με το σε ποιους πρέπει να καταβάλλονται οι ενισχύσεις. Η επιτροπή εισηγείται ότι αυτές πρέπει να καταβάλλονται μόνο στους ενεργούς γεωργούς. Επιπλέον, η Ελλάδα έχει την ευκαιρία να απολαύσει το προνόμιο που προσφέρει σε ορισμένα κράτη μέλη η ΕΕ για αυξημένο ποσοστό συγχρηματοδότησης από την Ένωση¹²².

παρουσίασε τις νομοθετικές προτάσεις για την ΚΑΠ μετά το 2013, μεταξύ των οποίων και τον κανονισμό για την αγροτική ανάπτυξη. Οι στόχοι της ΚΑΠ μετά το 2013, θα πρέπει να εναρμονιστούν με τους στόχους της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» αλλά και με τους στόχους της Πολιτικής συνοχής».

¹¹⁹ Γ. Παπαστάμκος, Ομιλία στην εναρκτήρια εκδήλωση για τον εορτασμό της Πεντηκοστής Επετείου της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, 24 Ιανουαρίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.paseges.gr/el/news/G.-Papastamkos:-Symbolo-eyrwpaihs-enoipoihs-h-KAP>.

¹²⁰ Αν και η Ελλάδα εμφανίζεται να λαμβάνει αναλογικά τις μεγαλύτερες ενισχύσεις, εντούτοις θα ήταν προς το συμφέρον της χώρας ο υπολογισμός της αξίας των ενισχύσεων να γίνεται με βάση την επιλέξιμη και όχι τη χρησιμοποιούμενη γη. Βλ. σχετικά: Γ. Παπαστάμκος, «ΚΑΠ μετά το 2013: Ανακοίνωση των νομοθετικών προτάσεων της Κομισιόν», 12 Οκτωβρίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.papastamkos.gr/index.php?pathID=1_1697_1897_1994&aid=4550.

¹²¹ Γ. Παπαστάμκος, Ομιλία στην εναρκτήρια εκδήλωση για τον εορτασμό της Πεντηκοστής Επετείου της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.

¹²² Απαραίτητη προϋπόθεση είναι οι ελληνικές αρχές να διαμορφώσουν ένα αναθεωρημένο πρόγραμμα το οποίο θα περιλαμβάνει συγκεκριμένους και σαφείς στόχους. Με τον τρόπο αυτό θα εξασφαλίσουν ότι η Ελλάδα θα λαμβάνει το μεγαλύτερο δυνατό ποσοστό κοινοτικών πόρων με πολλαπλασιαστικά οφέλη για τη ζητούμενη αναπτυξιακή δυναμική της χώρας». Βλ. σχετικά: Γ. Παπαστάμκος, «Αυξημένη συγχρηματοδότηση της ΕΕ στο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2,2 δις ευρώ προς αξιοποίηση

Έχουν επίσης διατυπωθεί προτάσεις πολιτικής, οι οποίες μπορούν να πραγματοποιηθούν στα πλαίσια των Πυλώνων της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Συγκεκριμένα, στα πλαίσια του Πρώτου Πυλώνα¹²³ έχουν προταθεί τα εξής:

- Σταδιακή μετάβαση στο περιφερειακό μοντέλο για την κατανομή των δικαιωμάτων, υπό τον όρο ότι οι περιοχές αναφοράς θα διαμορφωθούν με βάση τη δικαιότερη κατανομή των ενισχύσεων.
- Διαμόρφωση συγκεκριμένων περιβαλλοντικών και κοινωνικών κριτηρίων για τον ορισμό δικαιούχων των ενισχύσεων.
- Αντιμετώπιση των ελλείψεων κανονιστικού χαρακτήρα που εμποδίζουν την εφαρμογή της Πολλαπλής Συμμόρφωσης (π.χ. Ειδικά σχέδια διαχείρισης των περιοχών NATURA, σχέδια διαχείρισης λεκανών απορροής).

Στα πλαίσια του Δεύτερου Πυλώνα¹²⁴ έχουν προταθεί τα κάτωθι:

- Ειδική προνομιακή ενίσχυση στις φιλοπεριβαλλοντικές επενδύσεις, τόσο στον πρωτογενή τομέα όσο και στη μεταποίηση, στα πλαίσια της ανταγωνιστικότητας.
- Επιπλέον, στα πλαίσια της ανταγωνιστικότητας να συμπεριληφθούν και άλλες κατηγορίες προϊόντων και συστημάτων ποιότητας. Απαραίτητη είναι η καθιέρωση συστημάτων αναγνώρισης και πιστοποίησης αλλά και η ενίσχυση πρόσθετων κατηγοριών προϊόντων ποιότητας (ορεινά, νησιωτικά προϊόντα, προϊόντα προστατευόμενων περιοχών).
- Ρύθμιση των κενών κανονιστικού χαρακτήρα που εμποδίζουν την εφαρμογή προγραμμάτων ενίσχυσης των παραγωγών στις περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές¹²⁵.

αναμένουν αίτημα των ελληνικών αρχών», 13 Φεβρουαρίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL:

http://www.papastamkos.gr/index.php?pathID=1_1697_1897_1994&aid=4652.

¹²³ Ο πρώτος πυλώνας περιλαμβάνει μέσα σχετικά με τη λειτουργία των γεωργικών αγορών και την αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων (Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1234/2007 του Συμβουλίου) και τις άμεσες ενισχύσεις (Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου) που εξαρτώνται από καταστατικές απαιτήσεις διαχείρισης και ορθούς γεωργικούς και περιβαλλοντικούς όρους. Βλέπε σχετικά: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Έγγραφο Εργασίας των Υπηρεσιών της Επιτροπής, Περίληψη της εκτίμησης επιπτώσεων, «Κοινή Γεωργική Πολιτική με ορίζοντα το 2020», Βρυξέλλες 12.10.2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/perspec/cap-2020/impact-assessment/summary_el.pdf.

¹²⁴ Ο δεύτερος πυλώνας – πολιτική αγροτικής ανάπτυξης (Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου) - περιλαμβάνει μέτρα που στοχεύουν στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του γεωργικού τομέα, την παροχή συγκεκριμένων δημόσιων περιβαλλοντικών αγαθών και την προώθηση της διαφοροποίησης της οικονομικής δραστηριότητας και της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές. Βλ. σχετικά: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *ό.π.*

- Οι αγροτικές περιοχές και τα γεωργικά συστήματα υψηλής περιβαλλοντικής αξίας (HNV) θα πρέπει να ενισχυθούν μέσω αγροπεριβαλλοντικών μέτρων¹²⁶.

Από την πλευρά τους, οι πολέμιοι της ΚΑΠ, τονίζουν ότι πρέπει να δημιουργηθεί ένα μέτωπο ενάντια στη νέα ΚΑΠ, καθώς μετατρέπει την επιδότηση των αγροτικών προϊόντων σε εισοδηματικές ενισχύσεις των παραγωγών. Η πολιτική αυτή αποξενώνει την ΚΑΠ από τα προϊόντα και τη θέση τους στην αγορά, με καταστροφικές συνέπειες στην ίδια την παραγωγή και ανοίγει τον δρόμο για την κατάργηση των αγροτικών επιδοτήσεων μετά το 2013. Για τον λόγο αυτό, ζητούν τη διαμόρφωση της ΚΑΠ σε εντελώς νέα βάση με κατεύθυνση την οικολογική και υγιεινή αναμόρφωση της αγρο-κτηνοτροφικής παραγωγής και με προτεραιότητες. Συγκεκριμένα ζητούν:

- Ανακατανομή πόρων από τις μεγάλες εκμεταλλεύσεις της βιομηχανοποιημένης γεωργίας και κτηνοτροφίας προς τους μικρομεσαίους αγρότες και κτηνοτρόφους.
- Αναδιάρθρωση της κοινοτικής αγροτικής παραγωγής, από τα πλεονασματικά προϊόντα, κυρίως των χωρών του Βορρά, στα ελλειμματικά προϊόντα, κυρίως των χωρών του Μεσογειακού Νότου.
- Αλλαγή στα παραγωγικά πρότυπα και στην ποιότητα των προϊόντων, από τα μεταλλαγμένα και επικίνδυνα για την υγεία προϊόντα, στα παραγόμενα με περιορισμένη χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων και ιδιαίτερα στα βιολογικά και στα προϊόντα ελεγχμένης ποιότητας.
- Ειδική πολιτική στήριξης της νησιωτικής και ορεινής παραγωγής¹²⁷.

12.α. Η έννοια του ενεργού αγρότη στα πλαίσια της ΚΑΠ

Ο ορισμός που προτείνεται για τον ενεργό αγρότη αφορά μόνο στο 5% του εισοδήματος από άμεσες ενισχύσεις. Αυτό, σύμφωνα με την ΠΑΣΕΓΕΣ, κρίνεται

¹²⁵ Αυτό συνεπάγεται κατάρτιση και θεσμοθέτηση των ειδικών σχεδίων διαχείρισης των περιοχών NATURA καθώς και των σχεδίων διαχείρισης λεκανών απορροής. Βλ. σχετικά: Ν. Μαραβέγιας, «Προτάσεις για την ελληνική γεωργία στο πλαίσιο της νέας ΚΑΠ», Άρθρο στα πλαίσια της διαβούλευσης : Μετάβαση σε μια πράσινη Ελλάδα 2010-2020, 24 Μαρτίου 2011, Αναρτήθηκε στις 26/06/2012, Τελευταία πρόσβαση 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.diavouleusi.eliamep.gr/agriculture/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B3%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84/>

¹²⁶ Ν. Μαραβέγιας, *ό.π.*

¹²⁷ ΣΥΡΙΖΑ, «Η αγροτική οικονομία».

απαράδεκτο και καθίσταται αναγκαίος ο καθορισμός του ακριβή ορισμού ξεχωριστά από κάθε κράτος-μέλος¹²⁸.

Επιπλέον, η καταβολή ενισχύσεων μόνο σε ενεργούς γεωργούς, έχει ως συνέπεια ότι δεν παρέχεται κίνητρο, ώστε να ασχοληθούν με τη γεωργία και νέοι και περιορίζεται η δυνατότητα άσκησης του επαγγέλματος στους ήδη επαγγελματίες γεωργούς.

Επίσης, η Επιτροπή συζητάει για θέσπιση ορίου στο ύψος των πληρωμών. Αν και η λογική αυτή βρίσκεται στη σωστή κατεύθυνση, ωστόσο υποστηρίζεται ότι τα όρια πρέπει να τεθούν σε χαμηλότερο ύψος¹²⁹.

Σύμφωνα με την πρόταση της Επιτροπής, οι ετήσιες εισροές από τις άμεσες ενισχύσεις στην Ελλάδα θα μειώνονται σταδιακά, από το 5% το 2013 στο 9% το 2019. Αυτό όμως αποτελεί αρνητικό παράγοντα για την ανάπτυξη, καθώς την περίοδο αυτή που το αγροτικό εισόδημα μειώνεται, οι κοινοτικές ενισχύσεις είναι μείζονος σημασίας¹³⁰.

Για τον λόγο αυτό ο Παπαστάμκος, υποστηρίζει ότι: «το ελληνικό σύστημα διακυβέρνησης οφείλει, έστω και αυτήν την ύστατη ώρα, να εκπονήσει τις απαραίτητες μελέτες προσομοίωσης, οι οποίες θα αποτελέσουν ασφαλή οδοδείκτη τόσο κατά το στάδιο της διαπραγμάτευσης, όσο και κατά το στάδιο της εφαρμογής του μελλοντικού ρυθμιστικού πλαισίου της ΚΑΠ, μεταξύ άλλων, ως προς τον ορισμό του ενεργού αγρότη, τον προσδιορισμό των επιμέρους περιφερειών της χώρας για την κατανομή των ενισχύσεων, τα κριτήρια για τον προσδιορισμό των περιοχών με φυσικά μειονεκτήματα, τις εθελοντικές άμεσες ενισχύσεις, όπως είναι οι συνδεδεμένες»¹³¹.

Μία πρόταση που έχει διατυπωθεί αναφορικά με τα χαρακτηριστικά που θα μπορούσε να έχει ο ενεργός αγρότης είναι η εξής: Όποιος είναι κάτοικος υπαίθρου, όπου και θα ασκεί το επάγγελμα του, θα πρέπει να έχει δηλωθεί στον ΟΣΔΕ, προκειμένου να προσδιορίζεται η επιφάνεια που θα καλλιεργήσει, και να είναι ασφαλισμένος στον ΟΓΑ. Επιπλέον, θα πρέπει να ασχολείται εξ ολοκλήρου με αγροτικά επαγγέλματα και

¹²⁸ Γρ. Αλεξιάδης, «Θέλουμε ΚΑΠ με πολιτική φυσιολογία και ενεργούς αγρότες», 10.11.2012, Τελευταία πρόσβαση στις 26/06/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.paseges.gr/el/news/Grhgorhs-Alexiadhs:-Theloyme-KAP-me-politikh-fysiognwmia-ki-energoys-agrotes>.

¹²⁹ Γρ. Αλεξιάδης, *ό.π*

¹³⁰ Γρ. Αλεξιάδης, *ό.π*

¹³¹ Γ. Παπαστάμκος, Ομιλία στην εναρκτήρια εκδήλωση για τον εορτασμό της Πεντηκοστής Επετείου της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.

το 80% του εισοδήματος του να προέρχεται από την αγροτική ενασχόληση¹³². Σύμφωνα με αυτά τα στοιχεία, ο ενεργός αγρότης θα είναι σε θέση να συστήνει Αγροτικές Συνδικαλιστικές Οργανώσεις, οι οποίες θα μπορούν να διαπραγματευτούν τα δικαιώματα του αγροτικού τομέα.

12.β. Συνεταιρισμοί: χαρακτηριστικά και τρόπος λειτουργίας

Όσον αφορά στους συνεταιρισμούς, έχουν προταθεί τα εξής:

1. Τα μέλη των Αγροτικών Συνεταιρισμών να είναι ενεργοί αγρότες.
2. Να υπάρχει η δυνατότητα οι παραγωγοί, οι οποίοι δεν είναι μεν αγρότες αλλά βρίσκονται υπό το καθεστώς των «συνδεδεμένων» παραγωγών, να απολαμβάνουν προνόμια στον συνεταιρισμό.
3. Να επιβληθεί μονοσταυρία και διαχωρισμένη εκλογή σε θέσεις (πρόεδρος, ταμίας κ.λπ.) από όλους τους συνεταιρισμένους αγρότες.
4. Οι αγρότες να έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε όσους συνεταιρισμούς επιθυμούν, έχοντας όμως μόνο μία ψήφο στην καθολική ψηφοφορία για την πανελλήνια ΠΑΣΕΓΕΣ.
5. Για κάθε προϊόν, να λειτουργούν περιφερειακοί συνεταιρισμοί.
6. Οι συνεταιρισμοί να απορροφούν όλη την αγροτική παραγωγή των μελών τους, ενώ καταρχήν μέχρι 50% μπορεί να διατίθεται από τους ίδιους τους λιανοπωλητές.
7. Η συνεταιριστική νομοθεσία να καλύπτει όλα τα αγροτικά επαγγέλματα.
8. Ο κύριος τομέας δραστηριοποίησης των αγροτικών συνεταιρισμών να είναι η προώθηση των αγροτικών προϊόντων¹³³.

¹³² Με αυτές τις προϋποθέσεις, θα δίνεται η δυνατότητα σε όποιον ενδιαφέρεται να είναι παραγωγός, χωρίς όμως να είναι και ενεργός αγρότης. Βλ. σχετικά: Δ. Μιχαηλίδης, «Η ελληνική αγροτική πολιτική μέχρι σήμερα».

¹³³ Δ. Μιχαηλίδης, «Η ελληνική αγροτική πολιτική μέχρι σήμερα».

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΑΛΙΕΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ

Η αλιεία ανοιχτής θαλάσσης

Τη στιγμή που η αλιεία διεθνώς αντιμετωπίζει κρίση, με στασιμότητα ή μείωση των αποθεμάτων του πλανήτη, οι ελληνικές θάλασσες βρίσκονται σε καλύτερη κατάσταση. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η μεσογειακή αλιεία¹³⁴, στην οποία ανήκει η ελληνική αλιεία, δεν έχει τη δυνατότητα να γίνει βιομηχανική εξαιτίας της παραγωγικής φτώχειας της κλειστής θάλασσας¹³⁵. Επιπλέον, η μεγάλη διαφοροποίηση των αλιευτικών σκαφών και δραστηριοτήτων οδηγεί σε ανταγωνισμό, πολλές φορές μεγάλο, ανάμεσα στους αλιείς και τις αλιευτικές δραστηριότητες, κατάσταση που συχνά καθορίζει την χάραξη της αλιευτικής πολιτικής¹³⁶.

Στον τομέα της απασχόλησης, η αλιεία, όπως και η γεωργία, υπήρξε ανέκαθεν κύρια δραστηριότητα και βασική πηγή εισοδήματος για τους κατοίκους πολλών παράκτιων περιοχών και ιδίως των νησιών. Είναι ιδιαίτερα σημαντική για την Εθνική Οικονομία, αν και συμβάλλει σε μικρό ποσοστό στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) της χώρας, καθώς υποκαθιστά εισαγωγές αλιευτικών προϊόντων, προσφέρει βασικές πρώτες ύλες στη μεταποιητική βιομηχανία και διατίθεται στην άμεση κατανάλωση, όπου καλύπτει σημαντικό μέρος από το έλλειμμα πρωτεϊνών υψηλής διαιτητικής αξίας που εμφανίζει η χώρα μας.

¹³⁴ Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι αμιγώς Μεσογειακές χώρες είναι μόνο η Ιταλία και η Ελλάδα. Βλ. σχετικά: Α. Μαχιάς, «Η ορθολογική διαχείριση των αλιευτικών πόρων στο πλαίσιο της πράσινης ανάπτυξης», Άρθρο στα πλαίσια της διαβούλευσης: «Μετάβαση σε μια πράσινη Ελλάδα 2010-2020», ΕΛΙΑΜΕΠ, 31 Ιανουαρίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL:

<http://www.diavouleusi.eliamep.gr/agriculture/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BF%CF%81%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%81/>.

¹³⁵ Διαθέτει μικρό όγκο αλλά μεγάλη ποικιλομορφία, καθώς αποτελείται από πολλά είδη ψαριών μικρού μεγέθους με μικρή διάρκεια ζωής, χαρακτηριστικά που οδηγούν σε σημαντικά υψηλότερες εμπορικές τιμές. Βλ. σχετικά: «Η αλιεία στην Ελλάδα και τον κόσμο», Τελευταία πρόσβαση στις 19/06/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.psarema.gr/articles/mathetegia/nature/273-2009-02-24-13-18-24.html>.

¹³⁶ Α. Μαχιάς, «Η ορθολογική διαχείριση των αλιευτικών πόρων στο πλαίσιο της πράσινης ανάπτυξης».

Στα πλαίσια της ΕΕ, ο ελληνικός αλιευτικός στόλος είναι ο πολυαριθμότερος της Ένωσης, αλλά από πλευράς ισχύος και χωρητικότητας έρχεται 7^{ος} στην κατάταξη¹³⁷. Από την άλλη πλευρά, παρά το γεγονός ότι το ποσοστό των απασχολούμενων στην ελληνική αλιεία είναι μικρό, σε επίπεδα εθνικής απασχόλησης, εντούτοις χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα σημαντικό καθώς σε συγκεκριμένες περιοχές, όπως είναι οι μικρές νησιωτικές, όπου εμφανίζουν λίγες ευκαιρίες απασχόλησης, το 30%-40% του πληθυσμού απασχολείται με την αλιεία.

Παρόλα αυτά, όσον αφορά στην επαγγελματική αλιευτική δραστηριότητα, αυτή παρουσιάζει ύφεση εξαιτίας της μείωσης των αλιευμάτων, εξακολουθεί όμως να αποτελεί σημαντική πηγή εισοδήματος σε αρκετές παράκτιες περιοχές της χώρας. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι τα επιμέρους μέτρα που λαμβάνονται για τη χάραξη της αλιευτικής πολιτικής κατευθύνονται συνήθως προς τη μέση αλιεία και όχι τόσο προς την παράκτια, που αποτελεί και τη μισή Ελληνική παραγωγή, κρίνεται αναγκαίο να δημιουργηθεί ένα μητρώο των επαγγελματιών αλιέων οι οποίοι θα μπορούν να συνεχίσουν να ψαρεύουν επαγγελματικά και να εξαιρεθούν οι υπόλοιποι. Αυτό θα μειώσει κατά πολύ την αλιευτική προσπάθεια – πίεση προς τα αποθέματα και θα επιτρέψει στους πραγματικούς επαγγελματίες να αναβαθμίσουν τα σκάφη τους, τα εργαλεία τους και την ασφάλειά τους στην θάλασσα. Επιπλέον, πρέπει να αλλάξει η πολιτική για την ερασιτεχνική αλιεία με βάση μία συγκροτημένη πολιτική ανάπτυξης της ως κλάδου της τουριστικής βιομηχανίας¹³⁸.

Όσον αφορά στη μείωση των ιχθυοαποθεμάτων που παρατηρείται, αυτή οφείλεται σε πληθώρα παραγόντων¹³⁹. Δυστυχώς, παρόλο που οι ψαράδες είναι

¹³⁷ «Η αλιεία στην Ελλάδα και τον κόσμο».

¹³⁸ Α. Μαχιάς, «Η ορθολογική διαχείριση των αλιευτικών πόρων στο πλαίσιο της πράσινης ανάπτυξης».

¹³⁹ Κύρια αιτία εμφανίζεται να είναι η αλόγιστη εκμετάλλευση του θαλάσσιου περιβάλλοντος, ενώ και άλλες ανθρώπινες δραστηριότητες, όπως η πολεοδόμηση, ο τουρισμός και οι βιομηχανίες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο, καθώς παραμορφώνουν τις ακτές και καταστρέφουν τα παράκτια θαλάσσια οικοσυστήματα. Συνέπεια όλων αυτών είναι η φθορά και η υποβάθμιση του περιβάλλοντος διαβίωσης των θαλάσσιων οργανισμών. Προσβάλλεται καίρια η τροφική αλυσίδα και καταστρέφονται περιοχές διαβίωσης των νεαρών σταδίων των εμπορικών ειδών. Επιπρόσθετα, απειλές για τα θαλασσινά είδη αποτελούν η διαμόρφωση των ακτών και οι τσιμεντένιες κατασκευές, οι οποίες καταστρέφουν τους οικολογικούς θόκους. Η θολερότητα του νερού, που οφείλεται στη ρύπανση από αιωρούμενα σωματίδια και αποχετεύσεις, είναι επίσης επιζήμια για τα θαλασσινά είδη. Στις απειλές για τα θαλασσινά είδη συγκαταλέγονται οι αγκυροβολήσεις και οι τράτες βυθού, που καταστρέφουν τις περιοχές διαβίωσης, οι διάφορες επικαλύψεις, από υποβρύχια καλώδια και μαρίνες και οι χημικές ρυπάνσεις από την αγροτική και τη βιομηχανική δραστηριότητα, που προκαλούνται από συσσώρευση ρύπων μέσα στους οργανισμούς. Μάλιστα, η συσσώρευση ρύπων στους θαλασσινούς οργανισμούς προκαλεί, αφενός την εξαφάνιση των ειδών και την αποδόμηση των πληθυσμών (και συνεπώς των τροφικών δικτύων) και αφετέρου την συσσώρευση της μόλυνσης μέσα στην τροφική αλυσίδα. Βλ.

τα πρώτα θύματα από τη μείωση των ιχθυοαποθεμάτων, είναι οι πρώτοι και συχνά οι μόνοι που καλούνται να περιορίσουν τη δραστηριότητά τους με την εφαρμογή, ενδεδειγμένων κατά τα άλλα, διαχειριστικών μέτρων. Το αποτέλεσμα είναι να μην μπορούν πλέον να ζήσουν αξιοπρεπώς από το επάγγελμά τους ¹⁴⁰.

Ένα από τα προβλήματα που υφίστανται στο θέμα της χάραξης αλιευτικής πολιτικής στην Ελλάδα είναι ότι η πολιτική καθορίζεται από τις έρευνες και τα συμπεράσματα που έχουν πραγματοποιηθεί αλλού και υπό διαφορετικές συνθήκες. Το κυριότερο όμως πρόβλημα είναι η απουσία γνώσης της υφιστάμενης κατάστασης των αποθεμάτων, ώστε να ληφθούν ακριβή διαχειριστικά μέτρα ¹⁴¹.

Είναι αναγκαία λοιπόν η λήψη μέτρων που θα εξασφαλίσουν τη δυνατότητα αναγέννησης των ιχθυοαποθεμάτων και την προστασία των παραγωγικών οικοτόπων ¹⁴². Ωστόσο, πρέπει να γίνει σαφές ότι οι διαχειριστικές αποφάσεις στην αλιεία θα πρέπει να προκύπτουν από επιστημονική μελέτη και τεκμηρίωση ¹⁴³.

σχετικά: Γ. Κλαδάς, «Αλιευτικός Τουρισμός και Περιβάλλον», Άρθρο στα πλαίσια της διαβούλευσης: *Μετάβαση σε μια πράσινη Ελλάδα 2010-2020*, ΕΛΙΑΜΕΠ, 19 Ιουλίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.diavouleusi.eliamep.gr/agriculture/%E2%80%9CCE%BB%CE%B9%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B2%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD%E2%80%9D/>

¹⁴⁰ Η απουσία στοιχείων έχει ως αποτέλεσμα η κατάσταση να εξετάζεται με βάση αποσπασματικά και ελλιπή στοιχεία. Έτσι, δεν υπάρχουν εμπειριστατωμένες και ασφαλείς αναλύσεις που να επιτρέπουν τη χάραξη στοχευμένων πολιτικών. Συγκεκριμένα, κανείς στην Ελλάδα δεν διαθέτει δημογραφικά στοιχεία της σύνθεσης των αποθεμάτων. Επίσης, δεν είναι γνωστή η επίδραση που έχουν τα διάφορα αλιευτικά εργαλεία στα αποθέματα και τους πληθυσμούς του είδους, έτσι ώστε να είναι δυνατή η ολοκληρωμένη εικόνα των αποθεμάτων σε κάποια από τις 3 βασικές γεωγραφικές υποπεριοχές διαχείρισης της Ελλάδας (Αιγαίο, Ιόνιο και Κρητικό). Εξάλλου, δεν διαθέτουμε ασφαλή σημεία αναφοράς (reference point) με βάση τα οποία θα κρίνουμε την πορεία του κάθε αποθέματος. Επιπλέον, πρέπει να τονίσουμε ότι στη χάραξη πολιτικής δεν λαμβάνεται συνήθως η γνώμη ειδικών επιστημόνων, και όταν αυτή ζητείται βασίζεται αναγκαστικά στα διαθέσιμα στοιχεία και στην αρχή της προληπτικής διαχείρισης. Και να μην ξεχνάμε ότι συχνά βαρύνοντα ρόλο παίζουν τα αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα και διάφορες οργανώσεις με επιρροή στα ΜΜΕ, που λόγω απουσίας στοιχείων αξιοποιούν συχνά ψευδείς «βιωματικές» εικόνες για την αλιεία. Βλ. σχετικά: Γ. Κλαδάς, «Αλιευτικός Τουρισμός και Περιβάλλον».

¹⁴¹ Α. Μαχιάς, «Η ορθολογική διαχείριση των αλιευτικών πόρων στο πλαίσιο της πράσινης ανάπτυξης»..

¹⁴² ΣΥΡΙΖΑ, Προλογικό σημείωμα, Τελευταία πρόσβαση στις 19/06/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.syn.gr/programma/programma.htm>.

¹⁴³ Τα μέτρα που θα ληφθούν για την αλιεία πρέπει να βασίζονται στην αρχή ότι τα μέτρα πρέπει να αφορούν όλες τις κατηγορίες των αλιευτικών εργαλείων αναλογικά με την παραγωγή τους και την επίδραση που έχουν στα ευαίσθητα τμήματα του πληθυσμού των ειδών, τα οποία θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως τμήματα του συνολικού οικοσυστήματος. Η διαχειριστική πολιτική πρέπει να προχωρήσει σε μία λογική προληπτικής διαχείρισης μέσω θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών, που θα κατανέμονται σε όλη την Ελλάδα και τους κόλπους όπου θα υπάρχουν ζώνες όπου κανείς δεν θα αλιεύει. Βλ. σχετικά: Α. Μαχιάς, «Η ορθολογική διαχείριση των αλιευτικών πόρων στο πλαίσιο της πράσινης ανάπτυξης».

Στο πλαίσιο αυτό, και ομάδες συμφερόντων ασκούν πίεση προκειμένου οι αρμόδιοι δημόσιοι φορείς να προβούν στη δημιουργία θαλάσσιων καταφυγίων σε συγκεκριμένες αλιευτικές περιοχές, προκειμένου να τερματιστεί η καταστροφική αλιεία στην περιοχή¹⁴⁴. Υποστηρίζουν ότι τα θαλάσσια καταφύγια εκτός από την προστασία των θαλασσών, θα καταστήσουν βιώσιμη την αλιεία, προσφέροντας ανάπτυξη στις τοπικές κοινωνίες¹⁴⁵.

Πρέπει επίσης να αναφέρουμε ότι η γενίκευση της εφαρμογής του συστημάτων VMS, που επιτρέπουν την παρακολούθηση της θέσης και της κίνησης των αλιευτικών σκαφών σε 24ώρη βάση η αναβάθμιση του συστήματος καθώς και η βελτίωση του νομικού πλαισίου αξιοποίησής του, η συστηματική παρακολούθηση και ανάλυση των στοιχείων, θα διευκολύνουν την επίβλεψη και αποτροπή της παράνομης αλιείας¹⁴⁶.

Η ΕΕ με στόχο τη χάραξη κοινών αλιευτικών πολιτικών έχει προκρίνει την συλλογή αλιευτικών στοιχείων με βάση ένα κοινό πρωτόκολλο για όλα τα κράτη μέλη (Ε.Κ.199/2008)¹⁴⁷.

Προβλέπεται ακόμα, ανασυγκρότηση των συνεταιρισμών και των ομάδων παραγωγών προς όφελος των αγροτών, συμπίεση του κόστους παραγωγής, με βελτίωση υποδομών, μείωση συντελεστών ΦΠΑ, στήριξη των μικροπαραγωγών αγροτών και ενίσχυση του αναπτυξιακού ρόλου της Αγροτικής Τράπεζας¹⁴⁸.

Ένα ακόμα από τα προβλήματα αφορούν, σύμφωνα με τη Λαϊκή Συσπείρωση Νοτίου Αιγαίου στις επιπτώσεις στην αλιεία από την εφαρμογή της Κοινής Αλιευτικής Πολιτικής της ΕΕ. Συγκεκριμένα, τονίζεται ότι η πολιτική έχει ως

¹⁴⁴ Greenpeace, «Σώστε τις θάλασσες», 4 Απριλίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.greenpeace.org/greece/el/news/2012/04/soste_tis_thalasses/.

¹⁴⁵ Α. Λάζου, «Τα θαλάσσια καταφύγια είναι η μόνη διέξοδος για τον κλάδο των ψαράδων», 6 Σεπτεμβρίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.tanea.gr/ellada/article/?aid=4654681>

¹⁴⁶ Α. Μαχιάς, «Η ορθολογική διαχείριση των αλιευτικών πόρων στο πλαίσιο της πράσινης ανάπτυξης».

¹⁴⁷ Η ΕΕ προωθεί την ενιαία ανάλυση τους ώστε να υπάρξει μία κοινή αντίληψη για τα αλιευτικά προβλήματα και τα μέτρα τα οποία θα πρέπει να λαμβάνονται. Η εφαρμογή αυτού του κανονισμού συγχρηματοδοτείται κατά 50% από την Ε.Ε. Η Ελλάδα, παρά την υποχρέωση που έχει αναλάβει στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τη συγχρηματοδότηση και τις ποινές που επιφέρει η μη υλοποίηση του κανονισμού, δεν υλοποιεί τη συλλογή στοιχείων με εξαίρεση την περίοδο 2003-2006. Η υλοποίηση του κανονισμού θα εφοδιάσει τους διαχειριστές με τα απαραίτητα στοιχεία για τη χάραξη αλιευτικής πολιτικής. Βλ. σχετικά: Α. Μαχιάς, «Η ορθολογική διαχείριση των αλιευτικών πόρων στο πλαίσιο της πράσινης ανάπτυξης».

¹⁴⁸ ΣΥΡΙΖΑ, Προλογικό σημείωμα.

αποτέλεσμα την εξαφάνιση των μικρών παράκτιων ψαράδων και παράλληλα την τεράστια αύξηση των ιχθυοκαλλιέργειών¹⁴⁹.

Υδατοκαλλιέργειες

Οι ιχθυοκαλλιέργειες αποτελούν έναν από τους υποτομείς της αλιείας, που πρέπει να αναφερθεί για τη θετική συμβολή του μέχρι σήμερα¹⁵⁰. Το αποτέλεσμα είναι η Ελλάδα να είναι πρώτη στη Μεσόγειο, αλλά και σε όλη την ΕΕ, στην καλλιέργεια ευρύαλων θαλασσινών ψαριών¹⁵¹. Τελευταία μάλιστα, σύμφωνα με ερευνητές, οι οποίοι χρησιμοποίησαν δορυφορικές εικόνες από το Google Earth για να εντοπίσουν μονάδες υδατοκαλλιέργειών σε 16 χώρες, η Ελλάδα ήρθε στην πρώτη θέση, καθώς συγκεντρώνει την πλειονότητα των κλωβών εκτροφής ψαριών¹⁵².

Σύμφωνα με τη ΝΔ, οι υδατοκαλλιέργειες, αποτελούν σημαντικό κομμάτι της αλιείας καθώς εκτός του μεγάλου ποσοστού απασχόλησης που συγκεντρώνουν, αποτελούν και δυναμικό κομμάτι του εξαγωγικού κλάδου. Συγκεντρώνουν άριστη ποιότητα και υψηλές προδιαγραφές προστασίας του περιβάλλοντος, γεγονός που τοποθετούν την Ελλάδα στη δεύτερη θέση σε παραγωγή ψαριών ιχθυοτροφείου στην Ευρώπη¹⁵³. Σε συγκεκριμένα δε είδη, κατέχει την πρώτη θέση, συγκεντρώνοντας το 72% της ευρωπαϊκής παραγωγής. Πρέπει επίσης να αναφερθεί το γεγονός ότι η ελληνική τεχνογνωσία στο θέμα των υδατοκαλλιέργειών έχει χαρακτηριστεί ως ένα επιτυχημένο μοντέλο βιομηχανικής εφαρμογής, με αποτέλεσμα να εξάγεται παγκοσμίως.

¹⁴⁹ Η Λαϊκή Συσπείρωση υποστηρίζει ότι μεγάλοι επιχειρηματικοί όμιλοι ελέγχουν πλήρως την ιχθυοκαλλιέργεια, με αποτέλεσμα την αποδυνάμωση των αλιέων. Η εξέλιξη αυτή ενισχύθηκε από τον νόμο για τις Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Υδατοκαλλιέργειών (ΠΟΑΥ) με τον οποίο δεσμεύονται τεράστιες εκτάσεις δημόσιας γης, θάλασσας και ακτών, περιορίζοντας τη δράση των παράκτιων ψαράδων. Βλ. σχετικά: Λαϊκή Συσπείρωση Νοτίου Αιγαίου, «Εξαφανίζονται οι μικροί ψαράδες», *Εφημερίδα Ριζοσπάστης*, 14 Ιουνίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012), Διαθέσιμο στο URL: <http://www2.rizospastis.gr/story.do?id=6899881&publDate=14/6/2012>.

¹⁵⁰ Η αξιοποίηση των επενδύσεων που έγιναν στις ιχθυοκαλλιέργειες, καθώς και του φυσικού χαρακτηριστικού που διαθέτει η χώρα, αυτό των θαλασσιών εκτάσεων, είχε ως αποτέλεσμα ο τομέας αυτός να χαρακτηρίζεται ως ένα άριστο παράδειγμα. Βλ. σχετικά: Ελληνική Εταιρία Διοικήσεως Επιχειρήσεων, «Η Ελλάδα Μπροστά! Ένα χρόνο μετά».

¹⁵¹ «Η αλιεία στην Ελλάδα και τον κόσμο».

¹⁵² «Ιχθυοκαλλιέργειες: πρώτη η Ελλάδα λέει το Google Earth-Απόφαση-σταθμός στον Πόρο», 20 Φεβρουαρίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.econews.gr/2012/02/20/ixthyokalliergeies-google-earth-poros/>.

¹⁵³ Σύμφωνα με στοιχεία του Συνδέσμου Ελλήνων Εξαγωγέων για το 2010.

Και από την πλευρά της απασχόλησης όμως, οι υδατοκαλλιέργειες παίζουν σημαντικό ρόλο, καθώς απορροφούν σημαντικό κομμάτι του ελληνικού ανθρώπινου δυναμικού¹⁵⁴. Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχει η δυνατότητα μεγαλύτερης αξιοποίησης του κλάδου αυτού, με στόχο τη δημιουργία περισσότερων θέσεων εργασίας. Με άλλα λόγια, δεδομένου ότι παρατηρείται άνοδος του διεθνούς ανταγωνισμού, κρίνεται αναγκαίο ο κλάδος των ιχθυοκαλλιεργειών να μειώσει τις τιμές των προϊόντων, προκειμένου να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει τα προϊόντα άλλων χωρών, τα οποία έχουν πολύ χαμηλές τιμές¹⁵⁵.

Παρόλα αυτά, πολλές επιχειρήσεις του κλάδου βρίσκονται σε μία επισφαλή χρηματοοικονομική κατάσταση, καθώς αντιμετωπίζουν δανειακές πιέσεις, ενώ τα βιολογικά αποθέματα συγκριτικά με τις βιολογικές πωλήσεις είναι αντιστρόφως ανάλογα¹⁵⁶. Το μέτρο που προτείνεται για την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου, είναι η απαλλαγή από τις «αλυσσίδες» των συσσωρευμένων βιολογικών αποθεμάτων, ενώ θα πρέπει οι επιχειρήσεις να παράγουν σύμφωνα με τη ζήτηση, έτσι ώστε να μην παρατηρούνται φαινόμενα υπερπροσφοράς¹⁵⁷.

Έχουν εκφραστεί φόβοι ότι οι υδατοκαλλιέργειες θα εμφανίσουν χαρακτηριστικά υπερσυγκέντρωσης και ολιγοπωλιακής αγοράς στη περίπτωση που θα είναι λίγοι αυτοί που θα έχουν τη δυνατότητα εκμετάλλευσης του όγκου παραγωγής¹⁵⁸.

¹⁵⁴ Σύμφωνα με τον ευρωβουλευτή, κ. Τσουκαλά, ο τομέας των υδατοκαλλιεργιών υποστηρίζει πάνω από 10.000 θέσεις εργασίας, κυρίως στην περιφέρεια, σε νησιωτικές και ακριτικές περιοχές. Βλ. σχετικά: Ι.Α. Τσουκαλάς, «Ελληνική υδατοκαλλιέργεια: Ευρωπαϊκή πρωτιά αλλά και στρατηγική επιλογή για το μέλλον», 24 Νοέμβριος 2009, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.tsoukalas.org/newsArticle.aspx?ID=17&UICulture=el-GR>.

¹⁵⁵ Αν και οι εταιρίες ιχθυοκαλλιεργειών υποστηρίζουν ότι η ανοδική πορεία των πωλήσεων θα συνεχιστεί, εντούτοις η κατάσταση αυτή χαρακτηρίζεται ως μία φούσκα, η οποία θα σκάσει προκαλώντας επιζήμιες επιπτώσεις στον κλάδο. Βλ. σχετικά: «Όπλο κατά της ανεργίας ο κλάδος των ιχθυοκαλλιεργειών», 21/06/2011, *Ελεύθερος Τύπος*, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://e-mag.career.teicrete.gr/content/280>

¹⁵⁶ Ο μεγάλος όγκος βιολογικών αποθεμάτων συμπιέζει τις τιμές με αποτέλεσμα οι προοπτικές για την κερδοφορία του κλάδου να είναι αρκετά συγκρατημένες, ακόμα και σε περίπτωση ανάκαμψης της ζήτησης λόγω της επικείμενης εξόδου από την οικονομική κρίση. Ταυτόχρονα, η υψηλή δανειακή πίεση δημιουργεί αυξημένες ανάγκες εξυπηρέτησης των χρεών και, μαζί με την περιορισμένη, κερδοφορία, δυσκολεύει την εξασφάλιση κεφαλαίου κίνησης. Η κατάσταση αυτή οφείλεται στην άνοδο του ποσοστού του παραγωγικού δυναμικού και στην πρώτη των τιμών και της ζήτησης που σημειώθηκε στην περίοδο 2008-2009. Βλ. σχετικά: Γ. Μανιάτης, «Ιχθυοκαλλιέργειες», Κλαδική Μελέτη, Ιούνιος 2011, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.iobe.gr/media/deltyp/perfish11.pdf>.

¹⁵⁷ «Ιχθυοκαλλιέργειες: Προκλήσεις και Προοπτικές. Μέρος Β», 26/10/2010, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.eeki.gr/pegasus/bin/pegweb3.dll?method=.../h901/faq0011&code=114363&pcode=H901_CD114363.

¹⁵⁸ Τον φόβο αυτό επιβεβαιώνει η εξαγορά μεγάλου ποσοστού μετοχών από τις σημαντικότερες ελληνικές επιχειρήσεις του κλάδου από ξένα κεφάλαια. Βλ. σχετικά: ΝΔ: «Κίνδυνος δημιουργίας

Το Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας έχει προχωρήσει, με υπουργικές αποφάσεις, στη χρηματοδότηση ιδιωτικών επενδύσεων στις υδατοκαλλιέργειες. Οι επενδύσεις μπορεί να αφορούν εκσυγχρονισμό εγκαταστάσεων αλλά και ίδρυση νέων μονάδων σε είδη που δεν εκτρέφονται αυτή τη στιγμή στη χώρα μας.

Και η ΝΔ στηρίζει την ύπαρξη επενδύσεων στον κλάδο των υδατοκαλλιεργειών, από ελληνικά και ξένα κεφάλαια, τα οποία ιδιαίτερα αυτήν την περίοδο κρίνονται ζωτικής σημασίας. Με τις επενδύσεις αυτές θα διασφαλισθεί η σταθερότητα και η αναπτυξιακή προοπτική του κλάδου παράλληλα όμως και σύμφωνα με μία εθνική στρατηγική¹⁵⁹.

Στα αρνητικά στοιχεία της υπάρχουσας κατάστασης σήμερα πρέπει να προστεθεί και αυτό του κατακερματισμού του κλάδου. Το γεγονός αυτό δεν επιτρέπει την ανάληψη δράσεων κοινού ενδιαφέροντος, ούτε την έγκαιρη πληροφόρηση με στοιχεία εξέλιξης της αγοράς. Κρίνεται λοιπόν αναγκαίο να δημιουργηθεί ένας σύνδεσμος επιχειρήσεων, ή να υπάρξει μία συγχώνευση επιχειρήσεων, τα οποία θα συμβάλουν στην ανάπτυξη του κλάδου¹⁶⁰.

Για να υπάρξουν οικονομίες κλίμακας, θα πρέπει να δοθούν κίνητρα σε μικρούς παραγωγούς, όπως επίσης θα πρέπει να δημιουργηθούν μεγαλύτερα πάρκα. Επιπλέον, η δημιουργία «επώνυμων» αγροτικών προϊόντων για συγκεκριμένες αγορές, θα δώσει ώθηση στην οικονομία. Επίσης τα προϊόντα του κλάδου πρέπει να ενταχθούν στον κατάλογο με τα σημαντικά εξαγωγικά προϊόντα της χώρας και να γίνουν επενδύσεις για την προώθηση της στην εγχώρια και διεθνή αγορά¹⁶¹.

Και σε εθνικό επίπεδο όμως πρέπει να ληφθούν μέτρα για την ενίσχυση των προϊόντων ιχθυοκαλλιέργειας. Με άλλα λόγια, στα πλαίσια της περιβαλλοντι-

καρτέλ στις υδατοκαλλιέργειες», 27 Μαρτίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012), Διαθέσιμο στο URL: <http://www.paseges.gr/el/news/ND:-Kindynos-dhmioyrgias-kartel-stis-ydatokalliergeies> .

¹⁵⁹ ΝΔ: «Κίνδυνος δημιουργίας καρτέλ στις υδατοκαλλιέργειες.

¹⁶⁰ Ο σύνδεσμος επιχειρήσεων ή η συγχώνευση επιχειρήσεων θα επιτρέψουν, μεταξύ άλλων, να υπάρχει καλύτερη ενημέρωση για την κατάσταση της αγοράς και μεγαλύτερη συνεργασία με ερευνητικά κέντρα. Με τον τρόπο αυτό θα συμβάλουν στον περιορισμό της μείωσης των τιμών, καθώς και στη συντονισμένη προώθηση των προϊόντων. Θα διαδραματίσει επίσης σημαντικό ρόλο στην βελτίωση ευκαιριών για καινοτομία, στην οποία συγκαταλέγεται και η διαφοροποίηση των ειδών που καλλιεργούνται στα ιχθυοτροφία. Ένα όμως από τα βασικότερα που θα πρέπει να κάνει, είναι η δημιουργία ενός εθνικού brand, αντίστοιχου με αυτού στα γεωργικά προϊόντα. Πρέπει επίσης να αναφερθεί και η δυνατότητα που θα διαθέτουν να προχωρήσουν σε εγκατάσταση μεγάλων υπεράκτιων εγκαταστάσεων και μονάδων προπάχυνσης, προωθώντας με τον τρόπο αυτό την παραγωγική διαδικασία στο επόμενο στάδιο. Βλ. σχετικά: Γ. Μανιάτης, «Ιχθυοκαλλιέργειες» και «Ιχθυοκαλλιέργειες: Προκλήσεις και Προοπτικές. Μέρος Β».

¹⁶¹ Ελληνική Εταιρία Διοικήσεως Επιχειρήσεων, «Η Ελλάδα Μπροστά! Ένα χρόνο μετά».

κής ευαισθητοποίησης των καταναλωτών, οι επιχειρήσεις πρέπει να ενσωματώσουν εγκαταστάσεις παραγωγής στο φυσικό περιβάλλον, κάτι το οποίο οφείλουν να γνωστοποιήσουν στους καταναλωτές¹⁶².

Τις επιπτώσεις της υδατοκαλλιέργειας παρουσιάζουν όμως ομάδες συμφερόντων, οι οποίες υποστηρίζουν ότι με τον τρόπο που πραγματοποιούνται σήμερα οι υδατοκαλλιέργειες επιτείνουν την κρίση, αφαιρώντας πολλαπλάσιους θαλάσσιους πόρους σε σχέση με αυτούς που παράγουν¹⁶³.

Οι υδατοκαλλιέργειες συνεπώς, συνδέονται με την κατάληψη ακτών και την υποβάθμιση παράκτιων περιοχών¹⁶⁴. Πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι η διαδικασία χωροθέτησης και αδειοδότησης της ιχθυοκαλλιέργειας καθώς και ο προσδιορισμός των περιβαλλοντικών της όρων γίνεται με καθαρά οικονομικά κριτήρια, γεγονός που επιτείνει τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις¹⁶⁵.

Ταυτόχρονα, οι ιχθυοκαλλιέργειες έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με τον τουρισμό. Αναλυτικότερα, η Ελλάδα κατέχει την πρώτη θέση στις χώρες ιχθυοπαραγωγούς της Μεσογείου. Αντίθετα, άλλες χώρες, όπως Γαλλία και Ιταλία, προτιμούν να αναπτύξουν τον τουρισμό τους και να προμηθεύονται ψάρια από την Ελλάδα. Με αυτόν τον τρόπο επιλέγουν να ανταμείψουν άλλες χώρες, όπως η Ελλάδα, για να αναλάβουν επιβλαβείς δραστηριότητες, όπως οι ιχθυοκαλλιέργειες, καθώς δίνουν έμφαση από τη μία πλευρά στην προστασία του περιβάλλοντος και από την άλλη στην στρατηγική προτεραιότητα του τουριστικού

¹⁶² Αυτό θα επιτευχθεί με την ανάπτυξη κατάλληλων συστημάτων ελέγχου ποιότητας, τα οποία θα επιτρέψουν τη δημιουργία αναγνωρισμένων σημάτων πιστοποίησης ποιότητας και περιβαλλοντικής επίδοσης. Βλ. σχετικά: Γ. Μανιάτης, «Ιχθυοκαλλιέργειες»..

¹⁶³ Η πραγματική παραγωγή της ιχθυοκαλλιέργειας, είναι έως και δέκα φορές μεγαλύτερη της επιτροπόμενης από τους εγκεκριμένους όρους. Σύμφωνα με την επιστημονική θεωρία, για να κερδοφορεί μία μονάδα πρέπει να ξεπεράσει το 200% της επιτρεπόμενης παραγωγής της. Βλ. σχετικά: Γ. Δημητριάδης, «Ιχθυοκαλλιέργεια στην Ελλάδα-Αναπτυξιακά Διλήμματα», 21/04/2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.porosnews.gr/opinions/%CE%B9%CF%87%CE%B8%CF%85%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B9%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%B4%CE%B1-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%84%CF%85/>.

¹⁶⁴ Αυτό συνεπάγεται επιβάρυνση του παράκτιου θαλάσσιου περιβάλλοντος με οργανικό φορτίο (τροφή, απόβλητα) και χημικές ουσίες (φάρμακα, καθαριστικά) επηρεάζοντας την ποιότητα του νερού και τα θαλάσσια οικοσυστήματα. Βλ. σχετικά: Α. Λάζου, «Τα θαλάσσια καταφύγια είναι η μόνη διέξοδος για τον κλάδο των ψαράδων».

¹⁶⁵ Γ. Δημητριάδης, «Ιχθυοκαλλιέργεια στην Ελλάδα-Αναπτυξιακά Διλήμματα».

προϊόντος. Η κατάσταση αυτή έχει συνέπειες όχι μόνο σε εθνικό επίπεδο, αλλά πολύ περισσότερο σε τοπικό επίπεδο¹⁶⁶.

Για τους λόγους αυτούς, και προκειμένου να υπάρξει ανάπτυξη των υδατοκαλλιεργειών χωρίς τις προαναφερθείσες επιπτώσεις, προτείνονται τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία το κράτος θα πρέπει να χωροθετήσει τις μονάδες ιχθυοκαλλιέργειας. Η ανάπτυξη λοιπόν θα πρέπει να γίνει σε περιοχές με μεγάλες δυνατότητες αυτοκαθαρισμού, χωρίς υφιστάμενη περιβαλλοντική επιβάρυνση, αποφεύγοντας περιοχές όπου υπάρχει τουριστική ανάπτυξη¹⁶⁷.

Αλιευτικός Τουρισμός

Ο αλιευτικός τουρισμός αποτελεί μία ήπια μορφή βιώσιμης και εναλλακτικής τουριστικής ανάπτυξης. Ταυτόχρονα, είναι και ένα μέτρο για την ενίσχυση του εισοδήματος των αλιέων.

Όσον αφορά στον τομέα της απασχόλησης, η ενασχόληση του ψαρά με τον αλιευτικό τουρισμό, όχι μόνο θα συμβάλει στην ενίσχυση του εισοδήματός του, αλλά θα λειτουργήσει θετικά και ως προς τη μείωση της έντονης αλιευτικής δραστηριότητας. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της θνησιμότητας από το ψάρεμα, καθώς θα υπάρχει συμμόρφωση στην εφαρμογή των κανόνων και των περιορισμών που ισχύουν, ώστε να περιοριστούν οι παράνομες αλιευτικές δραστηριότητες. Επίσης, θα συμμορφωθούν στους κανόνες για το ελάχιστο επιτρεπόμενο μέγεθος των αλιευμάτων. Κρίνεται απαραίτητο οι αλιείς να αντιληφθούν την ανάγκη μαζικής ανταπόκρισης στα μέτρα περιορισμού της αλιευτικής έντασης, με στόχο τη μείωση της θνησιμότητας από το ψάρεμα προς όφελος των ιχθυοαποθεμάτων. Πρέπει να εξασφαλιστούν τόσο οι ποιοτικές και ποσοτικές διατροφικές απαιτήσεις του είδους που αλιευτεί, όσο και η διατήρηση των αντίστοιχων βιότοπων που του προσφέρουν τροφή και προστασία στα νεαρά του στάδια.

Βασικό κριτήριο για την ενασχόληση με τον αλιευτικό τουρισμό είναι η εκπαίδευση¹⁶⁸.

¹⁶⁶ Υπάρχουν επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής, στον τοπικό τουρισμό, ενώ παρατηρείται περιβαλλοντική υποβάθμιση μεγάλου αριθμού νησιωτικών και παραθαλάσσιων περιοχών και μικρά οφέλη στην οικονομία. Βλ. σχετικά: Γ. Δημητριάδης, «Ιχθυοκαλλιέργεια στην Ελλάδα-Αναπτυξιακά Διλήμματα».

¹⁶⁷ Γ. Δημητριάδης, «Ιχθυοκαλλιέργεια στην Ελλάδα-Αναπτυξιακά Διλήμματα», *ό.π.*

¹⁶⁸ Οι ψαράδες θα πρέπει να έχουν παρακολουθήσει ειδικά σεμινάρια, όπου, εκτός από τα θέματα επικοινωνίας με τους τουρίστες και εκείνα τα σχετικά με την οργάνωση και την προώθηση της δρα-

Όσον αφορά στον τουρισμό, στα πλαίσια του αλιευτικού τουρισμού ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να γνωρίσει τις αλιευτικές ασχολίες, τις μεθόδους αλιείας και τα αλιεύματα. Επιπλέον έρχεται σε επαφή με τη φύση, κατανοώντας την βιοποικιλότητα του οικοσυστήματος, με αποτέλεσμα την ευαισθητοποίηση και την επαγρύπνηση του για την προστασία των υδάτινων περιοχών και την πρόληψη της ρύπανσής τους¹⁶⁹. Γνωρίζει επίσης τις δραστηριότητες των αλιέων, λειτουργώντας ως παράγοντας περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και ανάπτυξης διαπολιτισμικής επικοινωνίας μεταξύ του επαγγελματία αλιέα και του περιηγητή. Ταυτόχρονα προβάλλεται και η περιοχή στην οποία εφαρμόζεται αυτού του είδους ο τουρισμός.

Από την άλλη πλευρά, ο τουρίστας ως καταναλωτής, μαθαίνει να εκτιμά καλύτερα τα θαλασσινά προϊόντα, καθώς αποκτά προσωπική εικόνα για τις διαδικασίες παραγωγής τους και είναι ίσως διατεθειμένος να τα πληρώσει πιο ακριβά, συνειδητοποιώντας την εξάντληση των υδρόβιων πόρων στις μέρες μας, ένα τεράστιο περιβαλλοντικό θέμα με παγκόσμια διάσταση¹⁷⁰.

Στην κατεύθυνση του αλιευτικού τουρισμού έχουν αρχίσει να γίνονται ήδη κάποιες κινήσεις. Πρόσφατα, το Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, προχώρησε σε νομοσχέδιο με στόχο τον εκσυγχρονισμό του πλαισίου ανάπτυξης του θαλάσσιου – αλιευτικού τουρισμού. Συγκεκριμένα, προβλέπει την ενοποίηση του κλάδου θαλάσσιου Τουρισμού σε κοινό θεσμικό πλαίσιο (από τα μικρά σκάφη μέχρι τις θαλαμηγούς και τα ημερόπλοια), ενώ καταργεί τις διακρίσεις στη βάση «αυθαίρετων» κριτηρίων (μήκος, διάρκεια ναύλωσης και τύπος ναύλωσης). Επιπλέον, θεσπίζει κοινή διαδικασία «έναρξης δραστηριότητας» ανεξαρτήτως του τύπου του σκάφους, ενώ αλλάζει το κριτήριο επαγγελματικότητας (από την καταμέτρηση ημερών σε σύστημα υπολογισμού). Προχωρά σε μείωση της γραφειοκρατίας, με την κατάργηση αναθεωρήσεων, επεκτείνει τον τρόπο ναύλωσης, από αποκλειστικά ολική και σε μερική και σε πακέτο με συνδυασμό πολλών τρόπων. Επίσης, δημιουρ-

στηριότητας του Αλιευτικού Τουρισμού, θα έχουν την ευκαιρία να κατανοήσουν επίσης τις αρχές διαχείρισης των αλιευτικών αποθεμάτων, την προστασία της βιοποικιλότητας και των τροφικών δικτύων, καθώς και να ενημερωθούν για τη διατροφική αξία των αλιευμάτων και το πώς αυτή αναδεικνύεται, μαζί με την τοπική παράδοση, με δράσεις εστίασης στα πλαίσια ενός πακέτου Αλιευτικού Τουρισμού. Βλ. σχετικά: Κλαδάς, Γ., «Αλιευτικός Τουρισμός και Περιβάλλον».

¹⁶⁹ Για παράδειγμα, η παρατήρηση των θαλάσσιων οργανισμών που αλιεύονται στην περιοχή και η συσχέτιση των μορφολογικών τους χαρακτηριστικών με τον τρόπο ζωής τους, ή το περιβάλλον τους (τύπος του βυθού, βάθος, διαύγεια του νερού κτλ.), μπορούν να αποτελέσουν θέματα επικοινωνίας του τουρίστα με τον ψαρά και να προσδιορίσουν τη σχέση του με την άγρια φύση. Σε μία τέτοια περίπτωση, η επιμόρφωση του ψαρά, (ή ενός ξεναγού που θα μπορούσε να είναι λ.χ. μέλος της οικογένειάς του) θα μπορούσε να του προσφέρει τις κατάλληλες γνώσεις και ιδέες για μία τέτοια συζήτηση. Βλ. σχετικά: Κλαδάς, Γ., «Αλιευτικός Τουρισμός και Περιβάλλον».

¹⁷⁰ «Η αλιεία στην Ελλάδα και τον κόσμο».

γεί ένα ολοκληρωμένο και ενιαίο μητρώο σκαφών αναψυχής για την παρακολούθηση του κλάδου και την εκπόνηση στρατηγικών μέτρων ή κινήτρων, ενώ παρέχει τη δυνατότητα ερασιτεχνικής αλιείας από τα σκάφη αναψυχής¹⁷¹.

Συνδιαχειριζόμενες αλιευτικές ζώνες

Σε σύγκριση με άλλες αλιευτικές χώρες, η Ελλάδα δεν έχει δημιουργήσει διαχειριζόμενες ζώνες, στις οποίες να εξασφαλίζεται η αειφόρος χρήση του κάθε εργαλείου, με συγκεκριμένα κριτήρια επιλεκτικότητας. Επιπλέον, η έλλειψη ενημέρωσης, επιτείνει την κατάσταση αυτή. Δίκτυα ενεργών πολιτών, τα οποία σε συνεργασία με ινστιτούτα ειδικευμένα στη θαλάσσια προστασία, καταβάλλουν προσπάθειες για να ενημερώσουν το κοινό σχετικά με περιβαλλοντικά ζητήματα και την αντιμετώπισή τους. Εντούτοις, η απουσία περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, που έχει ως αποτέλεσμα και την απουσία περιβαλλοντικής συνείδησης, αποτελεί τροχοπέδη στις προσπάθειες για ευαισθητοποίηση σε περιβαλλοντικά ζητήματα.

Στην Ελλάδα ξεκίνησε πρόσφατα η λειτουργία του πρότυπου Κέντρου Αλιευτικής Έρευνας του Αρχιπελάγους, σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση και τον τοπικό αλιευτικό σύλλογο¹⁷². Το Σχέδιο Προσαρμογής Αλιευτικών Δραστηριοτήτων έχει ως κύριους στόχους τον περιορισμό της εντατικής αλιείας, κυρίως από τις μηχανότρατες, τον τερματισμό της παράνομης και καταστροφικής αλιείας και την προώθηση της αειφόρου αλιείας¹⁷³. Πρέπει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι αυτή η

¹⁷¹ Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, «Σημεία ομιλίας του Υπουργού Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, Γιάννη Στουρνάρα, στο «Cruise Update at Posidonia 2012», στο πλαίσιο της διεθνούς ναυτιλιακής έκθεσης Ποσειδώνια 2012», 6 Ιουνίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012), Διαθέσιμο στο URL: <http://www.mindev.gov.gr/?p=6798>

¹⁷² Πρόκειται για το Κέντρο Αλιευτικής Έρευνας, το οποίο ξεκίνησε να λειτουργεί στους Φούρνους Κορσέων. Βλ. σχετικά: Α. Μήλιου, «Ξεκίνησε η λειτουργία του Κέντρου Αλιευτικής Έρευνας στους Φούρνους Κορσέων», 08.05.2012, Τελευταία πρόσβαση στις 26/06/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.ikariamag.gr/%CE%BE%CE%B5%CE%BA%CE%AF%CE%BD%CE%B7%CF%83%CE%B5-%CE%B7-%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CE%AD%CE%BD%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%AD%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82-%CF%86%CE%BF%CF%8D%CF%81%CE%BD%CE%BF%CF%85%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CF%81%CF%83%CE%B5%CF%8E%CE%BD>.

¹⁷³ Η προσπάθεια αυτή θα πρέπει να αποτελέσει εφαλτήριο για την υλοποίηση παρόμοιων σχεδίων διαχείρισης και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, προκειμένου να πραγματοποιηθεί περαιτέρω υποβάθμιση των ιχθυοαποθεμάτων. Βλ. σχετικά: Α. Μήλιου, «Δημιουργία πρώτης συνδιαχειριζόμενης

προσπάθεια έχει, μεταξύ άλλων, τη στήριξη της Επιτροπής Θαλάσσιων Υποθέσεων και Αλιείας, η οποία τάσσεται υπέρ του καθορισμού ενός δικτύου προστατευόμενων περιοχών αλιείας στη Μεσόγειο, για την ανάκαμψη και τη διαφύλαξη της παραγωγικότητας των θαλασσών, τη βιωσιμότητα της αλιείας και την επιβίωση των προστατευόμενων ειδών¹⁷⁴.

αλιευτικής ζώνης», 26 Μαΐου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26515&subid=2&pubid=112870547>

¹⁷⁴ Γ. Τσεντελιέρος, «Σχέδια για την πρώτη συνδιαχειριζόμενη αλιευτική ζώνη στην Ελλάδα», 02.12.2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.psarema.gr/component/k2/item/1819-%CF%83%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%B1-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%B7-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%87%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B9%CE%B6%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B7-%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B6%CF%8E%CE%BD%CE%B7-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1.html> .

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Είναι γενικά αποδεκτό ότι οι περίοδοι κρίσης χαρακτηρίζονται από μεγάλους κινδύνους, αλλά και από μεγάλες ευκαιρίες. Η άποψη αυτή μπορεί να επαληθευτεί πλήρως στην περίπτωση του πρωτογενούς τομέα στη χώρα μας.

Η γεωργία και η αλιεία παρουσιάζουν σήμερα, σε μία περίοδο βαθιάς οικονομικής ύφεσης, πρωτόγνωρο σκηνικό ανάπτυξης. Το γεγονός αυτό, το οποίο επιβεβαιώνεται από τους οικονομικούς δείκτες, δεν οφείλεται σε αναπτυξιακή πολιτική του κράτους, αλλά στη μεταβολή της κοινωνίας και στην πεποίθηση των νέων ότι ο κλάδος προσφέρει επενδυτικές ευκαιρίες.

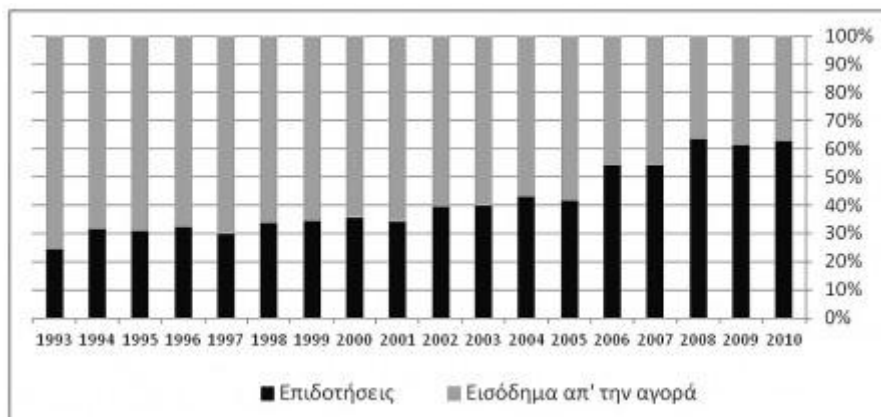
Η πρόκληση που πρέπει να αντιμετωπίσει η ελληνική γεωργία είναι να κατάφερε να καλύψει τις γραφειοκρατικές απαιτήσεις, να προχωρήσει πέρα από το «γράμμα» και να σχεδιάσει καινοτομικά προγράμματα για την ύπαιθρο¹⁷⁵.

Εφόσον, λοιπόν η πολιτεία πάρει όλα τα απαιτούμενα μέτρα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που μαστίζουν τον κλάδο (αναποτελεσματικότητα εκμεταλλεύσεων, μη αξιοποίηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος των εδαφοκλιματικών συνθηκών, έλλειψη διάχυσης επιστημονικής γνώσης και εμπειρίας κ.α.) και συμβάλει αποφασιστικά στην ανάπτυξη ενός νέου παραγωγικού υποδείγματος, τότε η γεωργία και η αλιεία θα αποτελέσουν ξανά τους βασικούς συντελεστές της παραγωγικής αναδιάρθρωσης της οικονομίας.

¹⁷⁵ Π. Καρανικόλας, «Πυλώνες Ανάπτυξης για έξοδο από την κρίση: Γεωργία»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1: Η σύνθεση του Γεωργικού Οικογενειακού Εισοδήματος

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων της Eurostat

Π. Καρανικόλας, Ν. Μαρτίνος, «Η ελληνική γεωργία μπροστά στην κρίση: προβλήματα και προοπτικές», *Νέος Λόγος Ερμής*, τ. 2., 15 Φεβρουαρίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://ardin-rixi.gr/archives/3811>

Π. Καρανικόλας, «Πυλώνες Ανάπτυξης για έξοδο από την κρίση: Γεωργία», Παρουσίαση στην Ημερίδα «Μια συνεκτική αναπτυξιακή προοπτική της Ελλάδας απέναντι στην κρίση», Αθήνα, 2 Ιουλίου 2012.

Πίνακας 2: Απασχόληση (% απασχόλησης ανά τομέα), 1993-2010

		1993	2000	2006	2010
PU	Immigrants with Greek Nationality	0.0	3.2	8.8	7.0
	Other Immigrants	0.9	0.8	10.4	13.4
	All Immigrants	0.9	3.9	19.1	20.4
IR	Immigrants with Greek Nationality	0.1	0.1	1.2	1.8
	Other Immigrants	0.5	0.4	2.4	4.8
	All Immigrants	0.6	0.6	3.6	6.6
PR	Immigrants with Greek Nationality	0.2	0.5	1.8	2.0
	Other Immigrants	0.3	0.8	3.7	6.4
	All Immigrants	0.5	1.3	5.5	8.3
All	Immigrants with	0.2	0.5	1.8	2.1

Areas	Greek Nationality				
	Other Immigrants	0.3	0.7	3.5	6.1
	All Immigrants	0.5	1.2	5.3	8.2

Source: HSA, Labor Force Surveys, compiled from NUTS II original micro-data

PU: Predominantly Urban Areas, IR: Intermediate Areas, PR: Predominantly Rural Areas

Table 1. Immigrants employed in agriculture (% total employment in agriculture), 1993-2010

Zografakis, St. and P. Karanikolas (2012): "Tracing the consequences of economic crisis in rural areas: evidence from Greece", in Adisa, R. (Ed.) Rural Development - Contemporary Issues and Practices, pp. 311-336, ISBN 978-953-51-0461-2, InTech Publications.

**Πίνακας 3: ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΜΟΝΟΨΗΦΙΕΣ
ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΑΙ Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2012 (σε εκατ. \$)**

Προϊόν	Αξία		Μεταβολή %	Σύνθεση %	
	2012*	2011*	12*/11*	2012*	2011*
	ΕΞΑΓΩΓΕΣ				
Αγροτικά Προϊόντα	391.4	420.6	-6.9%	16.2%	21.1%
Τρόφιμα και ζώα ζωντανά	307.9	338.2	-9.0%	12.7%	16.9%
Λάδια και λίπη ζωϊκής ή φυτικής προέλευσης	30.3	39.2	-22.7%	1.3%	2.0%
	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ				
Αγροτικά Προϊόντα	564.7	675.8	-16.4%	14.9%	13.3%
Τρόφιμα και ζώα ζωντανά	490.8	599.5	-18.1%	12.9%	11.8%
Λάδια και λίπη ζωϊκής ή φυτικής προέλευσης	26.9	22.6	19%	0.7%	0.4%

*Τα στοιχεία και για τα δύο έτη είναι προσωρινά. Πηγή: ΕΣΥΕ. Επεξεργασία στοιχείων από το ΚΕΕΜ

Πίνακας 4. Αγορές κρέατος από παραγωγούς και εξωτερικό (σε κιλά)*

Είδος Κρέατος	Αγορές από Ελλάδα	Αγορές από Ε.Ε	Αγορές από τρίτες χώρες
ΝΩΠΙΟ ΒΟΕΙΟ	16.228.648	96.309.468	2.176.174
ΚΑΤΕΨΥΓΜΕΝΟ ΒΟΕΙΟ	33.461	2.289.568	344.581
ΝΩΠΙΟ ΧΟΙΡΕΙΟ	66.278.757	142.384.395	1.043.793

ΚΑΤΕΨΥΓΜΕΝΟ ΧΟΙΡΕΙΟ	424.789	8.151.996	212
ΝΩΠΙΟ ΠΡΟΒΕΙΟ	20.431.208	6.274.111	4.608.181
ΚΑΤΕΨΥΓΜΕΝΟ ΠΡΟΒΕΙΟ	9.684	1.196.279	774.104
ΝΩΠΙΟ ΑΙΓΕΙΟ	3.874.275	20.732	48.067
ΚΑΤΕΨΥΓΜΕΝΟ ΑΙΓΕΙΟ	484	0	0

*σύμφωνα με τις δηλώσεις ισοζυγίου κρέατος το έτος 2010. Πηγές: ΕΛΟΓΑΚ και www.meatplace.gr

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεξιάδης, Γρ., «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και ο ρόλος του πρωτογενούς τομέα», 11.01.2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012), Διαθέσιμο στο URL: <http://www.paseges.gr/el/news/H-pagkosmia-oikonomikh-krish-kai-o-rolos-toy-prwtogenoys-tomea> .
- Αλεξιάδης, Γρ., «Θέλουμε ΚΑΠ με πολιτική φυσιογνωμία και ενεργούς αγρότες», 10.11.2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.paseges.gr/el/news/Grhgorhs-Alexiadhs:-THeloyme-KAP-me-politikh-fysiognwmia-ki-energoys-agrotes>
- Αναστασιάδης, Μ., «Ορισμένες θέσεις των Οικολόγων Πράσινων για τη γεωργία-κτηνοτροφία», Παρουσίαση στην εκδήλωση: Βιολογικά προϊόντα, μικρή κλίμακα, οικολογικά δίκτυα, 14 Μαρτίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://ecology-salonika.org/2010/03/14/%CE%BFFrganic-farming-and-local-networks/> .
- Βενιζέλος, Ε., «Θα σεβαστούμε τα εθνικά χαρακτηριστικά της ελληνικής γεωργίας, Το πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ για την αγροτική πολιτική», *Εφημερίδα Καθημερινή*, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://portal.kathimerini.gr/4dcgi/w/articles/kathbreak_1_24/04/2012_439060
- Βιέννας, Ε., Κ. Πουλάς, Τζήμας, Γ., «Επιστημονική Υποστήριξη Νέων Αγροτών: Πρωτοπόρες Μέθοδοι Προώθησης και Πώλησης Αγροτικών Προϊόντων. Εγχειρίδιο Ορθών Πρακτικών. Ηλεκτρονικό Εμπόριο», Στα πλαίσια υλοποίησης του προγράμματος της Γραμματείας Νέας Γενιάς «Επιστημονική Υποστήριξη των Νέων Αγροτών», Τελευταία Πρόσβαση 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.neagenia.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=RESOURCE&cesrc=1833&cnode=31>
- Γούλας, Π., Κ. Δεληγιάννης, Δ. Κάντας, Σ. Παπαδόπουλος, Γ. Ρήγας, «Οδηγός επιχειρηματικότητας Νέων Κτηνοτρόφων», Στο πλαίσιο του προγράμματος της Γραμματείας Νέας Γενιάς «Επιστημονική Υποστήριξη Νέων Αγροτών», Λάρισα, Οκτώβριος 2011, Τελευταία Πρόσβαση 08/07/2012 Διαθέσιμο στο URL: <http://www.neagenia.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=RESOURCE&cesrc=1833&cnode=31>
- Δημητριάδης, Γ., «Ιχθυοκαλλιέργεια στην Ελλάδα-Αναπτυξιακά Διλήμματα», 21/04/2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.porosnews.gr/opinions/%CE%B9%CF%87%CE%B8%CF%85%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B9%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%B4%CE%B1-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%84%CF%85/>
- Διβάρης, Β., «Η αγροτική ανάπτυξη με ορίζοντα το 2020. Προοπτικές και προκλήσεις», 16 Μαρτίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/06/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.agrotypos.gr/index.asp?mod=articles&id=71286> .
- Καραμίχας, Τζ., «Να δούμε μπροστά ένα μοντέλο αγροτικής ανάπτυξης με επίκεντρο τον αγρότη που παράγει», 31 Ιανουαρίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.paseges.gr/el/news/Tzanetos-Karamihas:-Na-doyme-mprosta-ena-montelo-agrotikhs-anaptyxhs-me-epikentro-ton-agroth-ayton-poy-paragei> .
- Καρανικόλας, Π., Ν. Μαρτίνο, «Η ελληνική γεωργία μπροστά στην κρίση: προβλήματα και προοπτικές», *Νέος Λόγιος Ερμής*, τ. 2., 15 Φεβρουαρίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/06/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://ardinxixi.gr/archives/3811>

- Κασαπίδης, Γ., Δελτίο Τύπου, «Απροστάτευτοι στην κρίση οι Έλληνες αγρότες», 13 Ιανουαρίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.kasapidis.gr/index.php?module=press&task=read&id=906>
- Κατσινοπούλου, Ε., «Ο αγροτικός τομέας πλώνει ανάπτυξης και διεξόδου από την κρίση», Εκδήλωση ΣΥΡΙΖΑ στην Agrotica, 05 Φεβρουαρίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.avgi.gr/ArticleActionshow.action?articleID=667493>.
- Κίττας, Κ., «Οι θερμοκηπιακές καλλιέργειες μοχλός ανάπτυξης της ελληνικής υπαίθρου», Άρθρο στα πλαίσια της διαβούλευσης: «Μετάβαση σε μια πράσινη Ελλάδα 2010-2020», 29 Ιουλίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.diavouleusi.eliamep.gr/agriculture/%CE%BF%CE%B9-%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%BC%CE%BF%CE%BA%CE%B7%CF%80%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B9%CE%AD%CF%81%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%B5%CF%82-%CE%BC%CE%BF%CF%87%CE%BB%CF%8C/>.
- Κλαδάς, Γ., «Αλιευτικός Τουρισμός και Περιβάλλον», Άρθρο στα πλαίσια της διαβούλευσης: *Μετάβαση σε μια πράσινη Ελλάδα 2010-2020*, ΕΛΙΑΜΕΠ, 19 Ιουλίου 2011, (Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012), Διαθέσιμο στο URL: <http://www.diavouleusi.eliamep.gr/agriculture/%E2%80%9CCE%B1%CE%BB%CE%B9%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B2%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD%E2%80%9D/>.
- Λαγός, Δ., «Ο αγροτουρισμός ως παράγοντας ανάπτυξης του νομού Αρκαδίας», Τελευταία πρόσβαση 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://conference.arcadians.gr/index.php?catid=1&itemid=7>
- Λακασάς, Δ., Ομιλία στο συνέδριο «Export Summit: roadmap to growth», 04 Μαΐου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012) Διαθέσιμο στο URL: <http://www.agrotipos.gr/index.asp?mod=articles&id=72287>.
- Λάζου, Α., «Τα θαλάσσια καταφύγια είναι η μόνη διεξόδος για τον κλάδο των ψαράδων», 6 Σεπτεμβρίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.tanea.gr/ellada/article/?aid=4654681>.
- McKinsey&Company, “Greece 10 Years Ahead, Defining Greece’s new growth model and strategy”, March 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 28/06/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.mckinsey.com/locations/athens/GreeceExecutiveSummary_new/pdfs/Executive_summary_English.pdf
- Μανιάτης, Γ., «Ιχθυοκαλλιέργειες», Κλαδική Μελέτη, Ιούνιος 2011, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.iobe.gr/media/deltyp/perfish11.pdf>.
- Μαραβέγιας, Ν., «Προτάσεις για την ελληνική γεωργία στο πλαίσιο της νέας ΚΑΠ», Άρθρο στα πλαίσια της διαβούλευσης : *Μετάβαση σε μια πράσινη Ελλάδα 2010-2020*, 24 Μαρτίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.diavouleusi.eliamep.gr/agriculture/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B3%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84/>.
- Μαχιάς, Α., «Η ορθολογική διαχείριση των αλιευτικών πόρων στο πλαίσιο της πράσινης ανάπτυξης», Άρθρο στα πλαίσια της διαβούλευσης: *Μετάβαση σε μια*

- πράσινη Ελλάδα 2010-2020, ΕΛΙΑΜΕΠ, 31 Ιανουαρίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.diavouleusi.eliamep.gr/agriculture/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BF%CF%81%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%81/>.
- Μήλιου, Α., «Ξεκίνησε η λειτουργία του Κέντρου Αλιευτικής Έρευνας στους Φούρνους Κορσέων», 08.05.2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.ikariamag.gr/%CE%BE%CE%B5%CE%BA%CE%AF%CE%BD%CE%B7%CF%83%CE%B5-%CE%B7-%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CE%AD%CE%BD%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%AD%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82-%CF%86%CE%BF%CF%8D%CF%81%CE%BD%CE%BF%CF%85%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CF%81%CF%83%CE%B5%CF%8E%CE%BD>.
 - Μήλιου, Α., «Δημιουργία πρώτης συνδιαχειριζόμενης αλιευτικής ζώνης», 26 Μαΐου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26515&subid=2&pubid=112870547>
 - Μιχαηλίδης, Δ., «Προτάσεις προσαρμογής της «ΚΑΠ» στις συνθήκες της ελληνικής υπαίθρου», Άρθρο στα πλαίσια της διαβούλευσης: Μετάβαση σε μια Πράσινη Ελλάδα 2010-2020, 2 Μαΐου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.diavouleusi.eliamep.gr/agriculture/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CE%B1%CF%81%CE%BC%CE%BF%CE%B3%CE%AE%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%C2%AB%CE%BA%CE%B1%CF%80%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%82/>.
 - Παπαδόπουλος, Γ. «Αρχές Αντιμετώπισης της Οικονομικής Κρίσης», Σεμινάριο για Νέους Αγρότες στα πλαίσια υλοποίησης του προγράμματος της Γραμματείας Νέας Γενιάς «Επιστημονική Υποστήριξη Νέων Αγροτών», Ιούλιος-Αύγουστος 2011, Τελευταία πρόσβαση 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.neagenia.gr/frontoffice/popup.asp?cpage=agrotos&cnode=31>.
 - Παπαδόπουλος, Ι., «Στρατηγικές Μάρκετινγκ – Προώθηση Αγροτικών Προϊόντων – Παραδείγματα», Σεμινάριο για Νέους Αγρότες στο πλαίσιο υλοποίησης του Προγράμματος της Γραμματείας Νέας Γενιάς «Επιστημονική Υποστήριξη Νέων Αγροτών», Ιούλιος – Αύγουστος 2011, Τελευταία πρόσβαση 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.neagenia.gr/frontoffice/popup.asp?cpage=agrotos&cnode=31>.
 - Παπαστάμκος, Γ., Ομιλία στην εναρκτήρια εκδήλωση για τον εορτασμό της Πεντηκοστής Επετείου της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, 24 Ιανουαρίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.paseges.gr/el/news/G.-Papastamkos:-Symbolo-eyrwpaikhs-enopoihshs-h-KAP>.
 - Παπακωνσταντίνου, Δ., «Αγροτουρισμός, ένα αγροτικό επάγγελμα», 24 Μαΐου 2011, Τελευταία πρόσβαση 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.askjim.gr/agro/?p=3724>.
 - Παπαστάμκος, Γ., «ΚΑΠ μετά το 2013: Ανακοίνωση των νομοθετικών προτάσεων της Κομισιόν», 12 Οκτωβρίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012,

Διαθέσιμο στο URL:

http://www.papastamkos.gr/index.php?pathID=1_1697_1897_1994&aid=4550 .

- Παπαστάμκος, Γ., «Αυξημένη συγχρηματοδότηση της ΕΕ στο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2,2 δις ευρώ προς αξιοποίηση αναμένουν αίτημα των ελληνικών αρχών», 13 Φεβρουαρίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 18/06/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.papastamkos.gr/index.php?pathID=1_1697_1897_1994&aid=4652 .
- Παπαστάμκος, Γ., «Το πρόβλημα της έλλειψης ρευστότητας των Ελλήνων γεωργών έθεσε στον Επίτροπο Γεωργίας ο Γ. Παπαστάμκος», 24 Απριλίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.papastamkos.gr/index.php?pathID=1_1697_1897_1994&aid=4816 .
- Ράιχενμπαχ: «Γεωργία, ενέργεια και τουρισμός οι προοπτικές της Ελλάδας», Άρθρο στην Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.paseges.gr/el/news/Raihenmpah:-Gewrgia-energeia-kai-toyrismos-oi-prooptikes-ths-Elladas> .
- Ροντούλης, Α., «Ατμομηχανή της ανάπτυξης για το σύνολο της ελληνικής αγροτικής οικονομίας η κτηνοτροφία», 13 Φεβρουαρίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.paseges.gr/el/news/Asterios-Rontoylhs:-Atmomhhanh-ths-anaptyxhs-gia-to-synolo-ths-ellhnikhs-agrotikhs-oikonomias-h-kthnotrofia> .
- Σέμος, Α., «Η πολιτική επέκτασης της βιολογικής γεωργίας στην Ελλάδα (προοπτικές και οφέλη για τους παραγωγούς)», Άρθρο στα πλαίσια της διαβούλευσης: «Μετάβαση σε μια πράσινη Ελλάδα 2010-2020», 31 Ιανουαρίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.diavouleusi.eliamep.gr/agriculture/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CF%80%CE%AD%CE%BA%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%CF%82/> .
- Στεργίου, Α., «38.000 έπιασαν δουλειά στο χωράφι την τριετία 2008-2011», *Εφημερίδα Ελευθεροτυπία*, 15 Μαρτίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=259564> .
- Στρατάκης, Μ., «Ο Αγροτικός τομέας στην Ελλάδα και το μέλλον του», Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://vo.pasok.gr/mstratakis/archives/1031> .
- Τρεμόπουλος, Μ., «Δίκτυα Παραγωγών-Καταναλωτών», Παρουσίαση στην εκδήλωση με θέμα: Βιολογικά προϊόντα, μικρή κλίμακα, οικολογικά δίκτυα, 14 Μαρτίου 2011, (Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012), Διαθέσιμο στο URL: <http://ecology-salonika.org/2010/03/14/%CE%BFrganic-farming-and-local-networks/>
- Τσακίρη, Α., «Αγρότες, Αγροτουρισμός και Ανάπτυξη», 01 Μαρτίου 2012, Τελευταία πρόσβαση 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.epixeiro.gr/%CE%A5%CF%80%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BE%CE%B7/%CE%91%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%B1/%CE%91%CF%80%CF%8C%CF%88%CE%B5%CE%B9%CF%82/2284-2012-03-01-08-11-16> .
- Τσεντελιέρος, Γ., «Σχέδια για την πρώτη συνδιαχειριζόμενη αλιευτική ζώνη στην Ελλάδα», 02.12.2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.psarema.gr/component/k2/item/1819-%CF%83%CF%87%CE%AD%CE%B4%CE%B9%CE%B1-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%B7-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%87%CE%B5%CE>

<http://www.tsoukalas.org/newsArticle.aspx?ID=17&UICulture=el-GR> .

- Τσουκαλάς, Ι.Α., «Ελληνική υδατοκαλλιέργεια: Ευρωπαϊκή πρωτιά αλλά και στρατηγική επιλογή για το μέλλον», 24 Νοέμβριος 2009, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.tsoukalas.org/newsArticle.aspx?ID=17&UICulture=el-GR> .

ΚΟΜΜΑΤΑ

- ΝΔ: «Κίνδυνος δημιουργίας καρτέλ στις υδατοκαλλιέργειες», 27 Μαρτίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, URL: <http://www.paseges.gr/el/news/ND:-Kindynos-dhmioyrgias-kartel-stis-ydatokalliergeies> .
- ΝΔ: «Να απασχοληθούν άνεργοι Έλληνες στον αγροτικό τομέα», 18 Απριλίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, URL: <http://www.newsbomb.gr/ekloges-2012/nea-dimokratia/story/129174/nd-na-apasholithoyn-anergoi-ellines-ston-agrotiko-tomea> .
- Νέα Δημοκρατία, Δελτίου Τύπου, 04 Απριλίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 18/6/2012, URL: http://www.nd.gr/web//sector-agriculture/press/-/journal_content/56_INSTANCE_1wmJ/49781/937315 .
- Από την ύπαιθρο θα αρχίσει η ανάκαμψη», 16 Μαρτίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://ndthessaloniki.gr/?p=6180> .
- Οικολόγοι Πράσινοι, «Βιώσιμη γεωργία, στήριξη της υπαίθρου- Για ένα κίνημα αλλαγής της αγροτικής πολιτικής», 21 Ιανουαρίου 2010, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, URL: http://www.ecogreens-gr.org/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=758:agrotos&catid=12:agriculture&Itemid=28 .
- Λαϊκή Συσπείρωση Νοτίου Αιγαίου, «Εξαφανίζονται οι μικροί ψαράδες», *Εφημερίδα Ριζοσπάστης*, 14 Ιουνίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www2.rizospastis.gr/story.do?id=6899881&publDate=14/6/2012> .
- ΠΑΣΟΚ, «Αγροτική Πολιτική», 2.6.2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.pasok.gr/portal/resource/contentObject/id/3d0a886a-f023-4468-9065-65898e3fa017> .
- ΣΥΡΙΖΑ, «Η αγροτική οικονομία», Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://syrizaekmlarissas.wordpress.com/%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%83/%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%AF-%CF%83%CF%84%CF%8C%CF%87%CE%BF%CE%B9/%CE%B1%CE%B3%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1/> .
- ΣΥΡΙΖΑ, Προλογικό σημείωμα, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.syn.gr/programma/programma.htm> .

ΛΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, την Επιτροπή των Περιφερειών και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, «Ανάπτυξη για την Ελλάδα», 18.4.2012, Τελευταία πρόσβαση στις

18/6/2012, Διαθέσιμο στο URL:
http://ec.europa.eu/economy_finance/articles/financial_operations/pdf/2012-04-18-greece-comm_el.pdf .

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Εγγραφο Εργασίας των Υπηρεσιών της Επιτροπής, Περίληψη της εκτίμησης επιπτώσεων, «Κοινή Γεωργική Πολιτική με ορίζοντα το 2020», Βρυξέλλες 12.10.2011, (Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/perspec/cap-2020/impact-assessment/summary_el.pdf .
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Εγγραφο Εργασίας των Υπηρεσιών της Επιτροπής, Περίληψη της εκτίμησης επιπτώσεων, «Κοινή Γεωργική Πολιτική με ορίζοντα το 2020», Βρυξέλλες 12.10.2011, (Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/perspec/cap-2020/impact-assessment/summary_el.pdf .
- Ομιλία της Επιτρόπου Μαρίας Δαμανάκη με θέμα: *Η πολιτική της ΕΕ για τη βιοποικιλότητα – ποιό είναι το μέλλον του θαλάσσιου οικοσυστήματος;*, Συνέδριο «Διεθνές έτος βιοποικιλότητας: Η επόμενη ημέρα και η ελληνική πραγματικότητα», 26 Νοεμβρίου 2010, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.damanaki.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=1303:l-r-l-r&catid=44:2010-02-17-17-38-24&Itemid=54 .

ΟΜΑΔΕΣ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ/ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ

- Ελληνική Εταιρία Διοικήσεως Επιχειρήσεων, «Η Ελλάδα Μπροστά! Ένα χρόνο μετά», Θέσεις της Ελληνικής Εταιρίας Διοικήσεως Επιχειρήσεων (ΕΕΔΕ) για την αντιμετώπιση της Οικονομικής Κρίσης και για την ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας, Αθήνα, Μάρτιος 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.eede.gr/pdf/EEDE_theseis.pdf .
- Ελληνική Στατιστική Αρχή, Δελτίο Τύπου, «Έρευνα Εργατικού Δυναμικού: Δ Τρίμηνο 2011», 15 Μαρτίου 2012, σ. 6, (Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0101/PressReleases/A0101_SJO01_DT_QQ_04_2011_01_F_GR.pdf .
- Καρανικόλας, Π., «Πυλώνες Ανάπτυξης για έξοδο από την κρίση: Γεωργία», Παρουσίαση στην Ημερίδα «Μια συνεκτική αναπτυξιακή προοπτική της Ελλάδας απέναντι στην κρίση», Αθήνα, 2 Ιουλίου 2012.
- Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, «Σημεία ομιλίας του Υπουργού Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, Γιάννη Στουρνάρα, στο «Cruise Update at Posidonia 2012», στο πλαίσιο της διεθνούς ναυτιλιακής έκθεσης Ποσειδώνα 2012», 6 Ιουνίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.mindev.gov.gr/?p=6798> .
- Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Ειδική Γραμματεία Κοινοτικών Πόρων και Υποδομών, «Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Ελλάδας», Ενδέκατη Έκδοση, Μάρτιος 2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.agrotikianaptixi.gr/index.php?obj=0f6d11a5f98dbcc4> .
- Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Δελτίο Τύπου, Δημοσίευση 27 Μαρτίου 2012.
- Greenpeace, «Κυβερνητική αδιαφορία για τις θάλασσες που αδειάζουν», 31 Μαΐου 2010, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012), Διαθέσιμο στο URL: <http://www.greenpeace.org/greece/el/news/newstories-archive/med-reg-deadline/> .
- Greenpeace, «Σώστε τις θάλασσες», 4 Απριλίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.greenpeace.org/greece/el/news/2012/04/soste_tis_thalasses/ .
- Δεν πέρασαν οι «εξαιρέσεις» στην αλιεία με μηχανότρατα, 27 Σεπτεμβρίου 2011, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.ecogreens->

[gr.org/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=2570:--lr----&catid=73:auroparlnews](http://www.gr.org/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=2570:--lr----&catid=73:auroparlnews) .

- *Η γεωργία ως μοχλός έξοδος από την κρίση*, 24 Μαρτίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.agronews.gr/news/politics/arthro/79930/i-georgia-os-mohlos-exodos-apo-tin-krisi/> .
- «Η αλιεία στην Ελλάδα και τον κόσμο», Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.psarema.gr/articles/mathetegia/nature/273-2009-02-24-13-18-24.html> .
- «Μέσα από το χάος ξεπήδησε η GAEA, μάνα γη, μητέρα όλων», Εισήγηση στην Ημερίδα του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών «Επιστροφή στη Γεωργία; Μύθοι και Πραγματικότητα», 6 Ιουνίου 2012, Τελευταία πρόσβαση 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://tdd.aua.gr/node/2071> .
- «Όπλο κατά της ανεργίας ο κλάδος των ιχθυοκαλλιεργειών», 21/06/2011, *Ελεύθερος τύπος*, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, URL: <http://e-mag.career.teicrete.gr/content/280> .
- «Ιχθυοκαλλιέργειες», Κλαδική Μελέτη, Ιούνιος 2011, Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, URL: <http://www.iobe.gr/media/deltyp/perfish11.pdf> .
- «Ιχθυοκαλλιέργειες: Προκλήσεις και Προοπτικές. Μέρος Β», 26/10/2010, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: http://www.eeki.gr/pegasus/bin/pegweb3.dll?method=../h901/faq0011&code=114363&pcode=H901_CD114363 .
- «Ιχθυοκαλλιέργειες: πρώτη η Ελλάδα λέει το Google Earth-Απόφαση-σταθμός στον Πόρο», 20 Φεβρουαρίου 2012, Τελευταία πρόσβαση στις 08/07/2012, Διαθέσιμο στο URL: <http://www.econews.gr/2012/02/20/ixthyokalliergeies-google-earth-poros/> .